

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

מבוא

במאמר זה אנו נדון במהלך של יעקב מבאר שבע לחרן וחזרתו כעבור עשרים שנה לארץ. זאת סוגיה מורכבת אשר דורשת הכרעה לגבי מקומות שונים המוזכרים בתורה: חרן, גלעד, מחנים, סוכות, לוז, בית אל וכן דיוק במקום באר שבע ושכם. הכלל הנקוט בידינו הוא שמהלך אדם ביום הוא 40 מיל כפי שכתוב בגמרא (פסחים צ"ד ע"א) "מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות" כאשר פרסה היא ארבע מיל ומיל הוא אלפיים אמות. לפי סברתנו, אמת מסעות היא אמת יחזקאל או אמת הארץ וכבר הראנו במאמר על [אמת יחזקאל](#) שארכה 51 ס"מ. על כן מהלך אדם בינוני ביום 40.8 ק"מ. בעזרת כלל זה שיחזרנו את [מסעות בני ישראל](#) במדבר וכן מסעות ארבע מלכים ושל אברהם במאמר [מלחמת ארבע המלכים](#). "המידע המפורט נמצא בקובץ [מסע יעקב](#) בגוגל הארץ. (אחרי התקנת [גוגל ארץ](#) הקובץ נפתח ע"י לחיצה על כפתור)

לקורא אשר אין לו סבלנות או זמן לקרוא את המאמר במלואו נביא כאן סיכום קצר.

יעקב יצא מבאר שבע של יצחק סמוך לתל שבע של היום. משם הלך בקו ישר לחברון, משם לירושלים, משם לסוכות מעבר הירדן, משם למחנים על גבול מזרחי של הארץ. שם במעבר יבוק שדד אותו אליפז. אף על פי כן יעקב המשיך בדרכו לאורך הגבול עד הר הגלעד ומשם בקו ישר לחרן - בעל בכ. לפני שהוא הגיע לחרן, על שפת נהר ברדה נתן דעתו לחזור לירושלים כדי להתפלל. כאשר הוא הגיע ללוז, הר המוריה קפץ לקראתו. למחרת בבוקר קפצה לו הארץ ובין רגע הוא הגיע לחרן.

בדרך חזרה כעבור 20 שנה יעקב יצא מחרן-בעל בכ והלך בקו ישר תוך ארבעה ימים להר הגלעד, שם השיג אותו לבן. למחרת המשיך יום הליכה למחנים. אחרי פגישה עם עשו במחנים הוא הלך יום ושעתים (שקדמה לו השמש לזרוח) לסוכות. שם ישב שנה וחצי מפסח עד סוכות. מסוכות נסע לשכם ואחרי מעשה דינה נסע ללוז ומשם לבית אל אשר בירושלים.

זיהוי של מקום יציאת יעקב מחרן עם מקדש בעל בכ וסברה שהר הגלעד ומחנים נמצאים על גבול מזרחי של הארץ, יחד עם מרחק הליכה של יעקב - קובעים את מקומם באופן חד משמעי. מקום של סוכות נקבע ע"י מרחק הליכה ממחנים וע"י סברה שלנו שהיא נמצאת על

ציר מזרחי של בית המקדש. בנוסף מתברר שסוכות נמצאת על גבול מזרחי של תרומה לפי יחזקאל ובאמצע מחנה ישראל בערבות מואב, בין חוף ים המלח בדרומו ובין קו רוחב יריחו הקדומה בצפונו. צירופי מקרים אלו לא נמצאים בשליטתנו אלא הם תוצאה של השגחה עליונה.

מיקום של סוכות, מחנים והר הגלעד מגדירים גם מסלול הליכה של יעקב לחרן ויחד אתו את לוח הזמנים שלו עד לוז. אנו נראה שזמן יציאה של יעקב מלוז קשור לכיוון ציר מזרחי של בית המקדש.

מאיך זמן הגעה של יעקב לבית אל בדרך חזרה כעבור 21.5 שנה קשור לכיוון ציר מערבי של בית המקדש.

כעת נתחיל את הדיון המפורט. הוא מחולק לעשרים סעיפים והרבה תת סעיפים.

תוכן העניינים

1. [מקומה של באר שבע](#)
2. [מהלך יעקב מבאר שבע](#)
3. [אליפז רודף אחרי יעקב](#)
4. [סולם יעקב](#)
5. [חשבון זמן מהלך יעקב](#)
6. [יעקב בורח מלבן](#)
7. [ויעבר את הנהר](#)
8. [ויקרא שם המקום מחנים](#)
9. [ויעקב נסע סכתה](#)
10. [ויבא יעקב שלם עיר שכם](#)
11. [ויקן את חלקת השדה](#)

- 11.1 מהי קשיטה?
- 11.2 מדוע יעקב חלק את הסכום של חמשה שקלים למאה קשיטה?
- 11.3 היכן היה ממוקם השדה?
- 11.4 תיאור של אזור עיר דוד
- 11.5 מקום משכן נוב
- 11.6 הקשר בין שדה יעקב לחצר משכן נוב
- 11.7 הקשר בין אוהל יעקב ומזבח יהושע בהר עיבל
- 11.8 האם מזבח של זרטל תואם את דברי חז"ל בגמרא
- 11.9 מזבח יהושע באמצע אורך ארץ ישראל
12. ונתנו בנתינו לכם ואת בנתיכם נקח לנו
13. ויבא יעקב לזוזה אשר בארץ כנען הוא בית אל
14. ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות
15. וירא א-להים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו
16. בית אל במערבה של ירושלים
17. ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם א-להים בית אל
18. מתי יעקב בא לבית אל
19. ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרת ותלד רחל ותקש בלדתה
20. ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר

1. מקומה של באר שבע

עיר באר שבע שמרה פחות או יותר על מקום בו ישבו האבות. ממזרח לעיר ישנו תל שבע מפורסם שבו נמצאה עיר מוקפת חומה מתקופת מלכי יהודה. בצד מערבי של העיר בתוך

שכונת נווה נוי ומערכה לה נמצאו ממצאים העיקריים של התרבות הכלקוליתית של ארץ ישראל. לאחרונה נמצאו מבנים מתקופת מלכי יהודה סמוך לשוק בדואי.

נתן אולי להבין את משמעות התורנית של באר שבע מתוך התבוננות במפת חלוקת הארץ לשבטים לפי יחזקאל (פרק מ"ח) (ראה [מפה 1](#)). נזכיר שלפי יחזקאל (וכפי שמבואר ברש"י שם מ"ח א' ומ"ה ז') הארץ תחולק ל- 13 רצועות ברוחב שוה של 75 מיל מצפון לדרום. שבע רצועות של שבטים תהינה צפונה מן התרומה וחמש דרום. תרומה עצמה תהינה רבוע של 75 על 75 מיל והיא תחולק לשלשה חלקים. החלק הצפוני ברוחב 30 מיל מדרום לצפון יהיה לכהנים ובמרכזו יהיה מקדש. דרומית לו יהיה חלק ללוויים, גם כן 30 מיל מצפון לדרום. ודרומית לו חלק עובדי העיר, 15 מיל מצפון לדרום. שטח של הרצועה ממזרח וממערב לריבוע של התרומה יהיה לנשיא (משיח).

מתוך נתונים אלו נתן לחשב את פינות ריבוע התרומה. בפרט, פינה דרום-מערבית של התרומה תמצא 60 מיל דרומה ו-37.5 מיל מערבה ממרכז ירושלים. מתוך הבנתנו של תכנית בית שלישי, מרכז ירושלים לא יהיה במרכז ק"ק אלא בפתח שער החצר המזרחית בה איש נחושת התחיל את המדידה (יחזקאל מ' ג'). נקודה זאת נמצאת 286 אמות מזרחה ממרכז ק"ק (74 אמות ממרכז ק"ק עד גבול מזרחי של מקדש, 100 חצר הפנימית, 6 עובי כותל, 100 חצר חיצונית ו-6 עובי הכותל). במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרקים 6-1) הראנו שאמת יחזקאל היא 51 ס"מ בדיוק, על כן מיל שוה 1020 מ'. מרכז קדש הקדשים חושב בפרק 9.1 במאמר הנ"ל. מכאן מתקבלות קואורדינטות של פינה דרום-מערבית של תרומה: רוחב 31.226078, אורך 34.835390.

סימנו את גבולות התרומה ורצועות השבטים בגוגל ארץ. אנו רואים שעיר [באר שבע](#) נמצאת צפונה לגבול דרומי של התרומה ומערבה לגבול מערבי שלה, סמוך לפינה דרום-מערבית של התרומה. תל שבע נמצא כ- 500 מ' מזרחה מגבול מערבי של תרומה והישובים הכלקוליתיים נמצאים כ- 5.5 ק"מ מערבה מן הגבול וסמוך מצפון להמשך גבול דרומי של התרומה. לכאורה משמע מתורה שהיו שני מקומות שנקראו באר שבע. מקום הראשון נקרא כך ע"י אברהם על שם שבע כבשת שהוא נתן לאבימלך "לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת" ועל שם שבועה "כי שם נשבעו שניהם". ומקום שני נקרא כך ע"י יצחק על שם שבועה בינו לבין אבימלך ועל שם באר שחפרו עבדי יצחק. ואין זאת בארה של אברהם כי עבדי יצחק חפרו באר חדשה. ([הערה](#)): אבל רמב"ן סובר שזאת בארה של אברהם ופולשתים סתמו אותה. וקשה, הרי אברהם נתן שבע כבשת לאבימלך לעדות שזאת באר שלו. ואיך העזו פולשתים לסתום באר זאת ולעבור על הברית. ומדוע יצחק לא הוכיח את אבימלך על כך. אבל בארות של אברהם בגרר אשר סתמו פולשתים-עליהם לא היתה ברית). ועוד כתוב "ויקרא (יצחק) אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה". משמע שסיבת שם העיר באר שבע עד היום הזה היא בקריאת שם ע"י יצחק ולא ע"י אברהם. השערה שלנו שבאר שבע של אברהם היתה בהמשך גבול דרומי של תרומה ליד

אתר כלקולייתי ואילו באר שבע של יצחק היתה על גבול מערבי של תרומה ליד תל שבע. ושם הוקמה בתקופה ישראלית עיר. ועליה כתוב "שם העיר באר שבע עד היום הזה". שני המקומות נמצאים סמוך לנחל באר שבע שהוא מקור מים חשוב.

כעת נדייק מהו מקום באר שבע של יצחק. כתוב "ויבן (יצחק) שם מזבח" (בראשית כ"ו כ"ה). ולגבי יעקב כתוב "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לא-להי אביו יצחק". ולא כתוב שבנה שם מזבח. אלא היה שם מזבח של יצחק. ולכן הזכיר דווקא שמו של יצחק ולא של אברהם כי אברהם לא בנה שם מזבח. יעקב נסע מחברון והקריב זבחים בו ביום ולא למחרת כי בלילה היה אליו מאמר של א-להים. על כן באר שבע של יצחק נמצאת במרחק של מהלך יום או פחות מחברון. ולא בא פסוק לסתום אלא לפרש. לכן נעמיד את באר שבע של יצחק במרחק של 40 מיל שהם 40.8 ק"מ מחברון על גבול מערבי של תרומה. היכן מחברון? במאמר על [פרשת חי שרה](#) אות ד' כתבנו שאוהל של אברהם בחברון היה במרחק 30 מיל ממרכז ק"ק בכיוון 23.5 מעלות מערבה מן הדרום. אנו מניחים שיצחק ויעקב ישבו באותה הנקודה. לכן מרחק 40 מיל נמדד ממנה. קבלנו קואורדינטות של באר שבע של יצחק 31.240012/34.835331.

את באר שבע של אברהם נעמיד על קו רוחב של גבול דרומי של תרומה, דהיינו 60 מיל דרומה ממרכז ק"ק ובמרחק 45 מיל מאוהל של אברהם (הסיבה לכך תתברר בסוף פרק 4). קואורדינטות שלה 31.226225/34.772714. נקודה ראשונה נמצאת כ- 700 מ' דרום מערבה ממרכז תל שבע, ונקודה שנייה נמצאת כ- 500 מ' דרום-מערבה מחרבת צפד. אתר ליד שוק בדואי נמצא בערך באמצע בין שני מקומות אלו.

מה הסיבה שבאר שבע של אבות היתה על גבול של תרומה?

נראה שאבות נמנעו לשבת בארץ ישראל "המקדשית" כדי לקיים גזרה "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית ט"ו י"ג). ארבע מאות שנה אלו כידוע התחילו מלידת יצחק. לכן אברהם עזב את חברון מיד אחרי בשורת לידת יצחק והלך לארץ פלשתים. אומנם הוא חזר לכמה שנים לחברון אבל היתה לכך סיבה- לתת ליצחק זכות ישיבה בחברון כמו שהיתה לישמעאל. אכן ישמעאל נולד בחברון כאשר אברהם היה בן 86 ועזב אותה יחד עם אברהם אחרי הבשורה בגיל 13. וכתוב "ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים" (בראשית כ"א ל"ד) ופרש"י שם מרובים על של חברון. בחברון אברהם ישב 24 שנה מגיל 75 עד 99 בפסח ובארץ פלשתים 25 שנה עד גיל 124 (הערה: רש"י בעקבות סדר עולם משנה את מספר השנים בחברון ל- 25 ובארץ פלשתים ל- 26. אולי סדר עולם סובר שאברהם לא מיד בפסח עזב את חברון ומחשיב מקצת השנה ככולה. אבל מספר שנים שלמות הוא כמו שכתבנו). באותו זמן יצחק היה בן 24. ואז אברהם חזר לחברון וישב שם 13 שנה עד "אחר הדברים האלו" (בראשית כ"ב א'). ופרש"י – אחר קטרוג של שטן ואחר קטרוג של ישמעאל. ונראה לי שקטרוג זה בא בגלל 13 שנה אלו. ישמעאל פחד שליצחק תהיה זכות יתר עליו של ישיבה בארץ מקדשית. ושטן ייצג את אליעזר הוא עוג אשר יחד עם רפאים שלש עשרי שנה

מרד בכדורלעומר וחי חופשי בארץ ישראל. לכן מיד אחרי העקידה אברהם הלך לבאר שבע בלי להיכנס לחברון, למרות שהשאיר שם את שרה לבדה ולמרות שדרך קצרה מירושלים לבאר שבע עוברת בחברון. ומאז אברהם לא חזר לחברון אלא ישב בארץ הנגב. וכן יצחק ישב שם או בארץ פלישתים. ומתי חזר לחברון? כאשר יעקב יצא לגלות והוא יצחק היה סומא. וסומא חשוב כמת. אומנם יעקב ישב בחברון שלשים ואחת שנה. אלא תשע שנים ראשונות יעקב היה מכבד את עשו באותו דורון (כמו במחנים) (ראה ב"ר ע"ה ט"ז ר' אבין בשם ר' חוניה). ועשרים ושתיים שנה היה שרוי בצער על יוסף. ועל זה ענה לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיי" - כדי שבני ישראל לא ישתעבדו למצרים שנים נוספות על ארבע מאות שנה מלידת יצחק.

לכן אברהם ויצחק בחרו להם מקום אשר סמוך לתרומה לעתיד לבוא אבל לא בתוכה.

אחרי שבררנו את מקומות של באר שבע, נותרה השאלה: מאיזה באר שבע יצא יעקב? כתוב בב"ר ס"ח ו' "רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון ור' חנין בשם ר' שמואל בר ר' יצחק אמר כשהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ניחא דתמן לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד (רות) אלא הכא דהוי יצחק ורבקה. רבי עזריה בשם רבי סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים". מכאן שיצחק ישב באותו זמן בבאר שבע ויעקב יצא מבאר שבע של יצחק. ושם הוא נטמן בישיבת עבר משך ארבע עשרה שנה. ויצאתו עשתה רושם על הישיבה כי הוא היה התלמיד החשוב ביותר בה.

אבל בב"ר ס"ח ה' כתוב "א"ר הושעיא כבר כתיב וישמע אל אביו ואל אמו ומה ת"ל ויצא יעקב מבאר שבע – אלא אמר אבא בשעה שבקש לצאת לחוץ לארץ מהיכן הורשה לא מבאר שבע אף אני הריני הולך לבאר שבע. אם נותן לי רשות הרי אני יוצא ואם לאו איני יוצא לפיכך צריך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע". יצחק בקש רשות לצאת לגרר וזה היה זמן רב לפני שהוא בנה מזבח בבאר שבע. על כן הוא בקש רשות לצאת בבאר שבע של אברהם. אולי יעקב יצא בעמוד השחר מבאר שבע של אברהם והלך משם לבאר שבע של יצחק ויצא משם בנין. המרחק בין שתי הנקודות הוא 6.16 ק"מ או 6.04 מיל. אם יעקב יצא מבאר שבע בעמוד השחר לפי שיטת עולא (פסחים צ"ג ע"ב) שעתים לפני הנץ והלך בקצב 40 מיל ב- 12 שעות אז הוא עבר מרחק זה תוך 1.81 שעה והתעכב עוד כמה דקות בבאר שבע עד הנץ כדי להיפרד מישיבת עבר. ולפרידה זאת היו השלכות הרות גורל לגבי יעקב כפי שנראה בהמשך.

2. מהלך יעקב מבאר שבע

מה ידוע לנו על מהלך של יעקב? מטרה שלו היא חרן. לגבי מקומה של חרן, אנו נראה בהמשך שזאת עיר בעל כך בלבנון. יותר בדוייק - מקום בו נמצאים שרידי המקדש המפורסם.

באיזה דרך יעקב הלך? כתוב בחולין צ"א ע"ב: "דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתוב ויפגע במקום, כי מטא (כאשר הגיע) לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי? כד יהיב דעתיה למיהדר (כאשר נתן דעתו לחזור) - קפצה ליה ארעא (קפצה לו הארץ), מיד - ויפגע במקום. כד צלי בעי למיהדר (כאשר התפלל רצה לחזור), אמר הקדוש ברוך הוא: צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? מיד בא השמש וכו'". מכאן אנו לומדים שיעקב עבר בהר הבית ולא התפלל שם. והמשיך בדרכו עד שהגיע סמוך לחרן. ואז נזכר שלא התפלל בהר הבית. ונתן דעתו לחזור. ויפגע במקום-התפלל בלזו היא בית אל ולן שם. ושם קיבל הבטחה מאת ה' "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכו'". ומשם חזר לחרן. ובדרך שדדו אליפז כפי שכתב רש"י על פסוק "וישא את קלו ויבך" – "לפי שבא בידיים ריקניות, אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו. אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעני חשוב כמת".

ויש להבין מתי ובאיזה מקום אליפז שדד את יעקב? כלל לא יתכן ששדד אותו אחרי הבטחה ה' "שמרתיך בכך אשר תלך". אלא הדבר היה בהליכה ראשונה של יעקב לחרן. היכן? כתוב (בראשית ל"ב י"א) "כי במקלי עברתי את הירדן הזה". ופרש"י "לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו". יעקב אמר את הדבר כאשר היה במחנים סמוך למעבר יבוק. וקורא לו ירדן כי יבוק נופל אל נהר ירדן. ונראה שכאן שדד אותו אליפז, ונשאר לו מכל ממונו מקלו לבדו. ובאותה נקודה הוא התמודד עם עשו בפעם שניה. לכן נראה שאליפז שדד את יעקב במחנים.

עוד כתב רש"י שם "ומדרש אגדה נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן". ובב"ר ע"ו ה' כתוב שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב. נלמד מכאן שיעקב בראשונה הלך מירושלים לעבר הירדן וחצה את הירדן במקום בו חצו בני ישראל. במאמר [מהלך בני ישראל להר גריזים](#) [והר עיבל](#) הבאנו ראיות שבני ישראל חצו את הירדן לאורך ציר סימטריה של בית המקדש אשר מכוון בזווית 6.1975 מעלות צפונה מן המזרח. ובמאמר [מסעות בני ישראל](#) (סעיף 50) הבאנו מופת של מסע אחרון של בני ישראל שלא הושלם, מערבות מואב לעין עיטם בירושלים. לכן לפי עקרון של מעשה אבות סימן לבנים, נכוון מסע של יעקב אל עבר הירדן לאורך ציר בית המקדש מעין עיטם לערבות מואב. אנחנו נראה בהמשך שמרכז המחנה בערבות מואב היה בסוכות של יעקב. ויעקב בחזרתו מלבן, הלך ממחנים לסוכות. לכן נכוון את דרכו של יעקב מסוכות בקו ישר למחנים.

כעת נשלים את מהלך של יעקב מבאר שבע לירושלים. כפי שהראנו בפרק הקודם, באר שבע של יצחק נמצאת בדיוק 40 מיל מאוהל של אברהם, על גבול מערבי של שדה המכפלה. יעקב יצא בנין מבאר שבע של יצחק ועם השקיה הגיע לאוהל של אברהם ולן שם. למחרת הוא הלך למערת המכפלה כדי להתפלל על קברם של אברהם ושרה. מרחק בין האוהל לקבר הוא כרוחב שדה המכפלה 371.8 מ' (ראה מאמר [פרשת חי שרה](#) סעיף ב'). משם הוא הלך בקו ישר לעין עיטם. נזכיר שלפי חשבוננו עין עיטם נמצא על ציר בית המקדש על גבול מערבי של הר הבית לעתיד לבוא 3100 על 3100 אמה כולל מגרש סביב 50 אמה. לפי פרושנו מרכז הר הבית נמצא בפתח שער מזרחי של חצר חיצונה מזרחית, 286 אמות הארץ מזרחה ממרכז ק"ק. על כן עין עיטם נמצא 1550-286 אמות מערב ממרכז ק"ק. מרחק המחושב בין קבר אבות לעין עיטם 30.173 ק"מ. ביחד עם עם 371.8 מ' לעיל מקבלים **29.946** מיל. כמעט במדויק 30 מיל. בקצב 40 מיל ב- 12 שעות יעקב הגיע לשם בסוף תשע שעות, **בזמן מנחה**.

מעין עיטם עד סוכות מרחק מדויק **38.5** מיל (ראה חישוב במאמר [מסעות בני ישראל](#) סעיף 50). אנו נראה בהמשך שמרחק ממחנים לסוכות הוא מהלך 14 שעות בקצב 40 מיל ב- 12 שעות, או **46.667** מיל. סה"כ מבאר שבע של יצחק עד מחנים **155.113** מיל, קצת פחות מארבעה ימים.

ממחנים יעקב המשיך בקו ישר לגלעד לאורך גבול מזרחי של ארץ ישראל לעתיד לבוא. קו זה חוצה את נחל יבוק בשלש נקודה. נקודה ראשונה נמצאת 3 ק"מ צפונה ממחנים על ערוץ עיקרי של יבוק. הנקודה השנייה נמצאת 3.6 ק"מ צפונה ממחנים על נחל אשר מתחבר ליבוק ממזרח. הנקודה השלישית נמצאת **4.88** מיל צפונה ממחנים על נחל אשר המתחבר ליבוק מצפון-מזרח. אם נחבר מרחק זה ל- 155.11 מיל לעיל, נקבל בגבולות דיוק המפות בדיוק **160** מיל. כאן יעקב לן בתום ארבע ימי הליכה מבאר שבע. אנו נראה בהמשך שכאן השיג אותו אליפז ושדד אותו. ועל מעבר יבוק זה אמר יעקב "כי במקלי עברתי את הירדן הזה".

המשך הדרך של יעקב היה לגלעד ומשם בקו ישר לחרן- מקדש בעל בך. מרחק ממחנים לגלעד כפי שנראה בהמשך הוא 40 מיל וממעבר יבוק 4.9 מיל פחות, דהיינו **35.1** מיל. קו גלעד- בעל בך חוצה את נהר ברדה בקו רוחב 33.609803 קו אורך 36.141961. המרחק מגלעד לשם **116.58** מיל ומבאר שבע **311.68** מיל. יעקב הגיע לשם ביום שמיני למסעו 2.5 שעות לפני השקיעה בתחילת זמן מחנה קטנה. אנו נראה בהמשך שמרחק בין חרן לגלעד 160 מיל. על כן נשאר ליעקב עד חרן 43.42 מיל, מהלך קצת יותר מיום. אבל כאן יעקב נתן דעתו לחזור לירושלים. מדוע?

מן הסתם הוא חשב כל הדרך ממעבר יבוק למה באה עליו צרה הזאת של אליפז. הרי יעקב יצא מבאר שבע עם מתנות לאשתו כמו שיצא אליעזר (כך משמע מפרוש רש"י על הדיבור "וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו" בראשית כ"ט י"ג). ואילו היו לו מתנות היה מקדש את אשתו כמו שצווה אותו אביו, וחוזר. וכעת הוא בא לשם בידיים ריקות. והנה הוא מגיע לנהר ברדה בזמן מנחה, והוא נזכר בנהר יבוק בו שדד אותו אליפז ונזכר שהגיע לירושלים לעין עיטם בזמן מנחה ולא התפלל בהר הבית במקום שהתפללו אבותיו. וכעת הוא מבין הכל. ומחליט לחזור ולהתפלל בהר הבית. ונראה שזהו נהר אשר נזכר בפסוק "ויעבר את הנהר וישם את פניו הר הגלעד" (בראשית ל"א כ"א), כי יעקב בברחו מלבן חזר על מסלול בו הלך בראשונה.

מנהר ברדה יעקב התכוון לחזור לירושלים. משמע ממדרש שהביאנו לעיל (חולין צ"א ע"ב) "כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא, מיד - ויפגע במקום", שמיד הגיע לירושלים. ואז לוז היא ירושלים. וכך הבין רמב"ן - ראה פרושו הארוך על פסוק בראשית כ"ח י"ז. וקשה, הרי לוז מוזכרת בספר יהושע ט"ז כ' וי"ח י"ג ושופטים א' כ"ג, והיא עיר בנחלת יוסף בגבול עם בנימין, ואיננה ירושלים. אבל רש"י כתב (שם) "ועוד אמרו (רבותינו) יעקב קראו לירושלים בית אל וזו לוז הוא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו קפיצת הארץ האמורה שבחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום". אנו נעשה חישוב מרחקים וזמנים לפי רש"י.

נכון מסלול של יעקב לירושלים דרך שילה. כדי להסביר את הדבר, עלינו להקדיש פרק לנושא של שילה.

שילה זהו מקום תפילה עיקרי אשר קדם לבית מקדש בירושלים. לפי חשבוננו הוא אחד ממקומות ששם ארץ המוריה מתייחס אליו ושאברהם עבר בו בדרכו מחברון עד אשר ראה (בחזרתו משילה ביום השלישי) את הענן בהר המוריה.

שילה גם כן נקראת הר בית אל. אכן כתוב ביהושע ט"ז א'-ב' "ויצא הגורל לבני יוסף מירדן יריחו למי יריחו מזרחה המדבר עלה מיריחו **בהר בית אל** ויצא מבית אל לוזזה ועבר אל גבול הארכי עטרות". מאידך כתוב בירושלמי מגילה פ"א ה"ב "א"ר אבודמה דציפורן **כראש תור** היה נכנס מתוך חלקו של יוסף לתוך חלקו של בנימין והיה המזבח נתון עליו מה טעמא ונסב הגבול מזרחה **תאנת שילה** עד איסכופיה **דשילה** (פתחה של שילה)". מכאן מוכח ששילה היא תאנת שילה והיא היתה על גבול יוסף ובנימין בצד צפוני של ראש תור, הוא המשולש אשר יצא משילה דרומה אל לוז. על כן שילה נמצאת בצד צפון-מזרחי של הגבול וקו הגבול אשר עלה מיריחו בהר בית אל ואחר כך ירד לוזזה הוא קו יריחו-שילה-לוז. מוכח מכאן שהר בית אל הוא

שילה. וגם לוז נקראת בית אל. בנוסף אמרו חז"ל (פסחים פ"ח ע"א) שיעקב קראו (להר הבית) בית אל. נמצא ששלשה מקומות נקראים בית אל. ויש בית אל בפרשת לך לך ובספר יהושע ממערב לעי. זהו בית אל רביעי והוא נמצא בצד מערבי של ירושלים. (ועל כך נדבר בהמשך בפרק 16).

בשילה הקדומה נערכו הרבה חפירות ארכיולוגיות. בצפונה נמצא תל ושם היתה עיר. בדרומה עומדת בזיליקה ביזנטית (אשר שוקמה ע"י משלחת דנית בשנות שלשים של המאה הקודם). לאחרונה מתחת לריצפה של הבזיליקה נמצאה ריצפה של כנסייה ביזנטית עוד יותר קדומה. קואורדינטות של אמצע חזית מערבית של הבזיליקה (לפי גוגל אדמה) רוחב 32.054135, אורך 35.290323. נקודה זאת נמצאת 30.012 מיל צפונה מקו רוחב של מרכז קדש הקדשים ו- 5.056 מיל מזרחה מקו אורך שלה (כאשר מודדים את המרחק בקו רוחב של שילה). השערה שלנו שמרכז קדש הקדשים של משכן שילה היה בדיוק 30 מיל צפונה ו- 5 מיל מזרחה ממרכז ק"ק של בית המקדש. על כן משכן שילה רוחב 32.054025, אורך 35.28972. נציין ששער דרומי של תל שילה נמצא כ- 50 מ' מערבה מחזית הכנסייה, כנגד מקום משוער של המשכן. אם חצר משכן שילה היתה באורך מאה אמה כמו במדבר אז כנסייה ביזנטית בנויה ממש בפתח החצר. לפי הצעה שלנו משכן היה במקום שטוח דרומה מן העיר ואילו העיר היתה על גבעה. כתוב בזבחים קי"ח ע"ב "כי אתא רב דימי אמר רבי, בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל: בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר: חופף עליו כל היום, כל חפיות לא יהו אלא בחלקו של בנימין". לפי דעה זאת משכן היה בחלק בנימין וסנהדרין גדולה בחלק יוסף. אבל העיר שילה היתה בנחלת יוסף ולא בנימין. ובנות שילה יצאו "לחול במחלות" (שופטים כ"א כ"א) לקראת המשכן.

אנו נראה בהמשך ש- 30 מיל זהו אורך הארץ המתאים לאמה של יעקב ואז 5 מיל מתאים לטפח של יעקב. על כן משכן שילה נמצא אמה צפונה וטפח מזרחה ממרכז קדש הקדשים. ויש עוד קשר מעניין בין בית אל אשר במערבה של ירושלים לשילה. אם נגדיר בית אל בתור נקודה בה ציר סימטריה של בית המקדש חוצה את גבול מערבי של הר הבית לפי יחזקאל אז קו היוצא מבית אל למשכן שילה הנ"ל מכוון 10.562 מעלות מזרחה מן הצפון. זאת כמעט במדויק סטית כותל מערבי של הר הבית מצפון גיאוגרפי (רק הכותל פונה בזווית זאת מערבה מן הצפון וזווית המחושבת היא 10.5522 מעלות). עד כאן פרק שילה.

מרחק מנהר ברדה לעיל למשכן שילה לעיל בקו ישר 186.375 מיל. יעקב בינתים עבר מבאר שבע 311.68 ועוד 186.375 מיל, סה"כ 498.055 מיל. על כן הוא הגיע לשילה 12.451 יום אחרי יציאתו מבאר שבע. משם יעקב שם את פניו אל מרכז קדש הקדשים. ובדרכו לשם

הגיע ללוז. על כן לוז נמצאת על קו ישר בין מרכז ק"ק למשכן שילה. **אנחנו נעמיד אותה בדיוק באמצע הדרך, 15 מיל צפונה מירושלים.** נזכיר שלפי יחזקאל מ"ח י" תרומת כהנים תהיה ברוחב 25 אלף קנים (שהם 75 מיל) ממזרח למערב ו- 10 אלפים קנים (שהם 30 מיל) מזרח למזרח ו"מקדש ה' בתוכו", כלומר באמצעיתו. על כן, לוז לפי הצעתנו נמצאת על גבול צפוני של תרומה באמצע בין מקדש למשכן שילה. קואורדינטות שלה: רוחב **31.91602**, אורך **35.262265**. נקודה זאת נמצאת כ- 100 מ' דרום-מזרח מפסגת **א תל** אשר מקובל לזהותה עם עי (אנחנו נדון בזיהוי זה בהמשך). מרחק משילה ללוז **15.208** מיל וסה"כ מרחק מבאר שבע ללוז **513.26** מיל. זהו מהלך 12 יום ועוד **9.979** שעות. לכן עד כדי דיוק של 0.021 שעה או כ- 70 מטר, יעקב הגיע ללוז **ביום שלש עשרי למסעו, שעתים לפני השקיעה.**

לפי מדרש שהביאנו בתחילת הפרק (חולין צ"א ע"ב) ולפי פרוש רש"י, הר הבית נעקר ובא לו ללוז. על כן יעקב נמצא עומד בהר הבית. "ויפגע במקום"- התפלל שם. לפי חשבוננו יעקב התחיל להתפלל מנחה שעתים לפני השקיעה. ומיד בא השמש. כתוב בב"ר ס"ח י' "אותן **שתי שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה** בצאתו מבית אביו אימתי החזירן בחזירתו לבית אביו וכו'". כלומר, השמש שקעה בדיוק בתחילת תפילת מנחה של יעקב. ועל זה אמרו חז"ל (ברכות כ"ו ע"ב) יעקב תקן תפלת ערבית. ותוס' שם ד"ה "יעקב תקן תפלת ערבית" הקשו על משנה בברכות פ"א מ"א, שמאחר ויעקב התפלל ערבית ביום, מדוע זמן תפילת ערבית מצאת הכוכבים. ולפי חשבוננו, מאחר ושמש שקעה שעתים לפני הזמן, נמצא שיעקב התפלל בלילה. (**הערה:** ומה שאנו מתפללים אחרי צאת הכוכבים אפשר לתרץ שאולי יעקב גמר תפילתו בצאת הכוכבים. ואנו הולכים אחרי סוף תפילתו. ולפי שיטת רבי יהודה אפשר להתפלל ערבית מפלג מנחה קטנה, שעה ורבע לפני שקיעה. ואם לומדים מיעקב אז לכאורה אפשר היה להתפלל ערבית שעתים לפני השקיעה. וגמרא בברכות כ"ו ע"ב הסתפקה לרבי יהודה האם מפלג מנחה ראשונה, דהיינו אמצע זמן אשר מתחיל חצי שעה אחרי חצות ונגמר בשקיעה, או מפלג מנחה קטנה. והנה ממוצע בין שני זמנים אלו הוא בדיוק שעתים לפני השקיעה).

בזמן התפילה יעקב לא ידע שהר הבית נעקר לקראתו ושהוא התפלל בהר הבית, שהרי לפי חשבוננו מלוז עד הר הבית מרחק 15.2 מיל, מהלך כ- 4.5 שעות. ורק בבוקר הבין בנס שקרה ואמר מה נורא המקום הזה וכו'. וקשה ממדרש שהבאנו לעיל "כד צלי בעי למיהדר (כאשר התפלל רצה לחזור), אמר הקדוש ברוך הוא: צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? מיד בא השמש". ויש לתרץ שבזמן התפילה יעקב הרגיש התעלות בלב כאילו הוא נמצא בהר הבית. ולכן חשב לחזור. ורק בבוקר הבין בשכלו שהר הבית בא לקראתו. פרוש אחר: יעקב התכוון אחרי התפילה להמשיך ללכת לירושלים ולהתפלל בה למחרת ולחזור. ומדרש קיצר בדבריו.

למחרת בבוקר "וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם" (בראשית כ"ט א'). המרחק מלוז לנחל ברדה כפי שחשבנו הוא 201.58 מיל ומברדה עד בעל בך 43.42 מיל. ביחד בדיוק 245

מיל, מהלך ששה ימים ו-1.5 שעה. אבל בפרקי דרבי אליעזר פרק ל"ה כתוב "משם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרון שנאמר וישא יעקב רגליו". על כן יעקב הגיע לחרון **ביום ארבע עשר ליציאתו מבאר שבע**.

ויש לשאול מדוע יעקב הלך מבאר שבע לחרון דרך ירושלים, סוכות, מחנים וגלעד אשר ארכה 355.1 מיל במקום ללכת בדרך ירושלים, לוז, שילה ונהר ברדה אשר ארכה כ-330 מיל? וי"ל שיעקב ע"י הליכה התכוון לקנות את הגבול המזרחי של הארץ צפונה מסוכות, כמו שבני ישראל ע"י מסעות שלהם קנו את גבול דרומי ומזרחי של הארץ דרומה מסוכות (ראה [מפת הארץ](#)).

ומניין יעקב ידע את הגבול? במאמר על [מלחמת ארבע המלכים](#) (סוף פרק א') כתבנו שגבולות הארץ נקבעו ע"י נח וארבע מלכים עברו על גבול מזרחי של הארץ. וכן אברהם חזר מחובה לסוכות לאורך גבול הארץ (ראה פרק ז' שם).

ומה ענין של יעקב לקנות את הארץ? והנה יצחק בירך את יעקב "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן א-להים לאברהם" (בראשית כ"ח ד'). על כן יעקב רצה לעשות קנין הארץ כברכתו של יצחק. וכעת מובן מדוע התמודדות של יעקב עם אליפז וכן אחר כך עם עשו היתה במחנים, כי זאת נקודה אמצעית של הארץ (כפי נראה בהמשך).

ונתן גם להסביר מדוע יעקב לא התפלל בהר הבית בדרכו לחרון. מאחר והוא הלך בברכת אביו אשר ברכו בא-ל-ש-די, אז אין צורך להוסיף בקשה פרטית של יעקב לברכת יצחק.

3. אליפז רודף אחרי יעקב

בפרק הקודם כתבנו שאלפז שדד את יעקב במחנים. ויש להבין איך אליפז ידע על יציאת יעקב ואיך השיג אותו דוקא במחנים? כתוב בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקמו) שאלפז גדל בחיקו של יצחק. ומאחר ויצחק ישב בבאר שבע וכן יעקב למד שם בישבת שם ועבר, על כן שניהם היו בבאר שבע. ואלפז ידע מיד שיעקב יצא מבאר שבע. אבל אם כך, מדוע רדף אחריו עד מחנים ולא פגע בו לפני כן? וי"ל שאלפז לא הלך ביוזמתו אלא בצווי אביו ועשו לא היה גר אז בבאר שבע אלא סמוך לארץ שעיר. על כן אליפז ראשית הלך לאביו להודיע לו שיעקב יצא לדרך לחרון. ושם עשו צוה עליו לרדוף אחרי יעקב. ויש דמיון בין מרדף של לבן אחרי יעקב ומרדף אליפז בצווי עשו אחרי יעקב. בשני מקרים יעקב הלך 160 מיל עד מקום המפגש עם

הרודף, ובשני מקרים קדם למרדף מעשה הלשנה, ובשני מקרים הרודף רדף דרך שבעה ימים (לגבי לבן כל זה יתברר בהמשך).

היכן ישב עשו? השערה שלנו שהוא ישב בקדש. הגדרנו את מקומה במאמר [מסעות בני ישראל](#) סימן ד'. קדש נמצאת בנקודה בה נחל לויץ חוצה את הקטע קדש צין-קדש ברנע. בני ישראל בדרכם מקדש צין פנו שם צפונה להר ההר. זאת קדש אשר מוזכרת בפסוק "על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש ובין ברד" (בראשית ט"ז י"ד). זהינו את באר לחי ראי עם נוה מדבר ידוע באמצע סיני אשר נקרא נחל. מפסוק (בראשית כ' א') "ויסע משם אברהם ארצה הגב וישב בין קדש ובין שור" למדנו שבדר גם נקראת שור. זהינו את שור אם אמצע הדרך מדבר שור בין איתם למרה. מתוך סימנים אלו קבלנו באופן חד משמעי את מקומה של קדש: קו רוחב 30.426576, קו אורך 34.500211 מעלות. נקודה זאת נמצאת על גבול ארץ אדום. מאידך כתוב על בני ישמעאל "וישבו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים וכו'" (בראשית כ"ה י"ח). מכאן יש לזהות קדש עם חוילה של ישמעאל. מאחר ועשו אחרי ברכת יצחק נשא את מחלת בת ישמעאל, אז מתקבל על דעת שהוא ישב סמוך לחתנו (שכבר נפטר). במלחמה של שאול נגד עמלק כתוב "ויך שאול את עמלק מחוילה בואך שור אשר על פני מצרים" (ש"א ט"ו ז). מכאן אנו לומדים שעמלק התערבב עם ישמעאל אשר ישב לידו.

מרחק מבאר שבע של יצחק לקדש בקו ישר 93.84 מיל. מהלך של אדם ביום הוא 40 מיל. לגבי מהלך זה יש שתי שיטות: אחת היא שאדם עובר 40 מיל ב- 12 שעות מנץ עד שקיעה ושניה שהוא עובר 40 מיל ב- 15 שעות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים. לפי השיטה השניה מעמוד השחר עד הנץ שעה וחצי וכן משקיעה עד צאת הכוכבים. מאחר ואליפז מיהר, אנו נניח שהוא הלך 15 שעות בקצב של 40 מיל ב- 12 שעות. לכן הוא הלך ביום אחד 15/12 כפול 40 מיל או 50 מיל. אבל ביום ראשון הוא יצא מבאר שבע בזמן שיעקב יצא משם. ויעקב לפי חשבוננו יצא בנץ. לכן ביום ראשון אליפז הלך מנץ עד צאת הכוכבים 13.5 שעות ועבר 13.5/12 כפול 40 או 45 מיל. ביחד אליפז עבר ביומיים 95 מיל. ואז הוא הגיע לקדש סמוך לצאת הכוכבים של יום שני. שם עשו צווה עליו לרדוף אחרי יעקב ולהרוג אותו. לכן למחרת בבוקר אליפז יצא לדרך אבל לא ברגל אלא בכלי תחבורה המהיר ביותר שהיה ברשותו. לא שמענו שהיו לעשו סוסים. אבל גמלים היו מקובלים אז לא רק לצורך משא אלא גם לרכיבה כמו שכתוב "ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים" (בראשית כ"ד ס"א). גמלים יכולים לרוץ 40 ק"מ משך שעה אבל לא אורך כמה שעות. מאידך פרעה רדף בסוסים אחרי בני ישראל דרך שלשה ימים ביום אחד. לכן אנו נכוון קצב רדיפת אליפז ל- 120 מיל תוך 12 שעות. זהו קצב די סביר, 10 מיל בשעה. אפשר שאליפז לקח אתו כמו גמלים, חלקם עם משא וחלק בתור תחלופה לרכיבה. בנוסף אנו נניח שהוא רדף לא מנץ עד השקיעה 12 שעות אלא כהרגלו מעמוד השחר עד צאת הכוכבים 15 שעות. לכן ביום ראשון הוא עבר 150 מיל. ביום שני הוא השיג

את יעקב במעבר יבוק לקראת השקיעה. לכן ביום שני הוא הלך לא 15 אל 13.5 שעות ועבר 135 מיל. סה"כ הוא עבר מקדש עד מעבר יבוק 285 מיל.

כעת נתכנן מסלול הגיוני של אליפז מקדש למחנים. במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) פרק ב' תיארונו את גבול המזרחי של ארץ אדום. הגבול עובר בין איל פארן להר שעיר. זיהינו אותם עם חניות בני ישראל פונן ועיי העברים בהתאם. אנחנו נכוון את מסלול של אליפז מקדש בקו ישר אל פינה צפון-מזרחית של ארץ אדום- הר שעיר ומשם לאורך גבול מזרחי של ארץ ישראל לעתיד לבוא. אולי אליפז כמו יעקב בקש לקנות את ארץ ישראל לעצמו, ורק את החלק דרומי של הארץ. המרחק מקדש להר שעיר בקו ישר 94.70 מיל. משם שלושה מסעות של בני ישראל לאורך הגבול מעיי העברים עד הרי העברים- סה"כ 120 מיל. ומהרי העברים לאורך הגבול עד המחנים 65.20 מיל. סה"כ 279.90 מיל. בגבולות דיוק הגדרת מקומה של קדש זהו 280 מיל- דרך שבעה ימים! ממחנים אליפז המשיך עוד כ-4.88 מיל עד מעבר יבוק הצפוני. סה"כ מקדש עד מעבר יבוק 284.78 מיל לעומת 285 מיל מהלך אליפז עד השקיעה שחשבנו לעיל. נזכיר שלפי חשבון שערכנו בפרק הקודם יעקב הלך מבאר שבע עד מעבר יבוק 160 מיל עד השקיעה. מאחר ואליפז הלך פי שלש יותר מהר מיעקב, הוא השיג את יעקב 0.11 מיל לפני מעבר יבוק או 2 דקות לפני השקיעה. בגבול דיוק מדידה אפשר לומר שאליפז השיג את יעקב במעבר יבוק. בכל מקרה יעקב לך שם במעבר יבוק ולמחרת המשיך בדרכו צפונה כפי שתוארו בפרק קודם.

נשים לב לשבעה מופתים שהתקיימו כאן:

- (א) מרחק מבאר שבע לקדש הוא מהלך יומים של אליפז
- (ב) מרחק מקדש למחנים 280 מיל מהלך שבעה ימים של אדם רגיל כמו הדרך אשר רדף לבן אחרי יעקב
- (ג) מהלך אליפז עד מעבר יבוק עד השקיעה יומים
- (ד) מהלך יעקב מבאר שבע עד מעבר יבוק בדיוק ארבעה ימים כנגד זמן מהלך אליפז
- (ה) מהלך יעקב ממחנים עד לוז הסתיים שעתים לפני השקיעה או בדיוק בזמן שקיעת השמש אשר הקדימה שעתים.
- (ו) השמש זרחה בלוז בכיון ציר הבית 6 מעלות צפונה מן המזרח
- (ז) מחנים נמצאת בדיוק באמצע הארץ, במרחק שווה לחצר עינן ולקצה דרומי של הארץ

את מופת (ו) הסברנו במאמר על [גבולות הר הבית](#) בפרק 8.2. אנחנו נדון במופת זה שוב בהמשך בפרק 5.

לגבי מופת (ז) נציין שמרחק ממחנים עד חצר עינן א' 515.69 ק"מ וממחנים לקצה דרום-מערבי של גבול גד לפי יחזקאל 515.53 ק"מ. אנחנו נחזור למופת זה בפרק 8 שם נגדיר את מיקום מדויק של מחנים.

4. סולם יעקב

בפרק זה אנו נדון במשמעות גיאוגרפית של סולם יעקב. רש"י על הפסוק "כי אם בית א-להים" (בראשית כ"ח י"ז) כתב: "אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים".

נתקשו המפרשים ברש"י זה (רמב"ן, רבי אליהו מזרחי, גור אריה). במדרש בראשית רבה (פרשת ס"ט סימן ז') שרש"י נסמך עליו, כתוב "ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, מ"ט ויצא יעקב מבאר שבע, ויחלום והנה סולם, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה". ולא כתוב שם "אמצע שיפוע". להפך, "שיפועו מגיע עד בית המקדש" משמע שסוף שיפוע מגיע לבית המקדש. ובהמשך המדרש מובאת שם דעת רבי יהודה בר' סימון: "הסולם הזה עומד בבית המקדש ושיפועו מגיע עד בית אל מ"ט ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל". וכמו שאצל רבי יהודה שיפועו מגיע עד- היינו ראש הסולם כך אצל רבי יוסי שיפועו זה ראש הסולם.

ויש להבין מדוע רש"י כתב שבאר שבע נמצאת בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל בצפון בנימין? הרי המדרש לא מזכיר דברים אלו! ונראה שרש"י סובר שאורך נחלת יהודה מדרום לצפון שווה לאורך נחלת בנימין. לכן אם רגלי סולם עומדות בבאר שבע וראשו בבית אל אז אמצע שיפועו נמצא בירושלים. אבל המציאות היא שונה: באר שבע נמצאת בגבול דרומי של תרומה לע"ל, 60 מיל דרומה מירושלים ואילו לוז נמצאת 15 מיל צפונה מירושלים בגבול צפוני של תרומה. בכל מקרה פרוש רש"י לא סותר את דעת רבי יוסי, שאם הר הבית נעקר ובא ללוז, אז גם ראש הסולם מגיע ללוז (כך פרש דברי דוד על בראשית כ"ח). ואמצע שיפוע נתן לפרש בתור מקום עיקרי בשיפועו שהוא כנגד ירושלים המקורית.

מדוע לפי דעת רבי יוסי רגלי הסולם עומדות בבאר שבע? רק משום שיעקב יצא משם? ונראה שהדבר קשור לפסוק: "והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' א-להי אברהם אביך וא-להי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" (בראשית כ"ח י"ג). ופרש"י "שכב עליה- קיפלה הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו". ומקור של רש"י בגמרא חולין צ"א ע"ב "אמר רבי יצחק מלמד שקפלה הקדוש ברוך הוא לכל ארץ ישראל

והניחה תחת יעקב אבינו וכו'". מה פשר הקיפול הזה? כתבנו בתחילת פרק ראשון שלפי נבואת יחזקאל הארץ לע"ל תחולק לשלש עשרי רצועות ברוחב 75 מיל מדרום, שבע רצועות צפונה מתרומה וחמש רצועות דרומה מתרומה ותרומה גם כן 75 מיל. הקיפול המתבקש הוא ששבע רצועות הצפוניות וחמש רצועות הדרומיות יתקפלו כעין "גרמושקה" על התרומה. ואם הארץ התקפלה תחת גופו של יעקב אז משמע שרגליו של יעקב היו בגבול דרומי של תרומה וראשו בגבול צפוני שלה. וכל אורך הארץ בין רגליו של יעקב לבין ראשו כנגד אורך ארץ יהודה ובנימין מבאר שבע עד בית אל- שהיא עיקר הארץ "המקדשית". לכן רש"י כתב את החשבון של נחלות יהודה ובנימין ביחס לבאר שבע, ירושלים ובית אל.

התאמה זאת בין הסולם לבין גופו של יעקב מוזכרת בב"ר ס"ט ג'. כתוב שם "ר' חייא רבה ור' ינאי חד אמר עליו- על סולם וחד אמר עליו- על יעקב". משמע שיש התאמה בין גופו של יעקב לאורך של סולם.

אבל איך ניישב את דעת רבי יהודה בר' סימון לעיל שסולם עומד בבית המקדש ושיפוע מגיע עד בית אל? והנה בב"ר ס"ט ג' הפסוק "הארץ אשר אתה שוכב עליה" נדרש באופן אחר מאשר בגמרא חולין צ"א לעיל. כתוב שם " רבי שמעון משום בר קפרא אמר קפלה כפינקס ונתנה תחת ראשו כאינש דאמר מן תחות רישא דידך (כמו שאומרים תחת לראש זה שלך)". אולי רבי יהודה סובר כבר קפרא שקב"ה קיפל את הארץ לא תחת כל גופו של יעקב אלא תחת לראשו וכן סולם היה מכוון לא כנגד גופו של יעקב אלא כנגד ראשו. ואז ראשו של יעקב בין ירושלים לבין בית אל. ואם בית אל- לוז נמצאת 15 מיל צפונה לירושלים אז קב"ה קיפל את שלש עשרי רצועות של 75 מיל כפינקס של $13 \times 5 = 65$ דפים מתחת לראשו.

נחזור לגמרא בחולין צ"א ע"ב שלפיה קב"ה קיפל את הארץ תחת יעקב אבינו. לפני זה כתוב שם "תנא: כמה רחבו של סולם - שמונת אלפים פרסאות, דכתיב והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, עולים - שנים, ויורדים - שנים, וכי פגעו בהדי הדדי - הווי להו ארבעה, וכתיב ביה במלאך וגויתו כתרשיש, וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הווי". במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 6) הבאנו מופת שהיקף כדור הארץ בקו רוחב אמצעי של תרומה 31.570687 מעלות שוה 31994.897 מיל (הערה: אנו מביאים כאן נתונים יותר מדויקים המבוססים על נתוני רשת ישראל החדשה ועל נתוני רדיוס כדור הארץ לפי IRES CONVENTIONS 2003) או כמעט במדויק 32000 מיל שהם שמנה אלפים פרסאות. מספר זה מתקבל אם מכפילים את רדיוס קו רוחב הנ"ל 5439.132 ק"מ לא במספר 2π אלא בקירוב המקובל שלו ע"י 2.3. חישוב זה נעשה בגובה פני הים. מעניין שקו רוחב הנ"ל חוצה את הרי יהודה בנקודת שיא גובה שהוא 1020 מ' או בדיוק אלפים אמה. אם מחשבים הקף קו רוחב בגובה זה, יש להגדיל את רדיוס העיגול ב- $1.02 \cos 31.5707 = 0.869$ ק"מ. ואז רדיוס העיגול יהיה 5440.0015 ק"מ והקף העיגול (עם

π מוחלף ב-3) יהיה **32000.0087** מיל! (דיוק מדהים זה נמצא בגבולות דיוק של מודל אלפסויד של כדור הארץ). אם אורך הסולם מזרחי לצפון הוא 75 מיל כאורך התרומה אז שטח הסולם סביב כדור הארץ שווה 2,400,000 מיל ריבועים. לפי חשבוננו סכום שטחים של י"ב שבטים בעתיד לפי נבואת יחזקאל יהיה 400 על 400 מיל. אם נחבר לשטח זה את שטח הסולם אז נקבל 2,560,000 מיל רבועים או בדיוק 400 על 400 פרסה! זה כידוע שטח ארץ ישראל לפי המסורת (ראה ב"ק פ"ב ע"ב).

מה פשר של מופת זה? כתוב ביחזקאל מ"ח כ"א "והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר אל פני חמשה ועשרים אלף תרומה עד גבול קדימה וימה על פני חמשה ועשרים אלף על גבול ימה לעמת חלקים לנשיא והיתה תרומת הקדש ומקדש הבית בתוכו". ופרש"י שם "הנותר לנשיא וגו' - הנותר באורך התרומה הגדולה, מזה ומזה - למזרח ולמערב של תרומת קדש ואחזת העיר, על פני חמשה ועשרים אלף - על רוחב כ"ה אלפים תרומה עד גבול קדימה של ארץ ישראל כולה, וימה על פני וגו' - וכן למערב על פני שלשת הרצועות של כהנים ולוים ואחזת העיר ברוחב כ"ה אלפים, על גבול ימה - כמו עד גבול ימה עד אוקיינוס". פרוש: תחום נשיא - הוא מלך המשיח, נמשך מזרחה ומערבה מתרומה באורך כ"ה אלף קנים שהם 75 מיל עד גבול מזרחי ועד גבול מערבי של הארץ. ובנוסף, מצד מערב הגבול ממשיך ימה עד אוקיינוס. ולגבול זה אין סוף והוא חוזר ומקיף את כל כדור הארץ עד שמגיע לגבול מזרחי של הארץ. ועל זה אמרו חז"ל (שבת קי"ח) " כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'. לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה וגו', ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל, אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". כלומר נחלת יעקב היא בלי מצרים והיא רצועת משיח סביב כדור הארץ כנגד סולם יעקב. ועל זה נאמר "פרזות תשב ירושלם" (זכריה ב' ח') כי רצועת משיח היא המשך לתרומה אשר כעין ירושלים רבתי.

אפשר לדמות קיפול הארץ של ארבע מאות על ארבע מאות פרסה לקיפול של רצועות התפילין של ראש על הבית שלו. רצועת ימין היותר ארוכה כנגד שבע רצועות של שבטים צפונה מן התרומה, רצועת שמאל כנגד חמש רצועות השבטים דרומה מן התרומה, רצועה סביב הראש כנגד רצועת משיח סביב כדור הארץ ובית של ראש כנגד תרומה של 75 על 75 מיל וכנגד גוף של יעקב.

ונראה שישנה התאמה נפלאה בין חלקי גוף האדם לבין הגיאוגרפיה של הארץ. כבר כתבנו שמרחק בין באר שבע של אברהם לאוהל אברהם בחברון הוא 45 מיל, מרחק בין אוהל אברהם למרכז ק"ק 30 מיל, מרחק בין ק"ק לקו רוחב של לוז 15 מיל ומרחק בין קו רוחב של לוז למשכן שילה גם כן 15 מיל. אם נדמה 30 מיל לאמה של אדם, אז מרחק בין באר שבע

לחברון כנגד אמה וחצי והוא מרחק בין כפות רגלי אדם למקום הברית. ומרחק בין חברון לירושלים כנגד אמה של מרחק בין מקום הברית לבין הלב. ומרחק 15 מיל בין ירושלים ללוז כנגד חצי אמה מרחק בין הלב ובין גובה הכתפיים ומרחק 15 מיל בין רוחב לוז לשילה כנגד חצי אמה בין גובה כתפיים לקדקוד הראש. אכן באר שבע כנגד רגלים כי שם היו רגלי יעקב והוא מקום יציאה לחוץ לארץ. חברון כנגד מקום הברית כי שם נתנה מצות ברית מילה. קדש הקדשים כנגד מקום הלב. לוז כנגד עצם לוז אשר נמצאת במקום חיבור של צוואר לכתפיים. ומשכן שילה כנגד קדקוד הראש, כי הוא נמצא בנחלת יוסף ועליו נאמר "תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו". ואורך של אדם ארבע אמות כנגד מרחק מבאר שבע לשכם. כיצד? מבאר שבע לחברון 45 מיל ומקו רוחב של חברון לקו רוחב של קבר יוסף בדיוק 75 מיל, ביחד 120 מיל או ארבע אמות של 30 מיל. (הערה: אבל בין קו רוחב של שילה לקו רוחב של קבר יוסף מרחק לא 15 אלא 17.5 מיל כי מרחק 30 מיל מחברון לירושלים נמדד באלכסון ואילו מרחק בין קו רוחב של חברון לקו רוחב של ירושלים 27.5 מיל).

לפי חשבון זה גובה אדם עד הלב שתיים וחצי אמות, גובה כתפיים שלש אמות וגובה הראש שלש וחצי אמות. ואורך אדם ארבע אמות הוא עם ידים מורמות כאשר מרפקים נמצאים בגובה כתפיים. ואז חצי אמה שלו כנגד גובה הראש וחצי מעל גובה הראש.

לגבי גובה אדם עד כתפיים ישנה מחלוקת ראשונים. תוספות בעירובין מ"ח ע"א ד"ה "גופו ג' אמות" כתבו שגובה אדם עד כתפיים שלש אמות. ואילו רמב"ן בחדשיו על ב"ב ק' ע"ב כתב "שלש אמות דגופו מכוונות הן עם ראשו". ואם אורך הראש חצי אמה אז גובה האדם עד הכתפיים שתיים וחצי מאה. ואם תוס' ורמב"ן מודדים גובה אותו אדם עד הכתפיים, אז תהיה ביניהם מחלוקת בגודל אמה ביחס 3:2.5 או 6:5. וזהו בדיוק יחס בין אמת חזו"א של 57.6 ס"מ לאמת רב חיים נאה של 48 ס"מ. ואם הם מודדים עד גובה הראש אז תהיה ביניהם מחלוקת בגודל האמה ביחס 3:3.5 או 7:6. בין כך ובין כך המחלוקת היא בשיעור שתות, מלגיו או מלבר. ואורך האדם ארבע אמות לפי שיטת רמב"ן יש לפרש בתור אורך האדם עם ידים מורמות לגמרי. ואז מרפקים שלו נמצאים הגובה הראש וקצה היד עוד אמה מעל הראש. (הערה: אבל במציאות שליש גובה אדם עם ראשו גדול בטפח מאורך הזרוע במרפק עד קצה אמה).

והנה לפי שיטת רמב"ן, גובה הראש של יעקב היה בגבול צפוני של תרומה. ואז עצם הלוז היתה 15 מיל דרומה יותר, במקום המקדש. אכן רמב"ן סובר (בראשית כ"ח י"ז) שקפיצת הארץ אצל יעקב היא לא קפיצת הר המוריה אל לוז, אלא קפיצת יעקב מחרן לירושלים. לכן לוז היא ירושלים.

אבל קשה לשיטתנו. אם סולם הוא כנגד גופו של יעקב וראשו של יעקב היה בשילה, אז סולם לא מכוון כנגד אורך התרומה 75 מיל אלא כנגד אורך 90 מיל מזרזם תרומה עד שילה. וי"ל שקב"ה קיפל את הארץ על תרומה כפי שתיארנו. ואז שילה אשר נמצאת 15 מיל צפונה מגבול צפוני של תרומה הועתקה 15 מיל דרומה מגבול זה, בדיוק לקו רוחב של מרכז קדש הקדשים. ובנוסף היתה תזוזה מערבה כך שקו לוז-שילה התקפל אל קו לוז-ירושלים. לכן שילה הועתקה אל בית המקדש. וסולם היה מכוון כנגד הארץ המקופלת תחת גופו של יעקב.

מכאן נתן להבין את גלגולי אבן השתיה. כתוב בפרקי ברבי אליעזר פרק ל"ה "לקח יעקב שתיים עשרה אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו אביו וישם אותם מראשתי באותו מקום להודיע שעתידין לעמוד ממנו שנים עשר שבטים ונעשו כלן אבן אחת להודיעו שכלם עתידים להיות גוי אחד בארץ". ובהמשך כתוב "מה עשה הקדש ברוך הוא. נטה רגל ימינו וטבעה האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שעושה סניף לכפה. לפיכך נקראת אבן השתיה, שמשם הוא טבור הארץ, ומשם נמתחה כל הארץ, ועליה היכל ה' עומד, שנאמר, והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים".

איך אבני המזבח הגיעו ללוז? י"ל שהם הגיעו יחד עם הר המוריה אשר נעקר ובה ללוז. כתוב "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתי וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה" (בראשית כ"ח י"ח). מהו פשר של קיחה ושימה אלו? נראה שיעקב הזיז את האבן ממקומה למקום אחר. אולי כנגד העתקת שילה 30 מיל דרומה לירושלים, יעקב העתיק את האבן אמה דרומה ממקום הראש למקום הלב. שתיים עשרי אבנים פרודות מסמלות את הניתוח השכלי. ומצבה של אבן אחת מסמלת את אחדות הלב. וכנגדם בתים בתפילין של ראש נפרדים ואילו בתפילין של יד ישנו בית אחד. כנגד הפסוק "וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד' ל"ט). ואחרי שהר המוריה חזר למקומו, גם אבן השתיה כביכול חזרה לירושלים. (הערה: אבל בפועל אבן זאת נשארה במקומה. ויעקב העביר אותה לבית אל המערבי כפי נכתוב בע"ה בפרק 17).

נחזור למקומה של לוז-בית אל. בשופטים א' כ"ד – כ"ו מסופר על כך שאיש אחד אשר יצא מלוז הראה לבני יוסף את מבוא העיר ובכך הציל את עצמו ואת משפחתו. הוא הלך לארץ החתים ובנה עיר וקרא לה בשם לוז עד היום הזה. ובסוטה מ"ו ע"ב כתוב שלמלאך המוות אין רשות לעבור בה. ונראה שרצו לרמוז על הקשר בין לוז לעצם הלוז. ולגבי עצם הלוז כתב רש"י בב"ר כ"ח ג' "קשר גדלו הוא כלוז אגוז קטן וכו' ועומד בסוף השדרה". והרד"ל שם כתב "פירש הרוקח חוליא קטנה בשדרה שבברכות כ"ח ע"ב". ושם בגמרא מבואר שי"ח ברכות שבתפילה הם כנגד י"ח חוליות שבשדרה כאשר ברכה נוספת היא ברכת המינים כנגד חוליא קטנה שבשדרה. עמוד השדרה של אדם מורכב כידוע מ- 5 חוליות של עצם העוקץ, 5 חוליות מתנים,

12 חוליות חזה ו-7 חוליות של צוואר. ונראה שגמרא מונה עצם העוקץ כחוליה ראשונה, ואחריה 17 חוליות של מתנים וחזה. וחוליה הנוספת היא חוליה תחתונה של הצוואר. והיא נמצאת בגובה הכתפיים. וממנה עד קדקוד הראש חצי אמה. לכן מקומה של לוז באמצע הדרך בין בית המקדש למשכן שילה תואם את מקומה בגוף האדם. (הערה: לפי האר"י עצם הלוז היא עצם שעליה מניחים קשר תפילין. הדבר לא סותר את זיהוי שלנו של לוז כאמצע הדרך בין ירושלים לשילה. אם אדם מרים ראשו לשמים אז עצם ההיא יורדת לגובה כתפיים. ועוד, קיפול רצועות תפילין של ראש אשר תיארנו קשור ללוז וכן קשר תפילין מונח על עצם לוז)

ויש עוד מופת במקומה של לוז: היא נמצאת בדיוק באמצע רוחב הארץ בקו רוחב שלה (31.91602 מעלות בגוגל ארץ). אכן מרחק ממנה עד חוף הים בקו רוחב זה 53.00 מיל ועד גבול מזרחי של הארץ באותו קו רוחב 53.00 מיל. דיוק של כדי מטרים בודדים והוא בגבולות דיוק של מדידות! מה פשר של מופת זה? כתוב לגבי הסולם "מלאכי א-להים עלים וירדים בו" ופרש"י "מלאכים שלוהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו". וכן במחנים פרש"י "שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ שבאו לקראתו". לכן שתי נקודות אלו לוז ומחנים הן נקודות איזון. מחנים היא אמצע הארץ לאורך כפי שהראנו לעיל ולוזה היא אמצע הארץ ברוחב.

לסיכום הפרק: הראנו שמרחק בין באר שבע לחברון 45 מיל תואם את מרחק בגוף האדם בין כפות רגליו למקום הברית. בזה הצדקנו את קביעת מקומה של באר שבע של אברהם כפי שכתבנו בפרק 1. וגם הראנו שלוז נמצאת באמצע הדרך בין ירושלים לשילה. ובזה הצדקנו את אורך המסלול מיבוק ללוז ואת המופת ה' בפרק 3 אשר תלוי באורך זה.

5. חשבון זמן מהלך יעקב

בפרק 2 עשינו חשבון ימים ושעות של הליכת יעקב מבאר שבע עד לוז- שתיים עשרי ימים ועשר שעות. ולמחרת ביום ארבע עשר בבוקר יעקב יצא מלוז וכהרף עין הגיע לחרן. נשאלת השאלה: באיזה יום, חודש ושנה זה היה? יצחק בירך את יעקב בפסח (פדר"א פרק ל"ב והביאו רש"י בבראשית כ"ז ח'). באותו זמן מת ישמעאל (ראה מגילה י"ז ע"א ורש"י בראשית כ"ח ט') והוא בן 137 שנה. על כן יצחק היה אז בן 123 ויעקב בן 63. ומאחר ויצחק נולד 400 שנה לפני יציאת מצרים ויציאת מצרים היתה בשנת 2449 למנין בהר"ד, נמצא שיצחק בירך את יעקב בשנת 2172 בהר"ד. ואחר כך יעקב נטמן 14 שנה בישיבת עבר (ראה מגילה שם ורש"י שם). על כן, יעקב יצא לחרן בניסן שנת 2186. והיה בחרן אצל לבן 20 שנה כפי שאמר יעקב "זה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך

וכו", עד שנת 2206. והלך משם עד שהגיע לסוכות. וכתוב במגילה י"ז ע"א ש"עשה שם שמנה עשר חודש. ובבית אל עשה ששה חדשים והקריב זבחים". ועוד כתוב שם "דתניא: נמצא, יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו". אבל ארבע עשר שנה בישיבת עבר לא נחשבו לו.

ואם נקבל חשבון הנ"ל כפשוטו, אז יעקב היה בישיבת עבר מפסח עד פסח ואחר כך אצל לבן מפסח עד פסח ובסוכות מפסח עד סוכות ובבית אל מסוכות עד פסח. ובפסח חזר לחברון אל יצחק. ומה נעשה עם ימי הליכה מבאר שבע לחרון ומחרן לסוכות ומסוכות לבית אל? לכן אנו נניח שיעקב יצא מבאר שבע בראש חודש ניסן. ואז הוא הגיע ללוז בי"ג ניסן בערב. ולמחרת בי"ד ניסן בפסח יצא מלוז לחרון ובו ביום הגיע לחרון. על כן, למעט ארבע עשרי שנים, יעקב הגיע לחרון ביום שברכו אביו. ועבד את לבן עשרים שנה. ולא נתן למעט משנים אלו כי לבן היה מן הסתם מקפיד על כל יום. ועוד היו ליעקב שבועיים של משתה כאשר לקח את לאה ואת רחל. לכן י"ל שהוא ברח מלבן בר"ח אייר. ואנו נראה בהמשך שהוא הגיע לסוכות כעבור ארבע עשר יום. ואז היה בסוכות מאמצע אייר עד אמצע חשוון. אבל מקום סוכות קשור לחג הסוכות שהוא רגל של יעקב דוקא. לכן י"ל שיעקב הגיעה לסוכות בפסח ויצא משם בסוכות. אכן חג סוכות הוקש לפסח ע"י גזירה שוה "חמש עשרי חמשה עשר" (קדושין ל"ד ע"ב). וכן ביציאת מצרים בפסח חנו בחניה סוכות. לכן אנו נתרץ שיעקב עיבר את השנה 2206 למרות שלפי חשבון היא שנה פשוטה. ולא אמר על כך ללבן. ובזה גנב את לבן כי לבן היה בטוח שיעקב יברח בפסח. על כן לבן הלך בסוף ניסן לגזוז את צאנו ויעקב ברח בר"ח אייר שהוא א' ניסן אחרי העיבור. והגיע לסוכות בפסח שנת 2206 ויצא מסוכות לשכם בסוכות שנת 2208 (אנו נצטרך חשבון זה בהמשך, בפרקים 14 ו-18).

יצא לנו מחשבון הזה שיעקב אמר "והאבן הזאת אשר שיתי מצבה יהיה בית א-להים" בי"ד ניסן שנת 2186 בהר"ד. במאמר על [גבולות הר הבית](#) בפרק 8.2 עשינו חשבון כיוון זריחת השמש באותו יום. מולד ניסן באותה שנה היה ביום ה' 16.95 שעות (אחרי השקיעה). תקופת שמואל היתה ביום המולד 6 שעות אחרי השקיעה. לפי כללי הלוח העברי נתן לקבוע ר"ח ניסן ביום המולד, היינו יום ה'. ואז ר"ח ניסן היה כמו ביציאת מצרים, ביום ה' בשבוע וביום התקופה (רק ביציאת מצרים תקופה היתה בזמן השקיעה ולא שש שעות אחריה). על כן שמש זרחה בי"ד ניסן 13.25 יום אחרי התקופה. כיון זריחת השמש בעת ההיא בירושלים נתן ע"י נוסחה $A = T \times 360 / 365.25$ כאשר $B = \sin B = \sin A \sin E / \cos L$ זווית זריחת השמש צפונית ממזרח, $E = 23.5$ נטייה ממוצעת של ציר כדור הארץ, אורך השמש, T מספר ימים מתקופת ניסן, $L = 31.7778$ קו רוחב של הר הבית. על כן שמש זרחה 6.084 מעלות צפונית מן המזרח. בפרק 8.3 במאמר [גבולות הר הבית](#) הנ"ל הבאינו שקולים אסטרונומיים לכיוון בית המקדש. לפי שיקולים ההם יש שתי אפשרויות לחישוב הכיוון: לפי זריחת השמש 13.5 יום או 13 יום אחרי

התקופה. מצב הזריחה בלזו היה אמצעי בין שתי אפשרויות אלו. בזה הצדקנו את מופת (ו) בסוף פרק 3.

באותו מאמר על [גבולות הר הבית](#) בפרק 8.2 עשינו גם חשבון כיון זריחת השמש בזמן עקידת יצחק. עקידת היתה כאשר יצחק היה בן 37 (סדר עולם, פ"א) בשנת 2086 בהר"ד. מאחר ויצחק נולד בפסח אז יש לכוון עקידה שלו לפסח. אפשר שעקידה היתה בו ביום ואפשר שה' דבר עם אברהם ביום זה. בילקוט שמעוני וירא צ"ח כתוב "באותה שעה הרהר בלבו אברהם אם אני מודיע לשרה וכו' אמר לה תקני לנו מאכל ומשתה ונשמח היום. אמרה ליה מה טעם של שמחה זו א"ל זקנים שבדמותנו נולד להן בן דין הוא שנשמח". משמע קצת שהיה זה יום הולדתו, ולמחרת בבוקר יצאו. וביום השלישי, י"ח ניסן, היתה העקידה. מולד ניסן באותה שנה היה ביום ב' 8.67 שעות אחרי השקיה. אם מקדשים לפי כללי הלוח (אבל בלי דחיות לא אד"ו ראש) אז נתן לקבוע ראש חדש ביום המולד, יום ב' בשבוע. תקופת ניסן היתה ביום ו', ארבעה ימים אחרי המולד, 6 שעות אחרי השקיעה. על כן ביום העקידה בי"ח ניסן בבוקר עברו 13.25 יום אחרי התקופה, בדיוק כמו אצל יעקב בלזו. לכן השמש זרחה באותה זווית 6.084 אמצעית בין שתי אפשרויות אשר הזכרנו. יתכן שאברהם בנה את המזבח בצהריים. ואז נקודת זריחת השמש (כלומר הנקודה בה גלגל המזלות נפגש עם קו האופק במזרח) התאימה להפרש של 13.5 ימים אחרי התקופה. (הערה: ויתכן שאברהם דחה את ר"ח ניסן ליום ג' כדי לקיים לא בד"ו פסח ויצא מחברון ביום לידת יצחק ט"ו ניסן ועקידה היתה בי"ז ניסן. והוא י"ח ניסן לפי חשבון הקודם. לכן חשבון שלנו של כיון נזריחה תקף גם במקרה כזה)

ויש כאן סימן מופלא של מעשה אבות סימן לבנים. הצבת מצבה בלזו ע"י יעקב היתה בדיוק 100 שנות שמש, דהיינו 36525 יום אחרי עקידת יצחק. ואבן מתחת לראשו של יעקב היתה מאבני מזבח של יצחק. ויעקב הציב את האבן להיות אבן שתיה. (הערה: לפי השערה שלנו אברהם בנה את מזבח העקידה מאבנים של מזבח אשר בנה על סלע השתיה בפרשת לך לך (בראשית י"ב ח'). ואותו מזבח הוא חצב מסלע השתיה גופא. לכן אבן שתיה חזרה לסלע שממנו נחצבה. כל זה יבואר בסעיף 17).

6. יעקב בורח מלבן

בפרק זה נשחזר את מסלול בריחה של יעקב. הנחת יסוד שלנו שחרן ממנה יצא יעקב היא עיר בעל בכ בלבנון. הנחה זאת תוצדק ע"י חשבון מרחקים אשר הלכו יעקב ולבן. לפי סברה שלנו מקום זה נקרא ארם נהרים כי הוא יושב בין אגן נהר ארונטס אשר זורם צפונה ואגן ליטני וירדן אשר זורמים דרומה. אבל ישנה עיר חרן הידועה בטורקיה. מרחק בין מרכז חרן

ההיא למקדש בעל בכ בדיוק ארבע מאות מיל כמהלך עשרה ימים. בפדר"א פרק ט"ז כתוב "ומקרית ארבע עד חרן מהלך שבעה עשר יום ובשלש שעות בא העבד (אליעזר) עד חרן". אכן מרחק מחברון לבעל בכ 288 מיל, קצת יותר משבעה ימי הליכה ומשם עוד עשרה ימים לחרן- ביחד כ"ז ימים. ומרחק מחברון לחרן הצפונית בקו ישר 693.7 ק"מ או 680.1 מיל- מהלך של בדיוק 17 יום. ויש לתרץ ששני מקומות אלו נקראים חרן ומשפחתו של תרח החזיקה בשניהם. לכן הם נקראים פדן ארם. וכן פרש רש"י על הפסוק בבראשית כ"ה כ' " ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה"- "פדן ארם- על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגום פדן תורין". ואין אלו מקומות סמוכים אלא שתי מדינות. (**הערה:** וכן לגבי הליכת אברהם והליכת אליעזר חרן מתפרשת בשני אופנים אלו. ועל כך נכתוב בע"ה במקום אחר). (**הערה:** בזוהר פרשת תולדות, עצם לוז נקראת "בתואל רמאה". ומה הקשר? אולי משום שבתואל החזיק בשני חרן כאילו זה מקום אחד. וכן לוז קיימת בשני מקומות: בבית אל הצפוני ובירושלים).

נעיין בפרשת רדיפת לבן אחרי יעקב. יעקב יצא מפדן ארם (בר' ל"א, י"ח), "ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו הר גלעד" (שם, כ"א). ואחר זה "ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב. ויקח את אחיו עמו וירדף אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו בהר הגלעד" (שם, כ"א-כ"ב). פירש רש"י "שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם וכו' כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו לבן. למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים הלך לבן יום אחד". זוהי דעת ר' חייא בב"ר ע"ד ו' "מה שהלך אבינו יעקב לז' ימים הלך לבן ביום אחד וכו'". אבל קשה, הרי יעקב הלך רק ארבעה ימים. ומהו שבעה ימים? ותרץ מתנות כהונה שם: מה שהלך יעקב-מה שהיה ראוי לילך. מכאן אנו לומדים שיעקב הלך בקצב הלכתי והוא 40 מיל ביום. ואילו לבן ביום אחד עבר 280 מיל! ואיך יתכן הדבר? האם היו לו גמלים פורחים (ראה מכות ה' ע"א)? ואפשר לתרץ שהיו לו גמלים רגילים אשר רצו בקצב של סוס, עשרה מיל בשעה. והוא רכב 120 מיל ממקום צאנו עד חרן משך לילה. ובחרן גילה שנגנבו תרפים שלו. ולקח אתו אנשים ורכב על גמלים חדשים משך 16 שעות עד חצות הלילה. ו- 28 שעות אלו נחשבים ליום אחד. (**הערה:** וכן אברהם רדף אחרי ארבע מלכים עד חצות הלילה).

אבל לפני דעת ר' חייא מובאת שם במדרש דעת ר' אבהו בזה הלשון: "ויגד ללבן ביום השלישי. א"ר אבהו, מה שהלך אבינו יעקב לג' ימים הלך לבן ליום אחד". נתקשו המפרשים בביאור דבריו. וראה שם רש"ש, ומהר"ז. ולי נראה כתחילת פרושו של רש"ש, שר"א דייק מ"ביום השלישי"-בתחילתו. ואז בא אליו המגיד, כי הלך המגיד דרך ג' ימים מחרן אל לבן ביומיים. ולבן מהר עוד יותר והלך דרך ג' ימים חזרה אל ביתו ביום אחד. וזהו, "מה שהלך אבינו יעקב לג' ימים". ושם גילה שנגנבו תרפיו. ואז רדף ביתר שאת ועבר דרך ד' ימים עד יעקב ביום אחד.

ואפשר לערוך את חשבון הליכת המגיד ולבן בדרך טבע בקצב אחיד. כיצד? הליכת המגיד ושל לבן היתה מעמוד השחר ועד צאת הכוכבים לפי שיטת עולא (פסחים צ"ג ע"ב) 16 שעות, שעות מעמוד השחר עד נץ, 12 שעות עד שקיעה ושעות עד צאת הכוכבים. רק שהמגיד הלך בקצב 40 מיל ב- 12 שעות ולבן רכב על גמלים בקצב 120 מיל ב- 12 שעות. (**הערה:** וכן ערכנו חשבון הליכת אליפז בפרק 3, רק שם הוא הלך מעמוד השחר עד צאת הכוכבים 15 שעות). המגיד יצא מחרן בעמוד השחר והלך ביום ראשון 16 שעות וכן ביום שני ויום שלישי הלך 4 שעות מעמוד השחר עד שעות אחרי הנץ, סה"כ 36 שעות ועבר בהן 120 מיל. ולבן הלך ביום שלישי מרגע שהגיע המגיד עד צאת הכוכבים לפי עולא 12 שעות ועבר 120 מיל והגיע לחרן. ולמחרת בעמוד השחר יצא מחרן עם אנשיו והגיע לגלעד כעבור 16 שעות בצאת הכוכבים. וקשה, איך מגיד ידע לצאת מחרן בעמוד השחר? הרי לפי סברתנו יעקב תמיד הלך מנץ עד השקיעה 40 מיל. וי"ל שיעקב קרא לנשיו וילדיו לצאת לשדה בעמוד השחר. (**הערה:** וכן יעקב יצא מבאר שבע של אברהם בעמוד השחר). וזה היה סימן למגיד שיעקב מתכוון לברוח.

על כל פנים הוכח שמרחק בין חרן לגלעד הוא 160 מיל, בין לר' חייא בין לר' אבהו. ויש לברר היכן נמצא הר הגלעד. המרחק 160 מיל ממקדש בעל בך נותן קשת רחבה של אפשרויות. אומנם מדברי לבן "עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה" (בראשית ל"א נ"ב) משמע שזאת היתה נקודת הגבול של ארץ ישראל. ומשם ומזרחה היתה ארץ ארם דמשק. שאם זאת היתה נקודה פנימית של ארץ ישראל אז איסור של לבן מתחיל לפני שהוא מגיע לגל.

גבול מזרחי של הארץ הוגדר במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 6). הוא עובר בקו ישר מפנינה צפון-מזרחית של קו מסעות של בני ישראל לחצר עינן א'. קואורדינטות שלה: 37.002214/36.743444. היא נמצאת 540 מיל צפונה ממרכז ק"ק. קו אורך שלה מוסבר במאמר [בין השמשות](#). (**הערה:** נביא כאן את ההסבר בקצרה. ראשית יש לחשב את זמן תחילת בין השמשות אחרי השקיעה. זמן זה שווה מהלך חצי מיל ועוד זמן טבילה במקוה שהוא מהלך חמישים אמה. מיל מחושב לפי אמת הארץ של 51 ס"מ וזמן טבילה מחושב לפי אמת התורה של 48 ס"מ. מרחק זה מתורגם לזמן לפי מהלך מיל ב- 22.5 דקות. מקבלים 11.77941 דקות שהם 2.944853 מעלות (כל מעלה שווה 4 דקות). זמן זה משמש את קביעת גבול מערבי של הארץ בחצר אדר. כיצד? בזמן שמש שוקעת בחצר אדר מתחיל בין המשמשות במרכז ק"ק. לכן חצר אדר נמצאת 2.944853 מעלות מערבה ממרכז ק"ק. כדי לקבוע את חצר עינן א' יש לקחת פעמים מרחק הליכה של חצי מיל וטבילה הנ"ל ולתרגם אותו לזמן לפי מהלך מיל ב- 18 דקות. מקבלים זמן שהוא 1.6 של זמן קודם. יש למדוד אותו במעלות מזרחה מחצר אדר. כתוצאה מקבלים 0.6 של זמן קודם או 1.7669118 מעלות מזרחה ממרכז ק"ק). קו המסעות הוסבר במאמר על [מסעות בני ישראל](#). המסע שקובע את הגבול הוא [מסע אחרון](#) מהרי העברים לסוכות. אורך מסע זה 40 מיל. מסע זה מתחיל בהרי העברים, 20 מיל דרומה מקו רוחב של מרכז ק"ק.

משם הוא מכוון בדיוק צפונה עד פינת הגבול בקו רוחב גבול דרומי של מחנה ישראל בערבות מואב. ומשם הוא מכוון בקו ישר לחצר עינן עד הגיעו לקו רוחב של מרכז המחנה בערבות מואב. משם הקו מכוון בדיוק מערבה עד מרכז המחנה. עקרונות אלו מגדירים באופן חד משמעי את מסלול המסע, ובפרט את פינת הגבול המסומנת ב מסע אחרון. משם קו הגבול עובר בקו ישר לחצר עינן. (**הערה**: גבול זה גם מקיים מופת שחובה של אברהם נמצאת בדיוק משאל- צפונה לדמשק. ראה דיון על כך בפרק ה' של המאמר על מלחמת ארבעה המלכים).

כדי למצוא את גלעד יש למדוד מבעל בכ 160 מיל או 163.2 ק"מ עד גבול מזרחי של הארץ. זיהינו את בעל בק עם מקדש המפורסם שם. אבל המתחם של מקדש הוא רחב ידים ולא מאפשר להגדיר את גלעד באופן חד משמעי. אנו נראה בהמשך שמחנים נמצאת 40 מיל מגלעד על הגבול המזרחי של הארץ, ומחנים נמצאת במרחק של 46.666 מיל מסוכות, וסוכות נמצאת על גבול מזרחי של תרומה של 75 על 75 מיל. בנוסף סוכות נמצאת ועל ציר בית המקדש אשר פונה 6.1975 מעלות צפונה ממזרח. ע"י תנאים אלו אנו מקבלים

(א) סוכות נ.צ. 31.815637/35.640664

(ב) מחנים נ.צ. 32.185796/35.895903

(ג) גלעד נ.צ. 32.546860/35.97921

במתחם של בעל בכ, בחרנו נקודה בפינה דרום-מערבית של המתחם נ.צ. 34.006291/36.202950 (לפי גוגל ארץ). מגלעד הנ"ל לנקודה זאת מרחק בדיוק **160** מיל.

מקום גלעד שחשבנו נמצא סמוך לעיר א-רמתא בירדן. יתכן ששם שלה קשור לרמת גלעד. גובה של המקום (לפי גוגל) 529 מ' מעל פני הים. זוהי נקודה הגבוהה ביותר לאורך מסלול של יעקב משך כ- 34 ק"מ צפונה ממנה. גם בכיוון מערבה עד למרחק של כ- 6 ק"מ וכן לכיוון מזרחה עד כדי 2 ק"מ זאת נקודה הגבוהה ביותר. אומנם בהמשך דרומה הגובה עולה אבל בתחילה במשך כמה מאות מטרים הוא כמעט ולא משתנה. לכן מוצדק לקרוא לנקודה זאת "הר הגלעד". אבל לשם הר הגלעד יש משמעות יותר רחבה, בתור אזור כמו בפסוק "מערער אשר על נחל ארנן וחצי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי" (דברים ג' י"ב). (**הערה**: נראה שהר גלעד של יעקב נמצא בגבול צפוני של ארץ גלעד אשר נמשכת כשמונים מיל דרומה משם עד קו רוחב של סוכות. מחנים נמצאת כארבעים מיל דרומה מהר הגלעד, באמצע שמנים מיל אלו. חצי דרומי של ארץ גלעד ממחנים דרומה נתן לגד וחצי צפוני נתן לחצי שבט מנשה. ובנוסף גד קיבל את הערבה מזרחה לירדן מים המלח בדרום עד כנרת בצפון. וראובן קיבל כארבעים מיל מקו רוחב סוכות עד נחל ארנן).

ויש לעיין בפסוק "וישג לבן את יעקב ויעקב תקע את אהלו בהר ולבן תקע את אחיו בהר הגלעד" (בראשית ל"א כ"ה), מהו הר ומהו הר הגלעד? ונראה שהר של יעקב היא נקודה שחשבנו והר הגלעד אצל לבן הוא תחום רחב יותר סביב ההר של יעקב. ונראה שיעקב היה

בפסגת גובה ובה שם מצבה ואילו לבן סיבב אותו בעיגול עם אחיו כדי שיעקב לא יברח. וכנגד עיגול זה יעקב עשה גל אבנים. (הערה: ואם נניח שללכן היו 400 איש כמו לעשו והם עשו עיגול כאשר כל אחד תפס ארבע אמות אז הקף העיגול היה 1600 אמות אדם (של 48 ס"מ). ואז קוטר העיגול היה 500 אמות הארץ כנגד הר הבית (אם מחשבים פא"י בתור 3) ועוד אמה מכאן ומכאן לרוחב אדם).

7. ויעבר את הנהר

ישנה קושיה עצומה לשיטתנו שלפיה יעקב יצא מבעל בך. כתוב "ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו הר גלעד". ואונקלוס תרגם "ועבר ית פרת", וכן בכל מקום בתורה שכתוב "הנהר" בה' הידיעה הוא מתרגם פרת. והרי נהר פרת הידוע זורם בטורקיה ובעירק. ואיך יתכן שיעקב חצה אותו בדרכו מבעל בך דרומה? תשובה שלנו, שהכוונה לנהר ברדה שאותו חצה יעקב בדרכו לגלעד. וכתוב בה' הידיעה כי בדרכו לחרן יעקב נזכר שם שלא התפלל בהר הבית ונתן דעתו לחזור. וי"ל שתורה סמכה על חשוב מסלול של יעקב שעתיד להתגלות.

ישב אחר של קושית הנהר קשור להבנת מהות נהר פרת אשר מוזכר בתורה. פרת הוא אחד מנהרות אשר יוצאות מעדן: "והנהר הרביעי הוא פרת" (בראשית ב' י"ד). היכן נמצא עדן? כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק עשרים) "ויגרש את האדם- גרש ויצא מגן עדן וישב לו בהר המוריה, ששער גן עדן סמוך להר המוריה וכו'". ומאחר ואדם גורש מגן עדן קדמה, אז גן עדן נמצא במערבה של ירושלים. על כן מקור פרת בירושלים! אבל ארבעה נהרות יצאו מעדן, וביניהם חזקל "ההלך קדמת אשור". ומה קשר שלהם לירושלים?

והנה כתוב בבכורות נ"ה ע"א "הנודר מימי פרת אסור בכל מימות שבעולם" וכו' דאמר רב יהודה אמר רב כל הנהרות למטה משלש נהרות וג' נהרות למטה מפרת וכו' והא כתיב והנהר הרביעי הוא פרת אמר רב נחמן בר יצחק ואיתימה רב אחא בר יעקב הוא פרת דמעיקרא". כלומר "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" (בר' ב' י') נאמר על פרת. ושלשה נהרות: פשון, גיחון וחזקל נפרדים ממנו.

איך שלשת הנהרות נפרדים מפרת? נלמד מיחזקאל מ"ז. שם מתוארים מים העתידים לצאת מבית המקדש. ובפסוק ח' כתוב "המים האלו יוצאים אל הגלילה הקדמונה וירדו על הערבה ובאו הימה אל הימה המוצאים ונרפאו המים". ובתוספתא של סוכה (פרק ג') מבואר שגלילה הקדמונה זה ימה של סדום ואל הערבה זה ימה של טבריה ובאו הימה אל הימה המוצאים – זה הים הגדול. משמע מכאן שהמים מירושלים ילכו מזרחה ושם יתפצלו, חלק ילך דרומה דרך ים המלח וימשיך דרומה עד מפרץ אילת (נגד כוח הכובד) וחלק ילך צפונה (נגד כוח הכובד) דרך ים כנרת ומשם צפונה עד שיגיע לים הגדול. וסימן למסלול זה קיים בדמות שבר סורי-אפריקני. אולי נהר אשר יצא מעדן הלך במסלול של הנהר העתידי?

ואיך הוא התחבר לחזקל? היום נהר פרת מתחבר אל חזקל בדרום עירק. אם זה היה המצב בראשית אז צריך לאומר שפרת המקורי הגיע דרך קו שבר סורי-אפריקני צפונה אל פרת של היום ומשם ירד דרום-מזרחה והתחבר לחזקל. היום קיימת שרשרת נהרות לא מחוברים לאורך קו זה: ירדן, ליטני וארונטס, אליו מתחבר מצפון נהר עפרין. ומוצא של נהר עפרין סמוך למקום בו יוצא נהר סידי - אחד מיובלות של פרת. על כן ארונטס ופרת כאילו יונקים ממקום משותף. אבל בראשית שרשרת נהרות אלו היתה מחוברת והיתה נקראת פרת.

אנחנו מוצאים סימוכין לרעיון הזה של חיבור נהרות בפסוק " כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה" (תהלים כ"ד ב'). פסוק זה נדרש בב"ב ע"ד ע"ב "אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל, ואלו הן שבעה ימים: ימה של טבריא, וימה של סדום, וימה של חילת, וימה של חילתא, וימה של סיבכי, וים אספמיא, וים הגדול; ואלו הן ארבעה נהרות: ירדן, וירמוך, וקירומיון, ופיגה". לגבי זיהו הנהרות, כתוב בערוך שקרמיון ופיגה הם אמנה ופרפר. אלו כידוע נהרות דמשק. ויתכן לפי זה שפיגה היא נהר ברדה וקרמיון ליטני. חוקר ידוע י.ב. הורוביץ (הערה: ישראל זאב הורוביץ, "ארם נהרים", מאסף ירושלים כרך י"א י"ב) סובר שפיגה היא ברדה, קרמיון-ליטני וירמוך-ארונטס. ולמרות שנהר ברדה לא נמצא בקו ירדן- ליטני אלא מזרחה ממנו, מוצא שלו נמצא בהרי מול לבנון בקו שבר סורי- אפריקני. לכן נתן לצרף אותו לשרשרת נהרות הנ"ל. ומוצדק לפרש חצית נהר ברדה ע"י יעקב- "ועבר את פרת".

בתחילת פרק 6 זיהינו את ארם נהרים עם בעל בך והסברנו את השם ארם נהרים בכך שהיא יושבת בין אגן נהר ארונטס אשר זורם צפונה ואגן ליטני וירדן אשר זורמים דרומה. אבל אונקולוס מתרגם ארם נהרים בתור "ארם די על פרת" (בראשית כ"ד י', דברים כ"ג ה'). תרגום זה מתאים לחרן הידועה בטורקיה כי היא שוכנת על אחד היובלות של פרת (נהר ג'ולף), אבל לא מתאים לבעל בך. עכשיו, אחרי צירוף של נהרות ליטני וארונטס לנהר פרת, נתן להצדיק את התרגום גם בהקשר לבעל בך.

עד כאן הסברנו איך פרת מתחבר לחזקל. אבל איך הוא מתחבר לפישון ולגיחון? כתוב על פישון "הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם" (בראשית ב' י"א-י"ב). רש"י פירש שם "פישון הוא נילוס נהר מצרים וע"ש שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו. ד"א פישון שהוא מגדל פשתן שנאמר אצל מצרים ובושו עובדי פשתים". אבל בב"ר פרשת בראשית פרשה טז כתוב "הוא הסובב את כל ארץ החוילה שעלה והקיף את כל ארץ ישראל דכתיב ביה (תהלים מב) הוחילי לאלהים כי עוד אודנו, אשר שם הזהב אלו דברי תורה, שהן נחמדין מזהב ומפז רב, וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת א"י ולא חכמה כחכמת א"י, שם הבדולח ואבן השוהם וגו', מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה". איך ניישב את הסתירה בין שני הפרושים- מצד אחד פישון הוא נילוס נהר מצרים ומצד שני הוא מקיף את כל ארץ ישראל?

ונראה שפתרון התעלומה נמצא בקשר בין נהר עתידי לבין נהרות של בראשית. אותו נהר שייצא מהר הבית מזרחה ומשם דרומה דרך ים המלח וערבה, יגיע למפרץ אילת ויסובב את

חצי האי סיני דרך מפרץ סואץ ותעלת סואץ עד אשר יתחבר לזרוע מזרחית של נילוס היא זרוע של פוליסיום. וכנגדו שבר סורי-אפריקני עובר דרך מפרץ אילת עד דרום סיני ושם הוא נפגש עם בקע טקטוני של מפרץ סואץ. מדרש בב"ר שהבאנו מחשיב את הקף סיני בתור הקף ארץ ישראל ואת מהלך הנהר סביב סיני בתור חלק של נהר פשוון. על כן ארץ חוילה היא חצי האי סיני והיא עתידה להיות חלק של ארץ ישראל (**הערה**): נראה שגבול מזרחי של ארץ החוילה עובר דרך קו המסעות של בני ישראל מאילת לקדש ברנע ומשם לנחל אל עריש. וחוילה בפסוקים "וישכנו מחוילה עד שור" (בראשית כ"ה י"ח) ובש"א ט"ו ז' היא קדש כמו שכתבנו בפרק 3). וזהב הארץ הוא אלו דברי תורה אשר נתנו בסיני. וביומא ע"ה ע"א כתוב שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. לכן נראה שהבדולח מרמז על מן אשר עינו כעין הבדולח. ואכן השוהם שהביאו הנשיאים-נדרש שם "נשיאים ממש", דהיינו עננים. ונראה שאף הם ירדו עם המן.

התברר שנילוס של מצרים נפרד מפרת דרך מפרץ אילת ומפרץ סואץ, כמו שחידקל נפרד מפרת. אבל לא זנב של נילוס וזנב של חידקל מראש של פרת אלא ראש של נילוס וראש של חידקל מראשים של פרת.

נשאר להבין מהו נהר גיחון "הוא הסובב את כל ארץ כוש". כוש הוא בן בכור של חם. מקובל לזהות את ארץ כוש עם אזור סודן, דרומה ממצרים. ואז גיחון הוא חלק דרומי של נילוס. ומה טעם לחלק את נילוס לשני נהרות? מאידך היה מעיין גיחון בירושלים. שם גיחון מרמז על נחש אשר הולך על גחונו. ונחש נקרא גם תנין. בספר נחמיה ב' י"ג נזכר עין תנין. במאמר על מלחמת ארבעה המלכים בפרק ה' זיהנו אותו עם גיחון העליון והעמדנו אותו על נקודה יחודית: חיתוך ציר הקברים עם ציר בית המקדש (**הערה**): ראה סעיף 5 בפרק ט' במאמר הנ"ל). מתברר שנקודה זאת נמצאת בגבול מזרחי של גן עדן, מאה אמות מזרחה מגבול מערבי של הר הבית לעתיד לבוא. שם היה מקור מים של ירושלים וחזקיה סתם אותו. ולעתיד לבוא המים יצאו מקדש הקדשים. לכן נראה שעין תנין הוא מקור של מים תהום של כל העולם. ועליו כתוב בגמרא סוכה נ"ג "בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא (עלה תהום ורצה לשטוף את העולם)". ואז הפסוק "והנהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" מתפרש באופן הבא. הנהר הוא פרת המקורי אשר יצא מעדן במערבה של הגן והשקה את הגן. ובגבול מזרחי של הגן בעין תנין נפרד ממנו גיחון והוא נהר תת קרקעי. ולא כתוב שהנהר נפרד לארבע ראשים אלא היה לארבעה ראשים כי ראשים אחרים נפרדו ממנו במקומות אחרים. ומשם פרת המשיך מזרחה לאורך ציר הבית עד שהגיע למקום של ירדן (של היום). ושם התפצל דרומה וצפונה כפי שתיארנו. החלק הצפוני התחבר לראש חידקל וחלק דרומי התחבר לראש נילוס.

ויש כנראה עוד נקודת חיבור של פרת למי תהום במקום בו ירדן נופל לים המלח. כתוב בב"ב ע"ד ע"ב "ירדן יוצא ממערת פמיס, ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא, ומתגלגל ויורד לים הגדול, ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן, שנאמר: יבטח כי יגיה ירדן אל פיהו". לויתן הוא כידוע תנין הגדול, זכר של זוג התנינים (בבראשית א' כ"א). והוא נקרא גם נחש בריח (ראה ב"ב שם). ונחש הולך על גחונו. לכן אפשר לפרש את דברי הגמרא כך: ירדן

נופל לים המלח ומתחבר שם לנהר גיחון. וממשיך דרומה למפרץ אילת ושם יורד לים הגדול. ולפי הבנתנו ירדן הוא חלק מנהר פרת המקורי. על כן פרת המקורי מתחבר לגיחון בצפון ים המלח ולפישון באילת. מעניין שתורה מדמה את ככר הירדן "לגן ה'" הוא גן עדן. על כן מקום חיבור שני של פרת לגיחון גם נמצא כאילו בגן עדן. וגן זה נמשך עד "באכה צער" (בראשית י"ג י'). במאמר [מלחמת ארבעה המלכים](#) (פרק ג') העמדנו את מרכז צוער בקו רוחב של מערת לוט 31.0467 מעלות. מקום בו תעלה קדומה מקנטרה מתחברת לזרוע פולסין של נילוס נמצא בקו רוחב 31.0489 (ראה מאמר על [מסעות בני ישראל](#) מסע 1). נקודת חיבור של פרת וחיידקל נמצא בעיר אל קורנה בקו רוחב 31.005 כנגד גבול דרומי של צוער (לפי מסורת מקומית בקורנה- שם היה גן עדן). על כן חיבורים לראש נילוס ולראש חיידקל נמצאים כנגד מקום גן עדן.

אבל אם גיחון הוא נהר תת קרקעי- מהי ארץ כוש? כתוב בפסחים מ"ד ע"א "מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ומצרים אחד מששים בכוש". אם שטח של כוש הוא פי ששים מ- 400 על 400 פרסה אז שטח זה שווה כ- 160 מיליון ק"מ (אם מודדים פרסה באמות של 51 ס"מ), קרוב לשטח היבשה של כדור הארץ שהוא כ- 150 מיליון ק"מ. לכן יתכן שגיחון מייצג את מי תהום אשר סובבים את כל כדור הארץ. ועוד יתכן שגיחון משול לנחש בריח והכוונה לשבר סורי-אפריקני אשר חוצה את ארץ ישראל מדרום לצפון. ואז ארץ כוש מתפרשת בתור ארץ ישראל ולשון כוש סגיא נהור כמו "אשה כושית לקח" לגבי ציפורה, דהיינו ארץ מעולה. פרוש זה מתאים דווקא למקום חיבור של פרת לגיחון בצפון ים המלח כי שם עובר שבר סורי אפריקני. ומה נעשה עם חיבור בעין תנין? והנה גמרא ב"ב ע"ד ע"ב קוראת לנקבת תנין בשם נחש עקלתון. אולי היא מסובבת את כדור הארץ לאורך רצועת המשיח סביב כדור הארץ. וכאן הכוונה למי תהום ולא לבקע טקטוני.

אחרי שהתברר שנהר פרת מהווה גבול מזרחי של ארץ ישראל לכל אורכה אז מובנת ההבטחה לאברהם "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד נהר פרת". נהר מצרים הוא פשון מאילת סביב סיני עד פוליסין. ונהר פרת מאילת בדרום עד חצר עינן בצפון.

ועדיין קשה לשיטתנו שיעקב יצא מבעל בך. כתוב (בראשית ל"א י"ח) "אשר רכש בפדן ארם". ובבראשית ל"ג י"ח "בבאו מפדן ארם" וכן כתוב שם, ל"ה ט'. ולפי סברתנו פדן ארם הוא צמד של שני מקומות: בעל בך בדרום וחרן הידועה בצפון. ואם יעקב יצא רק מבעל בך, אז אין מתקיים "בבאו מפדן ארם". אולי יעקב פיצל את מחנהו. חצי מחנהו עם דן היה בחרן צפונית והיתר היו בבעל בך. לכן דן חנה בצפון מחנה ישראל ונעשה מאסף במסעות בני ישראל. ונחלתו היתה בצפון הארץ. ובעתיד יזכה לתוספת נחלה מחצר עינן א' עד חצר עינן ב' אשר על נהר פרת כפשוטו (ראה [מפת הארץ](#)). וגם שם פדן הוא נוטריקון של פה דן. ובזה יעקב גנב לב לבן הארמי כי לבן סמך על כך שדן נמצא בצפון הרחק מיעקב.

לכן אנו נניח שיעקב תיאם מראש עם דן שייצא בו זמנית עם יעקב. איך דן הספיק להגיע מחרן הצפונית לגלעד תוך ארבעה ימים לפני שלבן השיג את יעקב? אפשר שלדן לא היה מקנה

אלא רק גמלים והוא רכב עם עבדים על גמלים במהירות 10 מיל בשעה משך 16 שעות ביום מעמוד השחר עד צאת הכוכבים לעולא. לכן עבר ביום 160 מיל כמו לבן. והוא הלך מחרן הצפונית לבעל בכ מרחק 400 מיל בקו ישר והגיע לבעל בכ בצהרי יום שלישי והקדים את לבן חצי יום. והמשיך משם לגלעד עוד 80 מיל בו ביום. ובנץ יום רביעי היה במרחק 100 מיל מבעל בכ ויעקב היה באותו זמן 120 מיל מבעל בכ. לכן דן השיג את יעקב כעבור שלש שעות (בסוף זמן קריאת שמע). ומשם הם הלכו ביחד. ובדרכו מחרן הצפונית לבעל בכ, דן חצה את נהר פרת (במקום אגם אסד של היום) במרחק 120 מיל מחרן. וכעת נתן לפרש את הפסוק "ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו הר גלעד" באופן הבא. "כל אשר לו" מתייחס לדן. "ויעבר את הנהר" - כוונה לדן אשר עבר את נהר פרת כתרגום אונקולוס. "וישם פניו הר הגלעד" כוונה ליעקב ולדן אחרי שהגיע לבעל בכ.

8. ויקרא שם המקום מחנים

מחנים נמצאת יום הליכה מגלעד. ופרש שם רש"י (בראשית ל"ב ג') "מחנים - שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו". על כן אנו מעמידים מחנים על גבול מזרחי של הארץ כמו גלעד. מקומו מחושב בפרק 6. בסוף פרק 3 כתבנו שמרחק ממחנים עד חצר עינן א' 515.70 ק"מ וממחנים לקצה דרום-מערבי של גבול גד לפי יחזקאל 515.53 ק"מ. כמעט שווין.

מתי יעקב הגיע לשם? לפי חשבוננו בפרק 5 יעקב יצא מבעל בכ בר"ח ניסן שנת 2206 (אחרי שעבר את השנה שלא כדין). לכן הגיע לגלעד בד' ניסן בערב. ולמחרת בבוקר נפגש עם לבן. אבל לא נסע מגלעד בו ביום כי כתוב "וישכם לבן וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהן וילך וישב לבן למקומו". כלומר, לבן הלך למחרת הפגישה בבוקר. ואז "ויעקב הלך לדרכו". לכן יעקב הגיע למחנים ב' ניסן בערב. ומשם למחרת בבוקר ז' ניסן "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום". אנו מניחים שעשו ישב עדיין במקומו בקדש. כתבנו בפרק 3 שמרחק מקדש למחנים בדיוק 280 מיל, שבעה ימים הליכה. אבל "מלאכים ממש" (כפי שכתב רש"י) הגיעו לשם בו ביום. וחזרו בו ביום עם בשורה "באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו". ולא שעשו יצא לדרך בו ביום כי מן הסתם לקח לו זמן לאסוף אנשים. אלא היה מוכן לקראת ערב לצאת למחרת בבוקר. ומלאכים חזרו למחנים בז' ניסן בערב. למדנו שעשו יצא לדרך בח' ניסן בבוקר. נניח שהוא הלך בקצב רגיל שבעה ימים כי לא רכב על גמלים. על כן הוא הגיע למחנים בי"ד ניסן בערב. והתמודדות של יעקב עם שרו של עשו היתה בליל פסח. לכן לילה זה נעשה ליל שמרים לה'. ועוד סימן לבנים: ויעקב נעשה צולע- פסח בליל פסח. ולמחרת, בט"ו ניסן בבוקר יעקב התמודד עם עשו.

מתי בבוקר זה היה? הבאנו בפרק 2 מדרש (ב"ר ס"ח י') "אותן שתי שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו אימתי החזירן בחזירתו לבית אביו, הה"ד ויזרח לו השמש".

מכאן השמש זרחה שעתים לפני הזמן בעמוד השחר של עולא. ובו ביום יעקב יצא ממחנים לסוכות. להבדיל פגישה עם לבן, יעקב לא התעכב עם עשו ומיד יצא לדרך. לכן בו ביום הגיע לסוכות. ולזמן רגיל של הליכה שתיים עשרי שעות אנו מוסיפים שעתים. לכן יעקב הלך בו ביום ממחנים לסוכות 14/12 כפול 40, או 46.667 מיל. ובזה הצדקנו את חישוב אשר הבאנו בפרק 6 לגבי מקום מחנים על סמך סוכות וממנו מקום גלעד. וישנו מופת שמרחק בין גלעד זה למקדש בעל בך הוא בדיוק 160 מיל! והתקיים גם מופת של מעשה אבות סימן לבנים: כמו שיעקב בט"ו ניסן בא לסוכות כך בני ישראל כעבור 243 שנה בצאתם ממצרים חנו סוכות.

אחרי שהתברר מקומו של מחנים וסדר הזמנים בו, נוכל להבין באור חדש את פרשת שני מחנות. "ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות. ויאמר אם יבוא עשו אל מחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה" (ראשית ל"ב ח'-ט').

מה הם שתי מחנות? לא יתכן שכונה לבניו ונשיו. אמנם בפסוק ל"ג א' כתוב "ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות". אבל אין כאן שתי מחנות אלא ג' קבוצות. ועוד החלוקה שמוזכרת בפסוק ל"ב ח' היתה קודם לכך והתייחסה לעם ולמקנה. ועם זה מן הסתם עבדיו. לכן נראה שכונה למנחה (אותיות מחנה) אותה שלך יעקב לעשו, אותם חמש קבוצות שכללו 580 בהמות "י' פעמים "חן" שימצא בעינו).

וצריך להבין מתי בדיוק נשלחה כל קבוצה. בד"ה "עברו לפני" (שם, ל"ב י"ז) רש"י פרש "דרך יום או פחות". אפשר לפרש דרך יום בשני אופנים: שבין עדר ליעקב מרחק יום הליכה או שעשו יפגוש את יעקב בעוד יום. מאחר ועשו ויעקב הולכך אחד לקראת שני במהירות 40 מיל ביום, אז במקרה הראשון הוא יפגוש את יעקב בעוד חצי יום. במקרה השני, מרחק בין עדר ליעקב שני ימים. מטרת יעקב היתה להתיש את עשו. כיצד? עשו התכוון למלחמה נגד יעקב. בראותו עדר הוא חשב תחילה שזהו יעקב והתכוון לקרב. ואחרי שהתברר שזה לא יעקב ויעקב כביכול הולך אחריהם, אז ציפה לפגישה אתו. ובמקום יעקב שוב פגש עדר של מנחה עם עבדים. לכן י"ל שמרחק בין עדר לעדר היה מהלך יום או יומים. ועבדים לא שקרו אלא אמרו חצי אמת. בינתיים עשו לא הרג את עבדי יעקב כי ציפה לקרב המכריע. עד שהתאספו בעורפו של עשו חמש קבוצות של עבדי יעקב, כעין "גייס חמישי".

נסדר את הזמנים של שילוח עדרים. עדר ראשון יצא בח' ניסן בבוקר. מדוע? כתוב "וילך שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו" (שם, ל"ב י"ד). מן הסתם לילה ההוא זהו ליל ח' ניסן הסמוך לבשורת המלאכים. וכתוב (שם, ל"ב כ"ב) "ותעבר המנחה על פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה". מדובר באותו לילה של ח' ניסן ובו הוא שלח מנחה. וברור שהעדר לא

יצא בלילה אלא בבוקר. ועוד אפשר לדייק "הוא לן בלילה ההוא במחנה" שהיה המחנה שלם, ולא חצי מחנה. אבל בלילות הבאים המחנה לא היה שלם.

לגבי עדר שני, נניח שהוא יצא בי' ניסן ושלישי בי"ב ניסן כפרוש שני לדרך יום. בזמן שיצא עדר ראשון המרחק בינו לבין עשו היה שבעה ימים. לכן הם נפגשו כעבור שלשה וחצי יום, בצהרי י"א ניסן. עם עדר שני נפגשו בצהרי י"ב ניסן ועדר שלישי בצהרי י"ג ניסן. ואז עדר רביעי יצא בי"ג ניסן וחמישי בי"ד ניסן כי לא נתן להרחיק אותם יותר כי עשו הגיע למחנים בי"ד ניסן במערב. ונתן לסדר את המרווחים של יום או יומים בסדר אחר. אלא נראה יותר הגיוני שרווחים גדולים היו בתחילה וקטנים בסוף כי עשו התחיל לאבד סבלנות. וסדרה של שני מרווחים של ימים ואחר כך שני מרווחים של יום לא אפשרה לו לקבוע חזקה.

ונראה שיעקב לא התכוון רק לפייס את עשו אלא היה כאן מהלך צבאי גאוני. יעקב היה שרוי בספק האם עשו ילחם נגדו או לאו. אם הוא יתקוף קבוצה ראשונה אז זאת תהיה הוכחה ברורה שפניו למלחמה. אבל אז פליטים יחזרו אליו ויזהירו אותו. ולמעשה זה היה תפקיד של קבוצה שלישית אשר רכבו על הגמלים. והם יכלו לברוח במהירות עשרה מיל בשעה. ומאחר והם לא חזרו, יעקב ידע כבר בי"ג ניסן בערב כי שלש קבוצות עבדים שלו שרויות בשלום אצל עשו. בי"ד ניסן בבוקר כאמור יצאה קבוצה חמישית ופגשה את עשו בו ביום בצהרים. אילו עשו היה תוקף אותם אז רוכבי גמלים היו מגיעים תוך שעתים למחנים ומזהירים את יעקב. לכן יעקב ידע בי"ד אחרי צהרים שלכל עבדים שלו שלום ויש לו גיס חמישי בעורף של עשו. ואז הוא הלך בי"ד ניסן בערב למעבר יבוק והעביר את משפחתו מגדה צפונית ולגדה דרומית של הנחל. וכבר ראיתי בפרק 3 שמעבר יבוק בו אליפז שדד את יעקב נמצא חמישה מיל צפונה ממחנים.

בינתיים בשקיעה של י"ד עשו הגיע למחנים ומצא אותו ריק. ולא היתה לו ברירה אלא ללון שם. והוא הבין שיעקב נמצא במעבר יבוק כי ידע מאליפז היכן הוא פגש את יעקב עשרים שנה קודם לכן. לכן הוא התכוון לקום למחרת לא בנץ אלא בעמוד השחר המוקדם ביותר, שעתים לפני הנץ כשיטת עולא. ולבוא לפני הנץ למעבר יבוק ולתקוף שם את יעקב ובו זמנית להכניע את עבדיו אשר בעורפו. אבל אז קרא נס שקב"ה הקדים את הזריחה בשעתים. ויתר על כן, יעקב ניצח את שרו של עשו בעלות השחר (שם, ל"ב כ"ה) אשר הקדים את השחר המוקדם. ומעלות השחר עד הנץ המוקדם יעקב הלך חמשה מיל מיבוק למחנים ומצא את עשו קם משנתו. ואז עשו ראה את עצמו בצרה עם יעקב לפניו ואורב מאחוריו. ולא היתה לו ברירה אלא לנשק את יעקב.

ויש להבין היכן היתה משפחה של יעקב מח' ניסן עד י"ד ניסן. בליל ט"ו לפי חשבוננו יעקב העביר אותם את נחל יבוק דרומה. האם הם היו מתחילה שם ויעקב בא למחנים בלעדיהם? זה לא יתכן כי רק במחנים הוא פגש את המלאכים והחליט לשלוח אותם אל עשו. והוא לא חשש אז מכלום. (הערה: נראה שיעקב סמך על כך שמלאכי ה' יגנו עליו ועשו לא יעז ללכת נגדו. אבל זה לא קרה כמו במלחמה נגד עמלק, שנדרשה מיעקב מלחמה עצמית). אלא בהכרח המשפחה היתה תחילה עם יעקב במחנים והוא העביר אותה בחזרה אל מעבר יבוק צפונה. איפה זה רמוז? הנה שלשה פסוקים:

(כב) ותעבר המנחה על פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה.

(כג) ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק.

(כד) ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר אשר לו.

מצד אחד לילה ההוא זה לא לילה הוא, כי הראשון הוא בח' ניסן ושני בט"ו ניסן. ומדוע כתוב כאילו זה אותו לילה? כי בליל ח' ניסן יעקב העביר את משפחתו ממחנים צפונה כדי להציל אותם במידה ועשו יתקוף את חצי המחנה אשר יעקב שלח לו. ואז יעקב ילחם נגדו עם חצי מחנה הנשאר (או יברח). ובפסוק כ"ד "ויקחם ויעברם" - בחזרה בליל ט"ו ניסן. ואז לילה הוא קבל משמעות של ליל ט"ו.

9. ויעקב נסע סכתה

נרכז בפרק זה את הנימוקים לקביעת מקום סוכות של יעקב אשר הוזכרו כבר במאמרים קודמים, בפרט במאמר על מלחמת ארבעה המלכים (פרק ז'), במאמר על ערבות מואב ובמאמר על מסעות בני ישראל (מסע 42 ומסע 50).

(א) זיהינו את סוכות של יעקב עם חניה אחרונה של בני ישראל בערבות מואב. זיהוי זה מבוסס על עקרון "מעשה אבות סימן לבנים". כמו שיעקב נכנס לארץ מסוכות והלך לשכם כך בני ישראל נכנסו משם לארץ והלכו לשכם. ועוד, כמו חניה ראשונה של בני ישראל היתה בסוכות (במצרים) כך חניה אחרונה שלהם היתה בסוכות. וכן התאמה בזמן: חניה ראשונה של בני ישראל בסוכות היתה בפסח וכן חניה של יעקב בסוכות. החניה אחרונה של בני ישראל בערבות מואב היתה בתשרי וכן סוף חניה של יעקב בסוכות.

(ב) העמדנו את החניה בערבות מואב בגבול מזרחי של תרומה של 75 על 75 על ציר בית המקדש בכיון זריחת השמש בירושלים בפסח ממוצע, 13.5 יום אחרי התקופה. חניה נקודתית מתייחסת לחנית הענן והיא מרכז המחנה. כתוב בגמרא (עירובין נ"ה ע"ב) שגודל מחנה ישראל היה שלש פרסאות או 12 מיל. נקודה הנ"ל מקיימת את המופתים הבאים: גבול צפוני של מחנה ישראל 6 מיל צפונה ממנה נמצא בקו רוחב מרכז יריחו הקדומה (תל אל סולטן). גבול דרומי של המחנה 6 מיל דרומה ממנה נמצא בקו רוחב בו ירדן נופל לים המלח (31.7604 מעלות בגוגל). בנוסף כל מחנה ישראל נמצא ביבשה ופינה דרום מערבית שלו נוגעת בים המלח. במאמר על ערבות מואב הבאנו עוד מופת. בני ישראל נסעו ממקום המשכן לכיוון ירושלים במקביל לציר בית המקדש. המרחק ממקום המשכן עד ירדן 9.12 מיל. לכן מרכז מחנה בני ישראל עבר בירדן כמיל דרומה ממקום המשכן. הכהנים עם הארון לעומתם עמדו בירדן מול יריחו. לכן מרחק בין הארון לבין מחנה ישראל היה מיל. וזה מה שכתוב בספר יהושע ג' ד' "אך רחוק היה

ביניכם ובינו כאלפים אמה במידה". ומניין לנו שכהנים עמדו מול יריחו ולא צפונה יותר? כי כתוב גבי כהנים "בירדן תעמדו" (יהושע ג' ח) וכתוב בגמרא בכורות נ"ה "אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה".

ג) גם כלפי אברהם ביחס ליעקב מתקיים הכלל "מעשה אבות סימן לבנים". כתוב "ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את כדרלעמר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך" (בראשית י"ד י"ז). רש"י שם הביא מדרש: "עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא ולקצין". בב"ר מ"ב ה' כתוב "ג' שמות נקראו לו עמק השדים, עמק שוה, עמק סוכות וכו'". ועמק סוכות מן הסתם הוא סוכות של יעקב. וכבר הראנו במאמר [מלחמת ארבעה המלכים](#) שאברהם הכה את המלכים בבעל בך. על כן יעקב חזר על מסלול של אברהם מבעל בך עד סוכות (או לפחות על תחילה וסוף של המסלול).

ד) לפי סברתנו גרן האטד אשר בעבר הירדן שם ספדו את יעקב, זהה לסוכות של יעקב. וגם כאן התקיים הכלל "מעשה אבות סימן לבנים". כיצד? כתוב בגמרא (סוטה י"ג ע"א) "ויבאו עד גורן האטד, וכי גורן יש לו לאטד? א"ר אבהו: מלמד, שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד". במקום שהמליכו את אברהם, נתנו כבוד מלכים ליעקב. ועוד, מקום דרכו נכנס ארונו של יעקב לארץ, בני ישראל נכנסו לארץ. ואפשר להבין מדוע נשאו את ארונו של יעקב ממצרים סביב ים המלח מזרחה ולא הלכו בדרך קצרה דרך ארץ פלשתים. מן הסתם יעקב צווה שיביאו אותו ארצה בדרך שעתידים ללכת בני ישראל ([הערה](#)): מסלול מדויק של מסע יעקב זהו נושא למאמר אחר). וכן קבע סדר נשיאת ארונו כמו סדר דגלים במדבר (מדרש תנחומא, פרשת במדבר יב).

ה) גם דתן בה נמכר יוסף היא סוכות של יעקב! אכן כתוב במדרש תנחומא (ויחי י"ז) "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ומה ראו עתה שפחדו אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו וברך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס וכו'". מכאן מוכח שדותן נמצאת בסמוך לגורן האטד בעבר הירדן המזרחי. ([הערה](#)): וכלל לא יתכן שיוסף הלך יחד עם אחים כ- 80 ק"מ מחברון לשכם ומשם עוד כ- 24 ק"מ צפונה לעמק דותן כדי להודות על הנס ולבייש את האחים). ונראה שאחים רעו בשכם ואחר כך בסוכות של יעקב כדי להחזיק אותם המקומות אשר זכה בהם יעקב: בשכם ע"י קנין כסף ובסוכות ע"י קנין חזקה שישב שם שנה וחצי. ודנו ביוסף דין מורד במלכות כי סוכות הוא עמק המלך ושם המליכו את אברהם. והמלוכה אצל בני ישראל יצא ממנו בזכות ההבטחה "ומלכים ממך יצאו". ויוסף חזר למקום זה בתור מלך ותלה את כתרו בארונו של יעקב, ובעקבות כך בני עשו ובני ישמעאל שמו כתריהם בארונו של יעקב (ראה סוטה י"ג ע"א). ובסוף החזירו את ארונו של יוסף מסוכות לשכם כנגד הדרך שהוא הלך משכם לסוכות. ([הערה](#)): כתוב בסנהדרין ק"ב ע"א "תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף וכו'. רש"י שם פירש: "כדכתיב הלא אחיך רועים בשכם ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם, ונקראת על שם שכם, אי נמי: כמדרשו, שהיו דנין עליו להרגו". ולפי סברתנו דותן רחוקה משכם כ- 60 מיל. וי"ל שבשכם התחילה הפורענות כי שם אחים דנו את יוסף להרגו ובדותן סיימו. ואולי בשכם דנו אותו כדין רודף ובדותן

כדין מורד במלכות. ואחרי שיהודה שהוא מלך ויתר, נשאר רק דין רודף. ואין הכרח להרוג את הרודף אם אפשר להפטר ממנו באופן אחר. לכן מכרו את יוסף. נמצא שמכירתו נבעה מדין שדנו בשכם, כאילו מכרו אותו שם).

(ו) ישנה משמעות עמוקה מאד בכך שסוכות נמצאת בגבול מזרחי של תרומה ועל ציר בית המקדש. גבול מזרחי של תרומה הוא גבול בין נחלת כהנים לע"ל ונחלת הנשיא- מלך המשיח. במקום זה מלכיצדק מלך שלם שהוא כהן לא-ל עליון בירך את אברהם אשר המליכו אותו גוים. במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 8.2) הראנו שציר בית המקדש הוא כיון זריחת השמש בירושלים כזמן שאברהם הציע ללוט לחלק את הארץ וכיון מבטו של לוט אל ככר הירדן. על כן בסוכות נפגשים שני קוי חלוקה: זאת של אברהם ולוט (ובהמשך יהודה ובנימין במערב וגד וראובן במזרח) וכהונה ומלכות. כמו ששער ניקנור על ציר הבית שמש כשער כניסה לעזרה ושער שושן שימש כשער מזרחי של הר הבית, סוכות בהמשך הציר תשמש כשער כניסה מזרחי לתרומת הקדש.

(ז) במאמר על [מסעות בני ישראל](#) (מסע 50) הבאנו מופת שמרחק מסוכות עד עין עיטם בגבול מערבי של ירושלים הוא בדיוק 38.5 מיל ויחד עם הקף הר הבית המורחב הוא 40 מיל. באותו מאמר הראנו שקו המסעות אשר נבנה באופן חד משמעי ע"י מרחק קבוע של 40 מיל ומספר קטן של הנחות טבעיות, מסתיים בדיוק בסוכות. במאמר הנוכחי הבאנו מופתים נוספים אשר תלויים בסוכות: מהלך יעקב מחברון דרך סוכות עד מעבר יבוק בדיוק 160 מיל וכן מהלך יעקב ממקדש בעל בך בקצב קבוע של 40 מיל ב- 12 שעות, דרך גלעד ומחנים על גבול הארץ-מסתיים בסוכות בסוף היום.

כמה זמן יעקב ישב בסוכות? כתוב "ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות" (בראשית ל"ג י"ז). רש"י פרש שם (על סמך הגמרא מגילה י"ז ע"א) "שהה שם י"ח חדש קיץ וחורף וקיץ. סכות קיץ בית חורף סכות קיץ". על כן יעקב ישב שם עד ט"ו תשרי. ולפי השבון זמנים שלנו בפרק 5, ישב שם עד סוכות שנת 2208. באותה שנה מולד תשרי היה ביום ו' 20.26 שעות. לכן א' תשרי נקבע ביום שבת. תקופת תשרי היתה ביום ד' 3 שעות, שלשה ימים לפני א' תשרי. בין א' ניסן שנת 2206 אותה עיבר יעקב שלא כדין לא' תשרי 2208 עברו בדיוק 18 חדשים.

10. ויבא יעקב שלם עיר שכם

בפרק זה ננסה לשחזר את הדרך בה הלך יעקב מסוכות לשכם. את שכם נזהה עם מקום קבר יוסף, נ.צ. 32.213140/35.285023. (הערה: כל קואורדינטות כאן ובהמשך נתנו בהתאם לתצוגת גוגל ארץ). את מקום סוכות כבר הגדרנו בפרק קודם קואורדינטות שלה 31.815637/35.640664. במאמר [מהלך בני ישראל להר גריזים והר עיבל](#) תיארו את מסלול בני ישראל מסוכות דרך גלגל לשכם. לפי תיאור זה, בני ישראל חצו את ירדן לאורך ציר בית

המקדש אשר מכוון בזווית 6.1975 צפונה מן המזרח ממרכז קדש הקדשים לסוכות. העמדנו את גלגל על ציר זה 18 מיל מערבה מסוכות או 19.5 מיל מזרחה ממרכז ירושלים. מגלגל בני ישראל נסעו בקו ישר צפונה עד קו רוחב קבר יוסף ומשם בדיוק מערבה עד הקבר. התברר שקטע ראשון שזה 45.17 מיל, שני 14.95 מיל וסכום 60.12 מיל- כמעט מדויק 60 מיל. (הערה: גלגל הוגדר בתור מרכז מחנה ישראל של 12 על 12 מיל. יתכן שמשכן בגלגל לא היה במרכז המחנה אלא 286 אמות מערבה יותר (על ציר הבית) כמו שמרכז קדש הקדשים בבית שלישי יהיה במרחק 286 אמות מערבה ממרכז העיר. כלומר, ארון בגלגל עמד על ציר בית המקדש 19.5 מיל מזרחה ממרכז קדש הקדשים בהר הבית. נקודה זאת נמצאת בדיוק בקו אורך של גבול מזרחי של תל א סולטן. מנקודה זאת צפונה עד קו רוחב קבר יוסף מרחק 45.1839 מיל ומשם מערבה עד הקבר 14.8168 מיל. ביחד 60.0007 מיל!). אכן כתוב בתלמוד ירושלמי (סוטה פ"ז הל' ג') "על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום". כלומר, מרחק מגלגל לשכם ובחזרה 120 מיל ובכיוון אחד 60 מיל.

אבל יעקב הלך לשכם מסוכות ולא מגלגל. מרחק מסוכות לקבר יוסף בקו ישר 55.425 ק"מ או 54.338 מיל. ננסה לכוון את מהלך יעקב לשכם לאותם ששים מיל ולקיים בו זמנית עקרון "מעשה אבות סימן לבנים". במאמר הנ"ל העמדנו את מקום רגלי הכהנים בירדן בקו רוחב גבול צפוני של מחנה ישראל כנגד קו רוחב של מרכז תל א סולטן. קו רוחב זה חוצה את ערוץ הירדן היום בנ.צ. 31.870836/35.545677. משם הוא הלך מזרחה עד חומת יריחו (הערה: העמדנו נקודה זאת בדיוק 8 מיל צפונה ממקום הארון אשר הוגדר בהערה קודמת. לפי סברתנו זהו מרכז העיגול אשר בני ישראל היו סובבים את חומות יריחו. סוגיה של סיבוב חומות יריחו ומקום עמידת יהושע ושל שר צבא ה'- זהו נושא למאמר נפרד). קואורדינטות של נקודה שניה 31.871107/35.445346. משם יעקב הלך בקו ישר למקום קבר יוסף. מרחק בין סוכות לנקודה ראשונה 10.665 מיל, בין ראשונה לשניה 9.308 מיל ובין שניה לקבר יוסף 40.037 מיל. סכום המרחקים 60.010 מיל!

ומהו סימן לבנים? מתברר שיוסף חזר על מסלול של יעקב מסוכות לשכם בכיוון הפוך. (הערה: מהלך של יוסף מחברון לדותן היא סוכות הוא נושא למאמר נפרד. כאן רק נציין בקצרה עיקרי הדברים. יוסף יצא מחברון בי"א תשרי שנת 2217 והלך דרך ירושלים (עין תנין), גבעון, שילה, שכם- בדיוק שמנים מיל ביומים. בי"ג תשרי בבוקר יצא משכם ליריחו מרחק 40 מיל ובי"ד תשרי הלך 20 מיל והגיע בצהרים לסוכות. אחים שמו אותו בבור בגבול מערבי של מחנה ישראל על ציר בית המקדש במרחק כ- 6 מיל מסוכות. (בבור זה בין סוכות ובין צרתן שלמה יצק את הים). אחרי שהם חזרו לסוכות, מדיינים עברו ליד הבור והוציאו את יוסף משם והלכו אתו עד סוכות. שם אחים הסכימו למכור את יוסף בעשרים דינרים –רבע מחיר של עבד בגילו, לישמעאלים (מדיינים טענו שהם כבר קנו את יוסף ע"י משיכה). נמצא שיוסף נמכר בסוכות ערב חג הסוכות. ויתכן שארונו של יוסף חזר לשכם באותה דרך יחד עם ארון הברית ולא דרך גלגל. וכמו שהים וינס לפני ארונו של יוסף כך גם ירדן יסב לאחור). יעקב חצה את הירדן בדרכו לחזן לאורך ציר בית המקדש במקום שחצה אותו מרכז מחנה ישראל. ובדרך חזרה הוא חצה את הירדן במקום שחצה אותו ארון הברית (הערה: סמוך לשני מקומות אלו הוקמו בזמננו

גשרים: גשר עבאללה בדרום וגשר אלנבי בצפון). הנקודה בהמשך הדרך סמוך לחומת יריחו נעשתה מרכז של עיגול בו בני ישראל סבבו את יריחו.

11. ויקן את חלקת השדה

בפרק זה אנו נדון במקומו של שדה שקנה יעקב ובמשמעות שלו. מתוך דיון זה מסתעפים נושאים רבים ומורכבים. אין באפשרותנו כאן לדון בכל הנושאים האלו בפירוט הנדרש. לכן אנו נציג כל נושא בקצרה.

11.1 מהי קשיטה?

יעקב קנה את השדה במאה קשיטה. כתוב בראש השנה כ"ו ע"א "אמר רבי עקיבא: כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה. למאי נפקא מינה? לפרושי מאה קשיטה דאורייתא - מאה דנקי". למרות שמעה של בית שני היתה אחד מעשרים וארבע בשקל, מעה של תורה היא גרה והיא אחד מעשרים בשקל של תורה. על כן יעקב שילם עבור השדה חמשה שקלים. לפי התורה ערך השדה בית כור הוא חמשים שקל (הערה: ראה פרק ב' במאמר [פרשת חי שרה](#)). בית כור כידוע שווה שלשים בית סאה או 75000 אמות. נתן להציג אותו בתור מלבן של 150 על 50 שדה בשטח עשירית בית כור או 7500 אמות. נתן להציג אותו בתור מלבן של 150 על 50 אמה. זהו שטח חצר המשכן 100 על 50 אמה בתוספת עזרת נשים לפניו 50 על 50 אמה. בשדה זה נקבר יוסף. כתוב בירושלמי (שקלים פ"ב הל' ג') "לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף". מכאן עשרים כסף מכירת יוסף הם עשרים דינרים או חמשה שקלים. לפי זה יוסף זכה בשדה קבורה לעצמו כנגד כסף מכירתו.

11.2 מדוע יעקב חלק את הסכום של חמשה שקלים למאה קשיטה?

כתוב בגמרא (שבת ל"ע ע"ב) "ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם". כלומר, יעקב תיקן לאנשי שכם מטבע גרה (אבל לפני זה לא היו מטבעות, רק משקלות). ומה מיוחד ביחידה זאת? נראה שזהו שכר מינימום של פועל ליום. וכן מילה אגרא בארמית - שכר. לפי מחיר סטנדרטי של חיטה של ד' סאין בסלע (ראה פאה ח' ז') במעה של בית שני אפשר היה לקנות 24 ביצים של סולת או שני ככרות לחם, כל אחד מזון של שתי סעודות. על כן במעה

אחת פועל יכול היה לפרנס את עצמו ואת אשתו. ובדוחק יכול היה לפרנס בנוסף שני ילדים (אם אפו לחם לבד והסתפקו בסעודה של שלש ביצים).

ונראה שזה היה שכר של יעקב אצל לבן. מדוע? אליעזר נתן לרבקה שני צמידים עשרה זהב ונזם זהב בקע משקלו. סה"כ זהב במשקל 10.5 שקל. לפי יחס מחיר זהב למחיר כסף 12:1 (ראה ותוס' בכורות נ' ע"א ד"ה דמזדבנא), ערכם היה 126 שקל כסף. יעקב בא אל לבן בידיים ריקות. ולא יכול היה לתת ללבן תמורת רחל פחות ממה שאליעזר נתן לרבקה. סכום 126 שקל מתחלק לשבע פעמים 18 שקל או 360 גרה. לכן יעקב הציעה ללבן שהוא יעבוד ברחל שבע שנים תמורת שכר יומי – גרה. אבל יעקב עבד 365 ימים בשנה. לכן השתיירו לו 5 גרות בכל שנה. ומשך עשרים שנה שיעקב היה אצל לבן הוא חסך מאה גרה. אלו מאה קשיטה שיעקב שילם עבור השדה. ומדוע גרה נקראת כאן קשיטה? אולי משום שמילה קושטא בארמית – אמת, ויעקב עבד את לבן באמת.

11.3 היכן היה ממוקם השדה?

כתוב ביהושע כ"ד ל"ב "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה וכו'". קבר יוסף נמצא כ- 100 מ' או כ- 200 אמות מזרחה משער מזרחי של תל שכם הקדומה. קואורדינטות שלו 32.213140/35.285023. אם נעמיד את קבר יוסף בצד מזרחי של השדה, אז צד מערבי שלו ימצא 50 אמה מזרחה לשער העיר. יעקב נטה שם אהלו והציב מזבח. היכן בדיוק? כדי לענות לשאלות אלו יש להבין את הקשר בין שדה של יעקב בשכם לבין משכן בנוב ועיר דוד בכלל.

11.4 תיאור של אזור עיר דוד

נגענו בנושא זה במאמר על [חומות נחמיה](#) (פרק 3.2) ובמאמר המשך על [גבולות הר הבית](#) (פרק 14). נתבונן בשרטוט של אזור [עיר דוד](#). לפי יחזקאל (מ"ב ט"ו) הר הבית לעתיד לבוא יהיה ריבוע של 500 על 500 קנים או 3000 על 3000 אמות ולו מגרש חמשים אמה סביב (שם, מ"ה ב'). לכן הר הבית עם מגרש יהיה ריבוע של 3100 על 3100 אמה. מרכז ריבוע זה לפי סברתנו נמצא בפתח שער מזרחי של חצר החיצונה, 286 אמות מזרחה ממרכז קדש הקדשים. מתברר שגבול מערבי של רבוע זה עובר במדויק דרך מרכז כותל מזרחי של מגדל דוד. גבול מערבי של רבוע של 3000 על 3000 אמה עובר דרך גבול מערבי של בריכת חזקיה. גבול המזרחי של הריבוע של 3100 אמה עובר דרך גבול מזרחי של חצר כנסית העליה בהר

הזיתים וכנסיה עצמה נמצא בערך באמצע רוחב המגרש של 50 אמה. מתוך מרכז קודש הקדשים יוצאים שני צירים: ציר מזרחי אשר ניצב לכותל מזרחי של הר הבית וציר מערבי אשר ניצב לכותל מערבי שלו. זוית בין שני הצירים מחושבת על פי גיאומטריה של הר הבית המקודש 4.58122 מעלות (ראה מאמר על [גבולות הר הבית](#) פרק 7). גן עדן לפי סברתנו היה במערב הר הבית העתידי בין שני הצירים. גבול מערבי שלו היה בגבול מערבי של 3000 אמה וגבול מזרחי היה 100 אמה מזרחה ממנו. עדן היה בין שני הצירים בתחום המגרש של 50 אמה. בתחום זה שלמה בנה את בית יער הלבנון 50 על 100 אמה. (הערה: אכן מרחק בין שני הצירים בגבול מערבי של 3100 אמה שוה 103 אמות ובגבול מערבי של 3000 אמה- 99 אמות הארץ).

שרטוט עיר דוד שהצגנו הוא חלק ממפת [הר הבית עתידי](#). במפה זאת אנו רואים את בית אל בגבול מערבי של הר הבית ובאופן סימטרי (ביחס למרכז הר הבית) את עי בגבול מזרחי שלו. בית אל הוא רבוע של 500 על 500 אמה כאשר פינה דרום מערבית שלו נמצאת על קו של כתף יבوسی מנגב, באמצע כותל מזרחי של מגדל דוד. בית אל מהווה חלק מערבי של יבוס. תחום יבוס 500 אמות מדרום לצפון נמשך מגבול מערבי של 3100 אמה עד כותל מערבי (חיצוני) של הר הבית של היום. מתברר שגבול מזרחי של יבוס זהה (עד כדי 60 ס"מ) להיטל כותל מערבי של הר הבית המקודש על כותל מערבי חיצוני.

11.5 מקום משכן נוב

נחזור לשרטוט של אזור [עיר דוד](#). חצר משכן נוב לפי סברתנו נמשכת 150 אמה מגבול מערבי של 3100 אמה ומזרחה עד קו אורך 1400 אמות מערבה ממרכז העיר (או 286-1400 אמות מערבה ממרכז ק"ק). רוחב החצר מדרום לצפון 50 אמה. מתוכם רבוע מזרחי של 50 על 50 שימש בתור עזרת נשים ומלבן מערבי של 100 על 50 אמה בתור חצר המשכן גופא. שרטוטנו את מקום המשכן ומזבח כפי שהיו במשכן במדבר. העמדנו את מרכז החצר בכיון דרום-צפון באופן שמרכז פתח מזרחי של עזרת נשים ימצא על ציר ממוצע של בית המקדש בין ציר מזרחי לציר מערבי. נזכיר שלגבי כיון ציר מזרחי יש לנו שני פתרונות: אחד הוא כיון זריחת השמש בירושלים 13 יום אחרי התקופה ושני 13.5 יום. כיון ראשון הוא 5.971 מעלות צפונה מן המזרח ושני 6.19745 מעלות. ציר מערבי מכוון בהתאם 10.55222 מעלות ו- 10.77867 מעלות. מקום משכן נוב הותאם לממוצע של 6.19745 ו- 10.77867, דהיינו **8.48806** מעלות. מדוע? התברר שלפי פתרון זה ציר הקברים עובר בדיוק דרך מרכז פתח מזרחי של עזרת נשים (הדיוק הוא כ- 10 ס"מ). קואורדינטות של מרכז הפתח ברשת ישראל החדשה **631620.96/221811.71**. (הערה: ציר הקברים הוא קו ישר (גאודטי) אשר עובר דרך קבר אהרן בהר רמון, מקום קבורת אבות במערת המכפלה, קבר רחל בבית לחם וקבר דוד בקישלה. מתוך ארבע נקודות אלו, רק שתיים ידועות בבירור- קבר רחל וקבר אבות. מרכז מצבת קבר

רחל הוא בו זמנית מרכז הכיפה מעליו. זאת נקודת ציון ממשלתית והיא ידועה. על מקום קבורת אבות כתבנו במאמר על [מערת המכפלה](#) (פרק ב'). ראה [תוכנית הבנין](#). לפי חשבון שלנו תחילת כוך יעקב נמצאת 50 אמה (של 51 ס"מ) צפונה ו- שלישי רוחב הבנין מזרחה מפינה דרום- מערבית של הבניין (הכיוונים ביחס לבנין אשר מסובב 39.9 מעלות נגד כיוון השעון). פינה דרום-מערבית זאת נמדדה במדויק).

11.6 הקשר בין שדה יעקב לחצר משכן נוב

הקשר מתקיים ע"י מופת: קו ישר (גאודטי) ממרכז פתח מזרחי של עזרת נשים של משכן נוב לקבר יוסף מכוון 6.2011 מעלות מזרחה מן הצפון. נזכיר שמקום משכן נוב מתאים דוקא לכיון ציר בית המקדש 6.19745. הפרש בין שתי הזוויות הוא מזערי ומתבטא בהזזה של מקום הקבר ב- 3 מ'. הפרש זה נמצא מעבר לדיוק נתונים של לגבי קבר יוסף. נלמד מכאן שאכן קבר יוסף הוא כנגד מרכז פתח מזרחי של עזרת נשים של משכן נוב. מאחר ונקודה זאת בנוב נמצאת על ציר הקברים, יוצא שקבר יוסף מקושר (ע"י כיוון המקדש) לקברי אהרן, אבות, רחל ודוד.

בהתאם לכך, נעמיד את המזבח אשר בנה יעקב כנגד מזבח במשכן נוב ואוהל שלו כנגד אוהל מועד במשכן נוב. דהיינו מזבח היה באמצע השדה ואוהל באמצע שלישי מערבי של השדה.

למזבח של יעקב קדם מזבח אשר בנה אברהם בשכם כפי שכתוב "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (בראשית י"ב ז'). יתכן שמזבח זה נהרס ויעקב בנה מזבח במקומו. ויותר נראה שמזבח של אברהם היה מחוץ לחלקת השדה אשר קנה יעקב. מדוע? כתוב שם (י"ב ו') "ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ" ופרש רש"י "היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם". אולי פסוק זה מרמז דוקא על כבוש של שכם ע"י כנענים והוא קדם להגעתו של אברהם. וקניית השדה ע"י יעקב נועדה לבטל קניין כבוש של כנען. ואם בזמנו של אברהם שדה זה היה ביד כנעני אז אברהם לא יכול היה לבנות שם מזבח. לכן נעמיד את המזבח בגבול מזרחי של השדה, במקום קבר יוסף. לפי הצעתנו מרחק בין גבול מזרחי של חלקת השדה למרכז אוהל של יעקב היה 125 אמות כמו המרחק בין גבול מזרחי של חצר המשכן בנוב למרכז קדש הקדשים. נזכיר שלפי מסכת מידות, מרחק בין גבול מזרחי של מזבח העולה בהר הבית למרכז קדש הקדשים היה 127 אמות. אם מזבח של אברהם היה שלש על שלש אמות והיה צמוד ממזרח לשדה של יעקב אז מרכז המזבח היה מרוחק 126.5 אמות ממרכז ק"ק.

פתרון אחר: מזבח של אברהם היה בגבול מערבי של שדה אשר קנה יעקב, 150 אמות מערבה מקבר יוסף. נקודה זאת מקושרת לאמצע גבול מערבי של עדן (ראה הגדרה של עדן בפרק 11.4). קו גאודטי משם אל מזבח אברהם מכוון **6.1993** מעלות מזרחה מן הצפון.

11.7 הקשר בין אוהל יעקב ומזבח יהושע בהר עיבל

ארכאולוג אדם זרטל מצא בשנות ה-80 של המאה הקודם [מזבח](#) בשלוחה צפון-מזרחית של הר עיבל. הוא זהה אותו עם מזבח של יהושע. מבנה המזבח מלבני בגודל 7 על 9 מ'. מתחת למבנה זה במרכזו נמצאו שרידיו של מבנה קדום, קטן יותר, אשר נהרס כנראה על ידי בוני המבנה. המבנה כלל מעגל אבנים בקוטר של כ-2 מטר על גבי סלע היסוד. קואורדינטות של מרכז המזבח 32.239559/35.287739. מרכז ק"ק של משכן נוב לפי חשבוננו 31.777270/35.228633. קו גאודטי ממרכז ק"ק למרכז המזבח (מרכז המזבח לפי המפה) מכוון **6.2018** מעלות מזרחה מן הצפון. בגבולות דיוק מדידת המזבח, זווית זאת שווה לזווית נטית ציר בית המקדש **6.1975** מעלות ולזווית **6.2011** הקו ממרכז פתח עזרת נשים לקבר יוסף אשר הזכרנו בפרק קודם. מאחר ואוהל יעקב בשכם תואם את מרכז ק"ק בנוב לפי כיון 6.1975 מעלות אז הקו ממרכז ק"ק בנוב למזבח בהר עיבל עובר דרך אוהל יעקב בשכם. מופת זה מהווה ראיה שמזבח בהר עיבל אשר מצאו זרטל, מקושר לאוהל יעקב. אולי בזמן שבני ישראל עמדו בהר עיבל ובהר גריזים, ארון הברית עם כהנים עמד במקום אוהל של יעקב?

דבר זה יכול להסביר את הפסוק התמוה ביהושע כ"ד. כתוב שם (פסוקים כ"ה-כ"ו) "ויכרת יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם. ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת א-להים ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש ה'". איזה מקדש היה בשכם, הרי המשכן היה באותו זמן בשילה! אלא הכוונה למקום אוהל יעקב ולמקום ארון הברית שעמד שם בתחילה.

מהי האלה אשר במקדש ה'? יונתן תרגם "אלתא די בבית מקדשא דה'". ורש"י כתב שם "תחת אלתא היא מזוזת הפתח כמו שנאמר האיל מזוזות חמישית ומדה אחת לאלים. ויש אומרים זה האלה אשר עם שכם שכתוב ביעקב ויטמון אותם יעקב תחת האלה". אולי בזמנו של יעקב, עמד שם עץ אלה כנגד מקום פתח המשכן בנוב, מאה אמות מערבה מפתח עזרת נשים. ויעקב הטמין תחת אלה זאת. על כן מקום זה נמצא מאה אמות מערבה מקבר יוסף.

11.8 האם מזבח של זרטל תואם את דברי חז"ל בגמרא.

כתוב בסוטה ל"ב ע"א: "כיון שעברו ישראל את הירדן, ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר: הלא המה בעבר הירדן וגו', ולהלן הוא אומר: ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה, מה אלון מורה האמור להלן - שכם, אף אלון מורה האמור כאן - שכם. ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע, הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן, שנאמר: וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו'. הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה: ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן, הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן, עד שגומרין ברכות וקללות. ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר: באר היטב, ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומן".

על כן מזבח של יהושע לא נשאר בהר העיבל ומזבח של זרטל הוא מזבח אחר. ועוד, מזבח של זרטל נמצא במרחק 3 ק"מ מקבר יוסף בגובה 785, ולא רואים משם את חלקת השדה של יעקב. היינו מצפים שיבנו את המזבח בפסגת הר עיבל בגובה 940 מ' או בצד דרומי יותר של הרכס, כנגד הר גריזים מדרום לשכם. בגלל קושיה זאת, זרטל הציע לזהות את הר גריזים עם הר כביר מזרחה מהר עיבל. לפי הצעה זאת כהנים ולויים לא עמדו בשכם אלא בואדי אל ארבע בין מזבח של זרטל ולבין הר כביר.

על קושיה ראשונה יש להשיב שמזבח של יהושע עמד במקום מבנה קדום אשר נתגלה מתחת למזבח הגדול (ראה [מאמר של זרטל](#), פרק "מתחת למזבח- אתר פולחני קדום"). מזבח יהושע נבנה משתים עשרי אבנים אשר הוציאו מירדן שעליהם עמדו כהנים נושאי הארון. וכתוב בסוטה ל"ד ע"א "כל אחת שקולה כארבעים סאה". נראה שהכוונה לנפח ולא למשקל. ונפח זה מכוון כנגד נפח מקוה אמה על אמה ברום שלש אמות. על כן צורת האבנים היתה אמה על אמה כנגד מקום עמידת אדם ועומק שלש אמות. משתים עשרי אבנים אלו נתן לבנות מזבח של שלש על שלש אמות ברום שלוש אמות ועוד יסוד אמה ברום מערב וצפון אשר בולט אמה דרומה ומזרחה. מאחר ומקוה ארבעים סאה נמדד באמות התורה של 48 ס"מ, גם אבני מזבח נמדדו באמות אלו. לכן מזבח של שלש על שלש אמות היה ברוחב 144 ס"מ והוא נכנס לעיגול בקוטר 204 ס"מ. מספר זה תואם את מידות מבנה קדום- עגול בקוטר של 2 מ'. יתכן שאחרי שפרקו את מזבח יהושע, בנו לזכרון את המבנה העגול וטמנו מעליו עפר שריפת הקרבנות שהעלו על המזבח. בשלב מאוחר יותר במקום זה בנו במת ציבור. יתכן שהדבר היה בזמן התר במות, תוך 14 שנה מכניסה לארץ. ועוד יתכן שהקריבו בכמות אחרי מות יהושע באיסור. והמצאות עצמות יחמור שהוא חיה ולא בהמה, בין עצמות השרופות, נתן לתלות בקרבנות הנוכרים. ועוד אפשר שהם סברו שמותר להקריב חיה בבמה. ועוד יתכן שיחמור הוא כוי המוזכר במשנה ביכורים ב' ח' שלגביו קיים ספק האם הוא בהמה או חיה כי קל לביית אותו.

ועל קושיה השניה אפשר להשיב שעם ישראל גברים יחד עם נשים וטף פי ארבע מששים ריבוא, תפסו שטח גדול. מחנה ישראל היה כידוע 12 על 12 מיל. אם נניח שהם עמדו בצפיפות אדם באמה בטור ברוחב 100 אמות, אז אורך הטור היה 12 מיל. מחציתם עמדו צפונה לשכם ומחציתם דרומה. על כן, אמצע הטור הצפוני היה 3 מיל או כ- 3 ק"מ צפונה מקבר יוסף. ואת המזבח הקימו באמצע הטור למרות שמשם לא נתן לראות את שכם. וכנגדם הטור הדרומי נמשך לאורך 6 מיל דרומה משכם, לאורך רכס הר גריזים. על כן אמצע הטור הדרומי לא היה במקום של מקדש השומרונים אלא בהר ברכה של היום, כנגד ברכה אשר אמרו כלפי הר גריזים.

11.9 מזבח יהושע באמצע אורך ארץ ישראל

כידוע שכם היא עיר מקלט אמצעית מתוך שלש ערי מקלט: חברון, שכם וקדש נפתלי. וכתוב בגמרא (מכות ט' ע"ב) "ושלשת שהיו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון". על כן, שכם אמורה להיות באמצע אורך הארץ. אבל הדבר איננו מדויק. קבר יוסף נמצא 48.251 ק"מ או 47.305 מיל צפונה מקו רוחב של מרכז ק"ק. לפי יחזקאל מ"ח ממרכז ק"ק עד גבול דרומי של הארץ 435 מיל ועד גבול צפוני 540 מיל (ראה מה שכתבנו בתחילת פרק 1). לכן אמצע אורך הארץ נמצא 52.5 מיל צפונה ממרכז ק"ק או 5.195 מיל צפונה מקבר יוסף. אבל לפי הצעתנו, נחלת גד לע"ל תכלול גם את בליטת ראס מוחמד בדרום סיני. גבול דרומי של בליטה זאת נמצא 5.62 מיל דרומה מגבול דרומי של הארץ. לכן אמצע אורך הארץ כולל בליטה זאת נמצא 2.81 מיל דרומה מחשבון לעיל, או 2.385 מיל צפונה מקבר יוסף. מזבח של זרטל נמצא 2.873 מיל צפונה מקו רוחב של קבר יוסף. לכן הוא נמצא 0.488 מיל צפונה מאמצע אורך ארץ ישראל. בהתחשב ליכולת מדידה אנושית באותם הזמנים, זה די קרוב לאמצע.

אבל אורך הארץ נמדד כאן בתור מרחק בין קווי רוחב דרומי וצפוני, לא בתור מרחק בפועל בין גבול דרומי וגבול צפוני. כדי למדוד את המרחק בפועל, נעביר קו גאודטי מגבול דרומי של הארץ בראס מוחמד דרך מזבח של זרטל ומשם צפונה עד גבול צפוני של הארץ. מתברר שמזבח של זרטל מחלק את הקו לשני חלקים שווים!

הנה פרטי החשבון: גבול דרומי של ראס מוחמד נמצא בקו רוחב 27.7236 מעלות (נמדד בגוגל אדמה) בין קווי אורך 34.247 ל- 34.249 מעלות. גבול צפוני של הארץ עובר בקו רוחב 36.74344 (הותאם לקואורדינטות של גוגל), מרכז מזבח של זרטל קו רוחב 32.23961, קו אורך 35.28768 (הותאם לגוגל). מרחק ממזבח לגבול דרומי (בקו אורך 34.247) 510.575 ק"מ, כיון 11.607 מעלות מערבה מדרום. אם נמדוד מרחק מן המזבח עד קו רוחב גבול צפוני בכיון הפוך, דהיינו 11.607 מעלות מזרחה מן צפון, נקבל 510.633 ק"מ. הפרש בין שני מרחקים 58 מ' והוא בגבולות דיוק נתוני גוגל אדמה לגבי גבול ראס מוחמד. ההפרש כמעט ולא משתנה אם לוקחים כל נקודה אחרת בגבול דרומי של רס מוחמד.

12. ונתנו בנתינו לכם ואת בנתיכם נקח לנו (בראשית ל"ד ט"ז)

זה מה שאמרו בני יעקב לשכם וחמור אביו. אבל אלו אמרו לאנשי שכם קצת אחרת "את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם". ורש"י כתב ש"בני יעקב תלו החשיבות בעצמם ליקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם וכו' וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושב עירם הפכו הדברים וכו' כדי לרצותם שיאותו להמול". ויש כאן שינוי עקרוני. האחים התכוונו לתת את אחיותם לבני שכם. ואחרי שאלו יולידו בנות, להתחתן אתם. והראיה מיוסף אשר נשא את אסנת בת דינה אשר התעברה משכם. ומאחר ולהלכה בת ישראלית מנכרי היא ישראלית, נמצא שאחים היו נושאים ישראליות. אבל בני שכם התכוונו לכך שיתנו בנות כנעניות שלהם מיד לאחים, ואז אלו יולידו כנענים. ויגרמו לבני ישראל להתבולל בתוך כנענים. וממלא "מקנהם וקנינם וכל בהמתם" של בני ישראל יהיה לכנענים יושב שכם. וזאת היתה כוונת גזל של כל בני שכם בנוסף על גזל של שכם בן חמור אשר בא על דינה. ובצדק שמעון ולוי הרגו את כל בני שכם ולקחו את רכושם.

ומכאן נבין עם מי התחתנו האחים. על הפסוק "ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו" (בראשית ל"ז ל"ח) כתב רש"י "רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנתיו - כלותיו שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו". לפי רבי נחמיה עם ישראל הוא למעשה עם כנעני. ולא מובן מדוע אברהם הקפיד כל כך שיצחק לא יתחתן עם כנענית. ונראה לי לתרץ שאין מחלוקת בין רבי יהודה ורבי נחמיה, ואלו ואלו דברי אמת. אחיות של שבטים נישאו לכנענים ונולדו להן בנות ישראליות. ואחרי שבנות אלו גדלו, האחים התחתנו אתם. נמצא שאחים נשאו כנעניות מצד אביהם כדברי רבי נחמיה. ונשאו אחיות כדברי רבי יהודה, כי לאחיינית אפשר לקרוא אחות כמו שאברהם קרא לשרה אחות.

מתי אחיות התחתנו ואם מי? הפסוק "ויקמו כל בניו וכל בנתיו" נאמר אחרי מכירת יוסף ויוסף היה בן שבע עשרי במכירתו. מאידך, יוסף נולד בסוף שבע שנים השניות שיעקב עבד בהן את לבן. ואחרי זה יעקב עבד את לבן עוד שש שנים וישב שנה וחצי בסוכות. על כן ממעשה שכם עד מכירת יוסף עברו 9.5 שנים. בפרק 5 לעיל דקדקנו שיעקב הלך אל לבן בניסן. על כן יוסף נולד בניסן. ואם יוסף היה בן י"ז שנה בדיוק בזמן מכירתו אז הוא נמכר בניסן. אבל לפי

סדר עולם (פרק ב') יוסף עשה בבית פוטיפרע י"ב חדשים ועשה בבית האסורים י"ב שנה. ולפי הגמרא ר"ה י"א ע"א יוסף יצא מבית האסורים בראש השנה. על כן יוסף נמכר לא בניסן אלא בתשרי והיה אז בן 16.5. ותורה קוראת לו בן שבע עשרה כי מקצת שנה ככולה. לכן ממעשה שכם עד מכירת יוסף עברו תשע שנים בלבד. ואחר כך עברו בדיוק עשרים ושנים שנה עד שבני ישראל ירדו מצרימה. על כן יעקב עמד לפני פרעה בתשרי. ומשם עד יציאת מצרים בניסן עברו לא 210 שנה אלא 210.5 שנה.

ובאותם תשעה שנים אחיות התחתנו וילדו בנות ובנות אלו התחתנו עם בני יעקב. ולמדנו מחשבון לידות בני יהודה בסדר עולם (פרק ב') שיהודה התחתן בתחילת עשרים ושנים שנה מיד אחרי מכירת יוסף ומיד אשתו התעברה. ובני יהודה אלו יכלו להוליד בגיל שמנה. נלמד מכאן שאותן בנות היו לפחות בנות שמנה והיו ראויות להריון. מכאן בהכרח אחיות התחתנו מיד אחרי מעשה שכם וילדו בנות כעבור שנה. אבל כתוב בסדר עולם שאחרי מעשה שכם יעקב "בא לבית אל ועשה שם ששה חדשים מקריב למקום". על כן אחיות התחתנו בזמן שיעקב היה בבית אל. הזכרנו בפרק 11.5 שבית אל זאת נמצאת בירושלים והיא חלק מירושלים היבוסית. לכן מסתבר שאחיות התחתנו עם יבוסים.

ומכאן נבין את פשר הפסוק "וילך המלך ירושלם אל היבסי יושב הארץ ויאמר לדוד לאמר לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים לאמר לא יבוא דוד הנה" (ש"ב ה' ו'). ופרש שם רש"י: "אל היבوسی - מצודת ציון נקראת יבוס ומזרעו של אבימלך היו והיו להם שני עבודות כוכבים אחד עור ואחד פסח שנעשו על שם יצחק ויעקב ובפיהם השבועה שנשבע אברהם לאבימלך ולכך לא הורישום כשלכדו את ירושלים לא לכדו את המצודה כמו שנאמר ואת היבوسی יושב ירושלים לא יכלו יושבי יהודה להורישם (יהושע ט"ו כ"ג) ותניא אמר רבי יהושע בן לוי יכולין היו אלא שלא היו רשאים". ובדברים י"ב י"ז ביאר שפתי חכמים את כוונת רש"י שהעורים כנגד יצחק והפסחים הם כנגד יעקב דכתיב ביה והוא צולע על ירכו. וקשה, בשלמא מצאנו שיצחק נשבע לאבימלך. אבל היכן מצאנו שיעקב נשבע או התחייב לצאצאי אבימלך? אלא יש לומר שיבוסים יושבי ירושלים היו מצאצאי אבימלך (וגם היה להם קשר לבני חת יושבי חברון כמו שכתוב בפדר"א ל"ה) ויעקב הציע להם קשר חיתון וברית שלום כמו שהציעו לאנשי שכם. (**הערה:** יש דעה בגמרא ב"ב ט"ז ע"ב שהיתה לאברהם בת ובכל שמה. האם יתכן שאברהם השיאה אותה לפיכך שר צבא של אבימלך. לכן שמות שלהם מתאימים - כל כנגד כל וב' ממלא את פ'. ופיכל הוא בעצם בנו של אבימלך. ואחזת מרעהו זהו בנו או בנים של פיכל מזיווג זה. ובכח חיתון זה אבימלך בא עם בנו ועם נכדו לבקש ברית עם יצחק. ואם יבוסים היו צאצאי אבימלך מזיווג זה אז מובן מדוע היתה להם זכות ומדוע יעקב חיתן את בנותיו אתם. ואז יתכן שאשת יהודה, בת שוע הכנעני, היתה בת אחותו ושוע היה מיושבי יבוס. ויהודה ישב בירושלים ושם שידך את תמר בת מלכיצדק או נכדתו לבנו).

13. **ויבא יעקב לזוה אשר בארץ כנען הוא בית אל (בראשית ל"ה ו')**

"ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו הא-להים בברחו מפני אחיו".
בפרק 2 העמדנו את לוז באמצע הקטע בין מרכז קדש הקדשים למשכן שילה, 15 מיל צפונה ממרכז ק"ק על גבול צפוני של תרומת הקדש (ראה יחזקאל מ"ח י'). קואורדינטות של המקום (בגוגל ארץ) 31.91602/35.262265. נקודה זאת נמצאת כ- 100 מ' דרום-מזרחה מפסגת א תל אשר מקובל לזהותה עם עי. בא-תל נערכו חפירות ארכיולוגיות רבות. מסקנות החפירות הן: במקום זה היתה עיר בתקופת ברונזה הקדומה בשנים כ- 3000 עד 2400 לפני הספירה. העיר עברה שבעה שלבים של בניה וחורבן ואחר כך נעזבה לכ- 1200 שנה. בראשית תקופת הברזל I כ- 1220 שנה לפני הספירה התיישבה אוכלוסיה חדשה. תרבות אנשים אלו דומה לתרבות ישובים סמוכים רבים אשר הוקמו בערך באותו זמן ומיוחסים להתנחלות ישראלית. ישוב זה התקיים עד בערך שנת 1050 ואז נעזב. ממצאים אלו סותרים את המקרא על כבוש העי בידי יהושע. אבל במקום לשלול את זיהוי שלהם, החוקרים שללו את המקרא.

איך תיארוך זה מתיישב עם תיארוך תורני? לפי כרונולוגיה תורנית, מבול היה בשנת 1658 בהר"ד. כדי לקבל שנים לפי מנינם, יש להחסיר 3760 שנה. ואז המבול היה בשנת - 2102. יתכן שתקופת ברונזה הקדומה היתה לפני המבול. כתוב [בויקיפדיה](#) לגבי תקופת הברונזה הבינימית שתקופה של 2200 - 2000 לפנה"ס מאופיינת בשינוי דרסטי באופי הגאו-פוליטי של הארץ. בסוף תקופת ברונזה הקדומה ננטשו הערים והאזור נכנס לתקופה של נסיגה. זה בהחלט תואם את אפשרות שאוכלוסיה מקורית הושמדה במבול ואחר המבול בהדרגה התיישבו שם צאצאי נוח. (הערה: בזבחים קי"ג ע"א מובאת מחלוקת האם ירד מבול על ארץ ישראל או לא. אבל לכל הדעות אוכלוסייה מקומית הושמדה). אי התאמה של 100 שנה היא זניחה. יציאת מצרים היתה בשנת 2449 בהר"ד או -1311 למנינם. זהו בערך סוף שושלת 18 וסוף תקופת פאר של מצרים. כניסה לארץ כעבור 40 שנה, תחילת התיישבות 14 שנה אחריה בשנת 2503 (-1257) ומות יהושע ב- 2517 (-1243). יש כאן התאמה בין תיארוך תורני לתיארוך ארכיאולוגי המקובל של ראשית התנחלות ישראלית בארץ. בהמשך קיימת אי התאמה בין תיארוך תורני לארכיאולוגי. בית מקדש נבנה 480 שנה אחרי יציאת מצרים בשנת 2929 (-) (831) ותקופת דוד היא שנים 2886-2926 (-874-834) ושל שלמה 2926-2966 (-834-794). אבל היסטוריונים מזיזים את חורבן הבית 165 שנה אחורה ויחד אתו גם תקופת מלכות דוד ושלמה. לכן צריך להתייחס לסוף ישוב ישראלי בא-תל בשנת 1050 בזהירות. יתכן שסוף הישוב שם קשור לחורבן שילה בשנת 2873 (-887). אחרי הזזה של 165 שנה אחורה הוא הופך ל- 1052.

בכל מקרה א תל איננה עי כי עי נהרסה בכניסת בני ישראל לארץ ולא ישובה אחרי זה (ואולי התיישבו בה ישראלים יותר מאוחר כי היא מוזכרת בעזרא ב' כ"ח ברשימת גולי בבל).

והנה לפי חשבוננו א-תל זהו מקום של לוז. ואף אם נניח שהיא לא היתה מיושבת בתקופת האבות, אין בכך קושיה כי תורה קוראת לה "לוז שם העיר לראשונה" - מתחילת יסודה לפני הרבה שנים. לוז מוזכרת גם בספר שופטים א'. כתוב עליה "ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וה' עמם. ויתירו בית יוסף בבית אל ושם העיר לפני לוז. ויראו השמרים איש יוצא מן העיר ויאמרו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד. ויראם את מבוא העיר ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת משפחתו שלחו".

לכאורה גם תיאור זה לא מתאים לממצאים ארכיאולוגיים שלפיהם העיר היתה חרבה זמן ממושך לפני שישבו בה בני ישראל. אבל יתכן שאנשי לוז אשר הוכו ע"י בני יוסף, התיישבו שם זמן לא רב לפני בני ישראל ולא השאירו שרידים לקיומם. לפי הפשט, מעשה כבוש לוז היה אחרי מות יהושע. ואף על פי שיהושע כבש את רוב הארץ, הוא לא כבש את בית אל למרות שהיא נמצאת במרכז הארץ קרוב לשילה. וכתוב שם לפני כן שבני בנימין לא הורישו את היבוסים ישב ירושלים. ואמרו חז"ל שסיבה לכך היתה לא צבאית. לכן יתכן שלא חומתיה האיתנות ואוכלוסייתה הרבה של לוז הם אשר מנעו את הכיבוש. השערה שלנו שיושבי לוז היו פליטים מבית אל אחרת אשר מוזכרת במלחמה בעי ואשר לפי טענתנו היתה חלק מירושלים היבוסית. כתוב ביהושע ה' י"ז "ולא נשאר איש בעי ובית אל אשר לא יצאו אחרי ישראל". וכתוב "ויכו את אנשי העי" (שם, כ"א) ולא כתוב שהיכו את אנשי בית אל. אומנם הם היכו את מלך בית אל (שם, י"ב ט"ז) אבל תושבי בית אל שרדו. והם מצאו מקלט בבית אל הצפונית. והיתה שאלה האם שבועה של "העורים והפסחים" תופסת כלפי פליטי בית אל במקומם החדש. לכן לא כבשו אותה מיד. ואולי גם ביד יושבי לוז היו פסלים עם שבועה זאת. וענין גלוי "מבוא העיר" קשור להסרת שבועה זאת לפני כבוש כמו במקרה של ירושלים היבוסית.

אבל רוב החוקרים מזהים בית אל בכפר ביתין, כ- 16 ק"מ צפונית להר הבית. נערכו בה מספר חפירות. נמצאו שם שרידי ישוב מתקופה כנענית קדומה, תיכונה ומאוחרת, ואחריה שרדי ישוב מתקופה ישראלית. העיר המשיכה להתקיים בתקופה הפרסית עד התקופה הביזנטית. [Eusebius](#) במאה הרביעית כותב שבית אל הוא כפר 12 מיל מירושלים מימין הדרך לשכם. הירונימוס אשר תרגם את אסביוס ללטינית מוסיף (בערך עי) שבמקום זה נבנתה כנסייה, היכן שיעקב ישן בדרך לארם נהרים.

החל משנת 1995 נערכים חפירות [בחירבת אל מקטיר](#). המקום נמצא בגבעה בגובה כ- 880 מ' כ- 1200 מ' מערבה מא-תל, בדיוק על קו רוחב 15 מיל (15.3 ק"מ) צפונה ממרכז קדש הקדשים. נתגלו שם שרידי ישוב כנעני מתקופה ברונזה תיכונה III וברונזה מאוחרת I מוקף חומה בעובי 4-5 מ'. על שרידי ישוב זה הוקם ישוב ישראלי בתקופת ברזל I (נחפרו שרידים של שלשה בתים בלבד). באמצע המאה הב' לפני הספירה נוסד במקום יישוב יהודי

אשר התקיים עד חורבן הבית. בצד מערבי של הגבעה נתגלו שרידים של כנסייה ביזנטית באורך כ- 40 מ'.

בשנים 2013 ו-2015 נערכו חפירות ב**בורג' ביתין**. מקום זה נמצא בפינה דרום-מזרחית של ביתין, 16.03 ק"מ צפונה ממרכז ק"ק ו- 1.63 ק"מ מערבה מלוז שחשבונו. נמצאו שם שרידים של כנסייה ביזנטית באורך 40 מ' ממזרח למערב ורוחב 28 מ' מזרחה לצפון. קואורדינטות של מרכז גבול מזרחי של הכנסייה (לפי גוגל אדמה) 31.922637/35.245061. לכאורה שני המקומות מתאימים לתאור של אסביוס ושל הירונימוס. אולי בתקופה ביזנטית היה ספק לגבי מקומה של בית אל של יעקב ולכן בנו שם שתי כנסיות.

בפרק 11.7 לעיל הראנו שקו גאודטי ממרכז קדש הקדשים של משכן נוב אל אוהל יעקב בשכם (אשר ממשיך ופוגע במזבח של זרטל בהר עיבל), קו זה מכוון בזווית 6.1975 מעלות מזרחה מן הצפון כנגד ציר בית המקדש. מתברר שקו זה עובר באמצע בין שתי כנסיות אלו. אולי דבר זה מרמז על כך שיעקב נסע מלוז מערבה עד הקו הנ"ל וקבע שם מקום. נקרא לו לוז מערבית וללוז המקורית נקרא –מזרחית. משם יעקב המשיך דרום-מערבה לאורך הקו של 6.1975 מעלות אל מקום המשכן בנוב. לכן נשאר רושם בלוז מערבית בדמות הישובים אשר הזכרנו. המרחק מלוז מזרחית עד לוז מערבית הוא 1510 מ', 20 מ' פחות מ- 3000 אמה שהוא גודל **הר הבית עתידי**. נזכיר שלפי סברתנו, (ראה סוף פרק 11.4) בית אל היתה בגבול מערבי הר הבית העתידי ועי בגבול מזרחי. לכן ישנה הקבלה בין עי ובית אל בירושלים כנגד לוז מזרחית ולוז מערבית, רק 15 מיל צפונה יותר. ויש כאן הגיון גאומטרי: שילה נמצאת טפח או 5 מיל מזרחה ממרכז ק"ק של בית המקדש, לוז מזרחית נמצאת חצי מרחק זה או 2.5 מיל מזרחה מק"ק ולוז מערבית נמצאת מיל וחצי מערבה יותר או מיל מזרחה ממרכז ק"ק.

בפרק 2 הבאנו ציטוט מירושלמי מגילה פ"א הי"ב "א"ר אבודמה דציפורן **כראש תור** היה נכנס מתוך חלקו של יוסף לתוך חלקו של בנימן והיה המזבח נתון עליו מה טעמא ונסב הגבול מזרחה **תאנת שילה** עד איסכופיה **דשילה** ". כעת נציע פתרון לצורת ראש תור זה. נעביר קו ישר משילה ללוז מזרחית, משם מערבה ללוז מערבית ומשם צפון-מזרחה לאורך ציר של 6.1975 מעלות עד כנגד קו רוחב של שילה. בליטה זאת היתה שייכת לאפרים בתוך נחלה של בנימין. רוחב בליטה זאת בדרום היה 1.5 מיל ובצפון קצת פחות מ- 2.5 מיל ואורך שלה מצפון לדרום היה 15 מיל. בפינה צפון מזרחית שלה היתה שילה, בפינה דרום-מזרחית לוז מזרחית היא בית אל של אפרים במקום חורבת א- תל. לפי ממצאים ארכיאולוגיים ישוב זה נעזב בסביבות 1050 – יתכן שעזיבה זאת קשורה לחורבן שילה וישוב זה הועתק לחורבת אל מקטיר. וכאן היתה בית אל של אפרים שבה רחבעם העמיד עגלי זהב.

ומה היה במקום ביתין או בורג' ביתין? מקום זה נמצא לפי חשבונו בנחלת בנימין. והנה ביהושע י"ח כ"א מוזכרת עיר בית אל בנחלת בנימין. אולי עיר זאת היתה במקום ביתין. והיו שני ערים סמוכות בשם זהה, אחת בנחלת בנימין ואחת בנחל אפרים. ונחשבו לעיר אחת גדולה בית אל. וכן שילה נתחלקה בין בנימין ליוסף וכן ירושלים נתחלקה בין בנימין ליהודה והיתה נחשבת לעיר אחת.

בפסחים צ"ג ע"ב במשנה כתוב "איזה היא דרך רחוקה? מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא". ובהמשך בגמרא: "אמר עולא: מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין היא". והנה חורבת אל מקנטיר נמצאת על גבול צפוני של תרומה, בדיוק 15 מיל צפונה מקו רוחב של בית המקדש. אולי זאת עיר מודיעים? ועולא לשיטתו סובר שמהלך אדם מנץ עד חצות היום 15 מיל. אבל בהמשך בגמרא שם (צ"ד ע"א) מובאת דעת רבי יהודה שלפיה מהלך אדם מנץ עד חצות היום 16 מיל, ויש מפרשים - 20 מיל. ואם רבי יהודה לא חולק על רבי עקיבא אז מודיעים צריכה להיות 16 מיל או 20 מיל מירושלים. ואפשר לתרץ שמודיעים נמשכת צפונה עד ביתין אשר נמצאת 16 מיל צפונה מקו רוחב של בית המקדש. אבל מרחק בפועל לאורך כבישים מגיע עד 20 מיל. וכך נתן לתרץ גם את הפירוש השני.

14. ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות

היכן קברו את דבורה? לפי תרגום אונקלוס אלון כאן זה לא עץ אלא שם מישור וקברו את דבורה בשיפולי מישור. ויש להסתפק האם מקום זה סמוך ללוז מזרחית או ללוז מערבית. והנה כתוב על דבורה הנביאה "והיא יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים" (שופטים ד' ה'). אולי יש קשר בין שני המקומות? לפי הבנתנו כל מקום בתנ"ך בו נאמר "בין" הכוונה לנקודה אמצעית בין שתי הנקודות. את ביל אל נזהה עם לוז המזרחית. אם רמה כאן היא זאת המוזכרת בשופטים י"ט י"ג, בסמוך לגבעה ליד ירושלים אז נקודה אמצעית בינה לבין בית אל נמצאת עמוק בנחלת בנימין ולא בהר אפרים. לכן הצעה שלנו שרמה כאן היא רמה בנחלת אשר המוזכרת ביהושע י"ט כ"ח - כ"ט "ועברן ורחב וחמון וקנה עד צידון רבה. ושב הגבול הרמה ועד עיר מבצר צר". מאחר וצידון וצור נמצאים על החוף, נעמיד גם את הרמה על חוף הים. היכן בדיוק? נזכיר שלפי יחזקאל מ"ח ח' נחלת אפרים בעתיד תהיה ברצועה שלישית צפונה מתרומה. מאחר ורוחב כל רצועה מדרום לצפון הוא 75 מיל, אז קו רוחב גבול דרומי של אפרים יהיה 150 מיל צפונה מתרומה או 165 מיל צפונה ממרכז ק"ק. על כן נעמיד את רמה בקו רוחב זה על שפת הים. קבלנו (בקואורדינטות גוגל אדמה) רמה נ.צ. 31.9160198/35.262265. נזכיר שלוז מזרחית (בגוגל) נ.צ. 33.295669/35.241011 קשר הגיוני בין שתי נקודות: לוז מזרחית נמצאת בפינה דרום-מזרחית של נחלת אפרים בעבר

ורמה נמצאת בפינה דרום-מערבית של נחלת אפרים בעתיד. תומר דבורה נ.צ.
32.605699/35.241011 נמצאת בדיוק באמצע בין שתי נקודות אלו.

מה קשר בין מקום תומר דבורה להר אפרים? במאמר [חלוקת הארץ לשבטים](#) כתבנו שאלמלא בני גד וראובן בקשו נחלתם מזרחה, הארץ היתה מתחלקת מדרום לצפון לרצועות שוות של 30 מיל. לפי אותה חלוקה בנימין קיבל 30 מיל מירושלים עד שילה (פרט לרצועת יוסף משילה ללוז) ומנשה ואפרים קיבלו רצועה כפולה של 60 מיל משילה צפונה. לפי הגדרתנו, תומר דבורה נמצאת 90 מיל צפונה ממרכז ק"ק או 60 מיל צפונה משילה, על גבול צפוני של יוסף. רצועה זאת התחלקה בין אפרים ומנשה באופן מתוחכם מאד. אפרים קיבל מערבה משכם ודרומה מנחל קנה עד הים (אנו מזהים נחל קנה עם נחל שכם ובהמשך עם נחל אלכסנדר) ומנשה קיבל צפונה מן הנחל. בנוסף אפרים קיבל צד מזרחי של הרצועה עד הירדן פרט לפרוזדור של מנשה אשר יצא משכם צפון-מזרחה (ארץ התפוח) אל בית שאנן ואשר התחבר אל נחלת מנשה בעבר הירדן המזרחי. מתברר שתומר דבורה נמצאת כמעט במדויק באמצע רוחב הארץ בין הים לירדן. יותר מדויק: קו רוחב של תומר דבורה פוגע בים בקו אורך 34.91723 ופוגע בנהר ירדן בקו אורך 35.57197. קו אורך אמצעי ביניהם 35.2446 נמצא כ- 330 מ' מזרחה מתומר דבורה. מאחר וערוץ של ירדן איננו קבוע אלא זו עם השנים בתוך הבקעה, אפשר לומר שיש כאן שויון. לכן השערה שלנו שקו אורך של תומר דבורה היה קו חלוקה בין נחלות אפרים ומנשה צפונה משכם ותומר דבורה גופא היה שייך לנחלת אפרים. נקודה זאת סמוכה לנחל קישון, כששה ק"מ מזרחה מתל מגידו ו- 16.6 ק"מ דרום-מערבה מהר תבור. זהו איזור בו התרחש הקרב עם סיסרא. ומשמע שדבורה ישבה בסמוך למקום הקרב כי אמרה "ומשכתי אליך אל נחל קישון את סיסרא".

אחרי הדברים האלו, נעמיד את אלון בכות בקו אורך של תומר דבורה 35.2410 ובקו רוחב של לוז. נקודה זאת נמצאת 500 מ' או כאלף אמות מערבה מלוז מערבית. לוז מערבית יחד עם חורבת אל מקטיר ממוקמים במישור עליון של ההר בגובה כמעט אחיד של כ- 880-890 מ'. אלון בכות נמצא בשיפולים מערבים של ההר בגובה 794 מ' (נתונים על סמך גוגל) סמוך לואדי שייבן ולדרך סלולה. נקודה זאת תואמת את התיאור בתורה. מכאן יש ראייה שיעקב עקר מלוז מזרחית ללוז מערבית וקבר את דבורה ליד לוז מערבית.

ויש לשאול איך מינקת דבורה הגיעה לבית אל ומדוע? זאת שאלת רש"י (בראשית ל"ה ח') "מה ענין דבורה בבית יעקב? אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתך משם, שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך-מדברי רבי משה הדרשן למדתיה". וקשה, רבקה אמרה "וישבת עמו ימים אחדים" (בראשית כ"ז מ"ד). בינתיים עברו 35 וחצי שנים: 14 שנה בשיבת עבר, 20 שנה אצל לבן ושנה וחצי בסוכות. האם זמן זה נחשב ל"ימים אחדים"?

ועוד קשה, אם רבקה שלחה את דבורה אחרי שעשו "שכח את אשר עשית לו" כפי שאמרה, מדוע יעקב חשש מפגישה עם עשו? ועוד, אין שום רמז שדבורה הגיעה לחרן אלא יעקב ברח מלבן בגלל סיבות אחרות.

נעשה חשבון זמן מדויק. יעקב קיבל ברכה מיצחק ב"ד ניסן שנת 2172 ויצא מסוכות לשכם בט"ו תשרי שנת 2208. בין שני התאריכים עברו 439 חדשים ויום או 12965 ימים. ונראה שרבקה התכוונה ל- 13000 יום. כיצד? אחד שוה בגימטריה 13, ימים אחדים יש כאן שלשה ריבויים ים. כל ריבוי הוא הכפלה ב-10 כמו שלש-שלשים, ארבע-ארבעים וכו'. לכן ימים אחדים מרמז על 13 כפול 10 כפול 10 כפול 10. אבל 13000 יום איננו 12965! וי"ל שרבקה שלחה את דבורה מחברון אחרי 12965 יום כי עשתה חשבון זמן הליכה שלה לחרן ובחזרה. כבר הבאינו בפרק 6 ראייה שמרחק מחברון עד חרן הצפונית הוא 17 יום. רבקה לא ידעה האם יעקב נמצא בחרן הצפונית או דרומית. לכן ליתר בטחון עשתה חשבון של 17 יום. דרך לשם, יום אחד לשהות בחרן ו- 17 יום לחזור- בדיוק 35 יום אשר משלימים 12965 ל- 13000!

היכן יעקב פגש את דבורה? היא מן הסתם הלכה בדרך קצרה מחברון לחרן. דרך זאת עוברת בשכם. דבורה יצאה מחברון בט"ו תשרי והגיעה לשכם מהלך 80 מיל בט"ז בערב. מאידך, יעקב יצא מסוכות בט"ו תשרי והגיע לשכם מהלך 60 מיל בט"ז בצהריים. על כן הם נפגשו בשכם בי"ז תשרי בערב. מכאן יש לומר שרבקה לא ידעה שיעקב יושב בסוכות אבל יעקב ידע מראש את החשבון של רבקה. לכן התעכב בסוכות שנה וחצי. ובו זמנית רחל התעברה. ואולי היא התעברה שלשה חדשים לפני כן ובט"ו תשרי בסוכות הוכר הוולד. ועכשיו מובן מדוע יעקב פחד מעשו- כי עדיין לא עברו "ימים אחדים".

ואם חשבון זמן יעקב היה נכון, מדוע יעקב נענש עשרים ושתים שנה בהם לא ראה את יוסף כנגד שנים בהם הוא לא כיבד את אביו? תשובה: אילו יעקב היה מתפלל בתחילה בהר הבית והיה הולך ישר לחרן, אז לא היה נשדד והיה מיד מקדש את רחל בכסף שהיה לו. ועשו היה לוקח את לאה. והיא היתה מחזירה אותו למוטב. ורבקה היתה שולחת את דבורה מיד. ו"ימים אחדים" היו מתפרשים כך: ימים=שנה, אחד=13, אחדים- תוספת שנה על אחד. סה"כ 14 שנה אשר יעקב היה בישיבת עבר.

15. וירא א-להים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו (בראשית ל"ה ט')

היכן זה היה? רש"י כתב שם "עוד- פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשובו". על כן זהו אותו מקום לזו. ויעקב בנה שם מזבח וגם הציב מצבה. כמה זמן יעקב ישב בבית אל? בב"ר ע"ח ט"ז כתוב "כמה שנים עשה אבינו יעקב בסוכות, ר' אבא אמר י"ח חודש סוכות ובית אל וסוכות, ובבית אל ששה חדשים, ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר כל אותן חדשים שעשה בבית אל היה מכבד את עשו באותו דורון, ר' אבין בשם ר' חוניא אומר תשעה שנים היה מכבד את עשו באותו דורון, ר' פנחס בשם ר' אבא אמר כל אותן השנים שעשה יעקב אבינו בבית אל לא נמנע מלנסך, א"ר חנן כל מי שהוא יודע כמה נסכים ניסך יעקב אבינו בבית אל יודע לחשב את מי טבריה". (הערה: ויתכן שר' חוניא מודה שיעקב ישב בית אל ששה חדשים ואחרי זה בא לחברון, אלא הוא סובר שאחרי כן יעקב היה חוזר לבית אל לנסך). וקשה שיעקב לא הגיע לירושלים ולא קיים את הנדר "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית א-להים". ובהמשך על פסוקים י"ג, י"ד "ויעל מעליו א-להים במקום אשר דבר אתו. ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן" רש"י כתב "במקום אשר דבר אתו – איני יודע מה מלמדנו". כלומר, בעניין מקום הזה יש איזה סוד ורש"י לא ידע פתרונו.

נביא כאן ביאור הגר"א ביהושע ט"ז ב' ד"ה "ויצא מבית אל לזוזה" - לזו הוא שקרא יעקב בית אל ויעקב קרא לג' מקומות בית אל א' קרא בית אל לבד. והב' קרא א-ל בית אל. והג' קרא אלקים בית אל כמ"ש בפ' ויצא "ויקרא את שם המקום ההוא בית אל". ובפ' וישלח נאמר "ויבן שם מזבח ויקרא למקום א-ל בית אל" ואח"כ כשברך ה' את יעקב כתיב "ויקרא יעקב וגו' אלקים בית אל" וכן כתיב בשאול כאשר משח אותו שמואל "ומצאוך שם וגו' עולים אל האלוקים בית אל". והר בית- אל (פסוק א') הוא ההר שקרא אותו אברהם בית אל ולזו היא שקרא יעקב בית אל ומפני שצריך להזכיר ההר בית אל לכן הזכיר לזה שקרא יעקב בית אל לזוזה. עכ"ל.

לפי הגר"א יעקב בנה מזבח במקום אחד והציב מצבה במקום אחר. למקום ראשון הוא קרא א-ל בית אל ולשני אלקים בית אל. ומהו בית אל סתם? כתוב בפסחים פ"ח ע"א "לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה. אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל". מכאן שיעקב קרא בית אל להר הבית! מתי? בזמן שהר הבית נעקר ובא ללוז! ולפי חשבוננו זה היה בלוז מזרחית. ובבואו מפרדן ארם יעקב בנה מזבח בלוז המזרחית תחת אבני מזבח של יצחק שאסף שם לראשונה ואשר הפכו לאבן אחת. וקרא למקום א-ל בית אל. (הערה: על הר בית אל נכתוב בפרק הבא סעיף 13).

ומה קרה עם "האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה" (בראשית כ"ח י"ח)? זאת בהכרח אותה אבן מצבה אשר מוזכרת בפסוק ל"ה י"ד. ולפי פדר"א

(פרק ל"ה) אכן זאת נעשתה אכן השתיה. והרי מקומה בירושלים! לכן בהכרח יעקב הביא אותה לירושלים! היכן לירושלים? אם הוא הביא אותה להר הבית אז מקום זה כבר קיבל את השם "בית אל". ואילו יעקב הציב מצבה במקום אחר וקרא לו בשם "אלקים בית אל". האם יש בירושלים מקום אחר אשר מתחרה בהר הבית?

16. בית אל במערכה של ירושלים

סוגיה זאת מורכבת מאד ודורשת דיון ארוך אשר חורג ממסגרת מאמר זה. נגענו בה במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 8.1) ו**מאמר המשך** (פרק 14). וכן נגענו בה באחרונה במאמר על [פרידה של אברם ולוט](#) ובמאמר על [מהלך שאול](#). בית אל מוזכרת עשרות פעמים בתנ"ך בהקשרים שונים. אנו נתייחס אליהם בקצרה.

1. בפעם הראשונה היא מוזכרת בפרשת לך לך. במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 8.1) ובמאמר על [פרידה של אברם ולוט](#) הבאנו ראיות שפרידת אברהם ולוט היתה בירושלים, בפסגת הר הזיתים. מכאן למדנו שעי ובית אל של אברהם היו בהתאם בצד מזרחי ומערבי של הר הבית העתידי של 3100 על 3100 אמות (כולל מגרש 50 אמה אשר הוזכר ביחזקאל מ"ה ב'). [במאמר המשך](#) (פרק 14) הבאנו [שרטוט של ירושלים](#) ובו סימנו את מקומם המדויק של בית אל ועי. בית אל לפי סברתנו תפס ריבוע של 500 על 500 אמות הארץ כאשר פינה דרום-מערבית שלו ממוקמת באמצע כותל מזרחי של מגדל דוד, בקו רוחב של כתף יבوسی מנגב ובקו אורך של גבול מערבי של המגרש 50 אמה. עי סימטרית לבית אל ביחס למרכז ירושלים (הערה: מרכז ירושלים נמצא בפתח [חצר המזרחית החיצונה](#), 286 אמות מזרחה ממרכז ק"ק). אברהם נטע את אהלה-אוהל שרה, "בין בית אל ובין העי" (בראשית י"ב ג') במרכז ירושלים שהוא פתח עזרת נשים לע"ל ובנה מזבח על סלע השתיה במרכז קדש הקדשים. במאמר על [פרידה של אברם ולוט](#) הבאנו חשבון מדויק של מהלך 40 מיל של אברהם ל"ארכה ולרוחבה" מנקודת הפרידה עד מערת המכפלה כנגד מהלך של לוט בערי הככר. חשבון זה מאשר את אמיתות מקום הפרידה בהר הזיתים.

2. בית אל מוזכרת בספר יהושע [בכבוש העי](#) (פרקים ז'-ח'). גם מסוגיה זאת משמע שעי היתה בירושלים. מדוע? מפלה בעי היתה בגלל מעילת עכן. ולגבי שלל יריחו כתוב "וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה' אוצר ה' יבוא" (יהושע ו' י"ט). וכתוב בספרי (במדבר, בהלעותך פיסקא פא) "אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו". לכן נראה שיהושע הקדיש את שלל יריחו לגבוה לצורך בנין בית המקדש. ובזה מובן הקשר בין מעילת עכן למפלה

בעי כי מלחמה בעי היתה על ירושלים. ומובן מדוע אברהם בנה מזבח סמוך לאותו מקום והתפלל שם "שלא יפלו בניו בעי" (ב"ר ל"ט ט"ז).

ויש עוד ראייה על כך שעי היתה בירושלים. בתנ"ך מוזכר פעמים מלאך ה' אשר בא עם חרבו שלופה בידו. פעם אחת בא אל יהושע ביריחו (יהושע ה' י"ג) ופעם שניה נראה אל דוד (דה"א כ"א ט"ז). בפעם השניה כתוב בפרוש שחרבו נטויה על ירושלים. וכוונתו היתה שדוד יקים מזבח בהר הבית. ומדוע בא אל יהושע? מבואר בגמרא (עירובין ס"ג ע"ב) שמלאך בא על ביטול תורה. ומה היה תיקון של יהושע? כתוב שם בגמרא "מיד- וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. ואמר רבי יוחנן – מלמד שהלך בעומקה של הלכה". והרי פסוק זה "וילך יהושע בלילה ההוא וכו'" נאמר במלחמה בעי ולא ביריחו! אלא תביעה כלפי יהושע היתה משום שלא עסק ביריחו בתורת בית המקדש. אבל בהיותו בעי עסק. לכן בהכרח מלחמה בעי היתה בירושלים.

נתן לשחזר את כל מהלך המלחמה בעי כפי שכתוב בתנ"ך לפי טופוגרפיה של המקום המוצע של עי. בפרט, אורב אשר שם יהושע מים לעי הסתתר בנחל קדרון מתחת לעי. ומחנה של יהושע היה "מצפון לעי" כאשר "הגי בינו ובין העי" הוא אוכף אשר מסומן [במפה](#).

3. בית אל מוזכרת במעשה פלגש בגבעה (שופטים י"ט – כ"א). שחזרנו את כל מהלך של איש לוי מבית לחם עד גבעה במקום ובזמן. [בית לחם](#) נמצאת דרומה מקבר רחל בגבול דרומי של ירושלים לע"ל של 13.5 על 13.5 מיל. הם יצאו משם בזמן "חנות היום" (שם י"ט ט') שהוא פלג מנחה, שעתים וחצי לפני השקיעה והלכו בקצב מיל ב- 18 דקות. מסלול שלהם מוצג במפה ונתן לראות את פרטיו בקובץ גוגל.

הם הלכו דרך קבר רחל אל פינה דרום-מערבית של בית אל ומשם לאורך גבול דרומי של יבוס עד כתף יבוס מנגב (לפי חשבוננו זהו מרכז שער ברקלי בכותל מערבי של הר הבית). משם הם הלכו לאורך גבול דרומי של הר הבית המקודש עד כותל מזרחי של הר הבית. משם המשיכו עד פינה דרום-מערבית של עי. שם "תבא להם השמש" (שם, י"ט י"ד), בדיוק שעתים וחצי או מרחק $8.333 = 150/18$ מיל שהם 8.5 ק"מ מבית לחם. מאחר וישמו את עי "תל עולם שממה עד היום הזה" (יהושע ח' כ"ח), בני ישראל לא ישבו בה. לכן בנו גבעה של בנימין בתור העתק של עי מזרחה, מגבול מזרחי של הר הבית העתידי של 3100 על 3100 אמות.

מפינה דרום מערבית של עי הם המשיכו 500 אמות לאורך גבול דרומי של עי, 250 אמות עד אמצע גבול דרומי של גבעה ועוד 250 אמה צפונה עד מרכז הגבעה. סה"כ מהלך חצי מיל אחרי השקיעה או 9 דקות. זהו זמן מוקדם של תחילת בין השמשות (ראה מאמר על [בין השמשות](#)). מעשה זה היה ערב שבת (ראה גיטין ו' ע"ב תוס' ד"ה "שלש עבירות"). לכן איש לוי הקפיד לעצור שם. ולפני זה שקל להמשיך צפונה עד רמה (שם, פסוק י"ג) עוד 14 דקות, עד

צאת הכוכבים 23 דקות אחרי השקיעה . מכאן מרחק בין מרכז הגבעה לתחילת רמה היה לא יותר ממהלך 14 דקות שהם 14/18 מיל או 0.79 ק"מ. זה יוצא קצת צפונה מאוכף אשר הפריד בין מחנה יהושע לעי (ראה סוף סעיף 2 לעיל). (הערה: היום מקובל לזהות את גבעת בנימין עם תל אל פול כ- 5 ק"מ צפונה מירושלים ואת רמה עם עיירה א-ראם כ- 2.5 ק"מ צפונה מתל אל פול. מאחר ואיש לוי היה סמוך לשקיעה בירושלים, לא יתכן שהוא הלך עוד 5 ק"מ מהלך שעה וחצי עד השקיעה וחשב להמשיך ללכת עוד 2.5 ק"מ אחרי השקיעה).

בני ישראל נלחמו בגבעה שלשה ימים והיו באים בערב לפני כן לבית אל ושואלים בה'. "ושם ארון ברית הא-להים בימים ההם" (שופטים כ' כ"ז). וכלל לא יתכן שהיו הולכים אחרי הקרב מהר הזיתים ללוז של יעקב מרחק של 15 מיל וחוזרים למחרת 15 מיל לגבעה ונלחמים ושוב בו ביום הולכים לבית אל 15 מיל. אלא בהכרח בית אל היה סמוך לגבעה. והוא בית אל במערבה של ירושלים במרחק 3000 אמה מגבעה.

4. נראה שבכים אשר מוזכרת בשופטים ב' א' "ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים" גם היא בית אל במערב ירושלים. ומלאך עלה לאורך ציר בית המקדש. וכתוב "ויהי כדבר מלאך ה' את הדברים האלה אל כל בני ישראל וישאו העם את קולם ויבכו" (שם, ד'). ואיך כל בני ישראל ידעו מראש להתקבץ שם. וכתוב שם בהמשך "ויזבחו שם לה'". והרי משכן באותו זמן היה בשילה ובמות היו אסורות. ואיך זבחו? אלא זאת היתה התקבצות בבית אל בזמן המלחמה בגבעה. וארון באותו זמן היה שם. לכן מותר היה להקריב קרבנות. וזאת הזכיחה אשר כתובה שם (שם, כ"א ד') "ויהי ממחרת וישכימו העם ויבנו שם מזבח ויעלו עולות ושלמים". וכן הבכי כמו שכתוב (שם, כ"א ב') "וישאו קולם ויבכו בכי גדול". ועיקר עוון שלהם כתוב בפסוק בשופטים א' כ"א "ואת היבوسی ישב ירושם לא הורישו בני בנימין וישב היבوسی את בני בנימין ירושם עד היום הזה". ודבר זה היה מיד אחרי מות יהושע ובתחילת תקופת עתניאל בן קנז.

5. ונראה שארון היה בבית אל לא בגלל המלחמה אלא בתור הכנה להעברת המשכן לירושלים והכנה לבנית בית המקדש. כתוב בשופטים א' ט"ו "ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם". ובדה"א א' ב' כתוב "ומשפחות ספרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקיני הבאים מחמת אבי בית רכב". וחז"ל דרשו מכאן (ספרי, בהעלותך עח) שבני יתרו הניחו את יריחו והלכו אל יעבץ ללמוד תורה. ויעבץ הוא עתניאל בן קנז (ראה תמורה ט"ז ע"א) אשר היה שופט מיד אחרי מות יהושע. מאידך, כתוב ספרי (שם, פא) "כשהיו ישראל מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו נתנוהו ליונדב בן רכב חלק בראש". לכן נראה שבני יתרו עזבו את יריחו בזמנו של עתניאל בן קנז כי חשבו שיבנה בית המקדש ובנימין יקבל את יריחו. ותוכנית זאת התבטלה משום שבני בנימין לא

הורישו את היבוס יושב ירושלים. ומיד אחרי זה היה מעשה פסל מיכה ומעשה פלגש בגבעה. ואז עלה מלאך ה' לשם.

6. בית אל מוזכרת בש"א ז' ט"ז "והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה". כאן בית אל היא עין עיטם על ציר הבית בגבול מערבי של הר הבית העתידי של 3100 אמה. ושם היה בזמנו משכן נוב. ומצפה בכל מקום בספר שמואל ובפרשת פלגש בגבעה ועוד בכמה מקומות הוא הר הבית המרוחב של 600,000 אמות רבועות- מקום עמידה של כלל ישראל. ושמואל היה מהלך ממרכז הר הבית לגלגל לאורך ציר בית המקדש מזרחה וחוזר לאורך ציר זה מערבה עד עין עיטם. לפי חשבוננו (ראה מאמר על [מהלך בני ישראל להר גריזים](#)) גלגל נמצא על ציר בית המקדש 19.5 מיל מזרחה ממרכז הר הבית. מתברר ששמואל עבר מרחק של בדיוק 40 מיל! במאמר על [מסעות בני ישראל](#) (סעיף 50 והערה שם) הראנו שמרחק ממרכז המחנה בערבות מואב עד עין עיטם כולל הקף הר הבית 3000 אמות זוה בדיוק 40 מיל. והסקנו מכך שמסע אחרון מספר חמישים של בני ישראל היה צריך להיות מערבות מואב לירושלים. על כן שמואל היה כאילו מקיים מסע זה בתור הכנה לבנית בית המקדש.

7. בית אל מוזכרת בש"א י' ג' "שלשה אנשים עלים אל הא-להים בית אל". במאמר על [מהלך שאול](#) הוכחנו שבית אל זה הוא נוב במערבה של ירושלים. לפי הגר"א א-להים בית זה הוא א-להים בית אל של יעקב והוא לא הר הבית אלא בית אל מערבי.

8. בש"א י"ג ב' "ויהיו עם שאול אלפים במכמש ובהר בית אל ואלף היו עם יונתן בגבעת בנימין". גבעה של שאול היא גבע בנימין. וכבר הוכחנו שהיא נמצאת בהר הזיתים. לכן מלחמה עם פלשתים היתה בירושלים. והר בית אל כאן הוא הר הבית אותו יעקב קרא בית אל. ובית און בפסוק "והמלחמה עברה את בית און" (ש"א י"ד כ"ג) זהו בית אל כפי שכתוב במדרש רבא פרשת לך לך ל"ט. והוא בית אל במערב ירושלים. לכן מכמש בו חנו פלשתים זה לא מחמס 11 ק"מ צפונה מירושלים אלא חלק מעיר העתיקה צפונה ומערבה מהר הבית. ו"האבן האזל" (ש"א כ' י"ט) אצלה הסתתר דוד וזהו סלע השתיה והוא הסתתר במערה הידוע אשר מתחת לסלע. ומשם הלך לנוב עיר הכהנים אשר היתה בבית אל במערבה של ירושלים.

9. ובש"א ל' כ"ו כתוב "וישלח (דוד) מהשלל לזקני יהודה וכו' לאשר בבית אל". מכאן היתה בית אל ביהודה! והיא בית אל במערבה של ירושלים ששם ישבה סנהדרין סמוך למשכן נוב. ואחרי שנוב חרבה, סנהדרין עדיין ישבה שם. וכנראה ישבה מדרום לנוב בשטח שהוא שייך גם ליהודה.

10. אבל בית אל אשר מוזכרת במלכים א' ובמלכים ב' היא בית אל של אפרים. לפי הצעתנו, אחרי חורבן שילה היא עברה למקום של לוז מערבית באזור של חרבת אל מקטיר כפי שכתבנו בפרק 13.

11. מה היא משמעות של בית אל במערב ירושלים? כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ) "ויגרש את האדם, גרש ויצא מגן עדן וישב לו בהר המוריה, ששער גן עדן סמוך להר המוריה. משם לקחו ולשם החזירו". מאחר ואדם גרש מגן עדן מזרחה, מוכח שגן עדן היה סמוך ממערב להר המוריה. וכבר תיארנו את מקומו המדויק בפרק 11.4 לעיל.

12. ישנה גמרא תמוהה בזבחים נ"ד ע"ב שלפיה דוד ושמואל סברו לבנות את בית מקדש בעין עיטם. רש"י שם מזהה את עין עיטם עם מי נפתוח. [במאמר המשך](#) (פרק 14, ערך מעין נפתוח) ישנו דיון נרחב בסוגיה זאת. מסקנה שלנו שם שעין עיטם היה בגבול בין יהודה ובנימין, בגבול מערבי של ירושלים. דוד ושמואל סברו לבנות את בית המקדש לא בהר המוריה אלא במקום גן עדן במערבה של ירושלים. מכאן מובנת חשיבות של מקום זה מובן ומדוע הוא זכה בשם "בית אל".

13. לבסוף נתייחס לבית אל בפסוק "ויצא הגורל לבני יוסף מירדן ירחו למי ירחו מזרחה המדבר עלה מיריחו בהר בית אל" (יהושע ט"ז א'). לפי הבנתנו הר בית אל כאן הוא שילה. אבל לפי הגר"א אשר הבאנו בפרק 15, הר בית אל הוא ההר שקרא אותו אברהם בית אל. וקשה על פרושו, שהרי בפסחים פ"ח ע"א כתוב "לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה". וכוונה שם בוודאי להר המוריה. ואילו הר בית אל ביהושע נמצא על גבול יוסף ובנימין. וגבול זה לא עובר בירושלים. ואם כוונתו של הגר"א לבית אל בפרשת לך לך, הרי אברהם לא קרא לו הר.

ונראה לתרץ את פרוש הגר"א באופן הבא. כתוב בבראשית י"ב ח' "ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם וכו'". ורש"י פירש שם "ויעתק משם-אהלו". ושפתי חכמים הסביר שם שקשה לרש"י שהעתקה לא שייך בגוף שיש בו רוח חיים אלא לשון יציאה או נסיעה. אבל אם למעשה כתוב כאן "יעתק משם אהלו ההרה מקדם לבית אל", אז בהמשך הפסוק "ויט אהלה בית אל מים ועי מקדם" יש מילים מיותרות. והיה צריך לכתוב "ויט עי מקדם" או "ויט מים לעי" כי כבר שמענו שהעתיק את אהלו מקדם לבית אל וגם ממילה "יעתק" למדנו שהכוונה לאוהל. וכן אצל יצחק כתוב "ויעתק משם ויחפר וכו'" (בראשית כ"ו כ"ב) בלי תוספת "ויט אהלו" כי "ויעתק" כולל עקירה וקביעה במקום חדש.

לכן נראה שיש כאן שני דברים: ראשית אברהם העתיק אוהל שלו משכם להר אשר מקדם לבית אל ואחר כך נטה אהלה בית אל מים והעי מקדם. ומהו ההר? זהו שילה שנקרא הר בית אל. והוא נמצא מזרחה או יותר מדויק צפון-מזרחה לבית אל אשר במערבה של ירושלים. (הערה: בפרק 4 הסברנו שקב"ה קיפל את הארץ על תרומה. ואז שילה העותקה 15 מיל דרומה מגבול צפוני של התרומה, בדיוק מזרחה מירושלים). ואברהם לא יכול היה להגיע משכם לירושלים מרחק 47.5 מיל ביום אחד. לכן בתחילה נסע לשילה ולן שם ולמחרת נסע משם לירושלים כ- 30 מיל ונטע אהלה בהר הבית ובנה מזבח על סלע השתיה. (הערה: מסע של אברהם בפרשת לך לך זהו נושא למאמר נפרד). לכן גם יעקב עבר דרך שילה כמו שכתבנו בפרק 2, כי מעשה אבות סימן לבנים. ואברהם בדרכו משילה להר הבית עבר דרך לוז של יעקב.

17. ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם א-להים בית אל

בפרק הקודם ביררנו שזוהי בית אל במערבה של ירושלים. ולפי הגר"א "א-להים בית אל" זהו שם המקום. וזהו "א-להים בית אל" אשר מוזכר בש"א י' ג' "שלשה אנשים עלים אל הא-להים בית אל". במאמר על [מהלך שאול](#) הוכחנו ששלשה אנשים הלכו למשכן נוב. על כן, יעקב הביא את המצבה היא אבן שתיה למשכן נוב.

בפרק 11.7 הבאנו את המופת שקו ישר ממרכז קדש הקדשים של משכן נוב לאוהל יעקב בשכם ולמרכז מזבח זרטל מכוון בדיוק (עד כדי 0.01 מעלות) כמו ציר בית המקדש 6.1975 מעלות. מכאן ברור הקשר ביניהם. ובפרק 13 הראנו שקו זה עובר דרך לוז מערבית. על כן, יעקב הלך מלוז מערבית לבית אל מערבית לאורך קו זה.

כעת יש לנו תשובה לשאלת רש"י "איני יודע מה מלמדנו" על הפסוק בראשית ל"ה י"ד "ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו". יעקב הציב מצבה היא אבן השתיה במרכז קדש הקדשים של משכן נוב. זהו מקום חשוב ביותר. ובו סברו שמואל ודוד לבנות בית מקדש בעין עיטם. לכן תורה יחדה לו פסוק נוסף "במקום אשר דבר אתו".

בתחילת פרק 15 הבאנו מדרשים מב"ר ע"ח ט"ז שיעקב היה מנסך בבית אל לפי ר' אבא ששה חדשים ולפי ר' אבין בשם ר' חוניה תשע שנים. ומה היה מנסך? כתוב באותו פסוק "ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן". מכאן נסך הוא לא שמן אלא מים או יין. אבל כתוב במדרש "א"ר חנן כל מי שהוא יודע כמה נסכים ניסך יעקב אבינו בבית אל יודע לחשב את מי טבריה". על כן יעקב היה מנסך מים ולא יין. במאמר על [חומות נחמיה](#) (פרק 3.2) התברר שבריכת שילוח ולכן גם מעיין שילוח היו באזור בריכת חזקיה במערבה של ירושלים (ראה [מפה](#)). יעקב היה שואב מים ממעיין שילוח או מעין עיטם ומנסך אותם על אבן השתיה. לכן לעתיד לבוא מים יצאו מקודש הקדשים מתחת לאבן השתיה. ודמיון בין נסכים של יעקב למי טבריה לא סתמי. כידוע בארה

של מרים גנוזה בים של טבריה. ועתידיה להתגלות בקדש הקדשים. וכל זה בזכות נסכים של יעקב. ובזמן של בית המקדש בחג הסוכות היו שואבים מים משילוח ומנסכים על המזבח. והיתה בזה שימחה גדולה- שימחת בית השואבה.

איך אבן השתיה הגיעה בסוף להר הבית? כתוב בסוכה נ"ג ע"א "אמר רבי יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין, קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא", כלומר עלה תהום וביקש לשטוף את העולם. שיתין אלו יסודות בית המקדש. וכוונה כאן לאבן השתיה. מדוע דוד חפר מתחת לאבן השתיה? כתוב בזבחים נ"ד ע"ב שדוד ושמאל סברו בתחילה לבנות בית המקדש בעין עיטם שהוא גבוה. בסוף אמרו – נוריד קצת כמו שכתוב "ובין כתפיו שכן". אבן השתיה בתחילה היתה בעין עיטם במערבה של ירושלים במקום בו הציב אותה יעקב. אז זה היה שיא גובה בירושלים. ודוד בקש לבנות בית מקדש בהר הבית. לכן העביר את אבן השתיה לשם.

לפי פרושנו אבן שתיה היא המצבה של יעקב והיא נוצרה כאשר אבני מזבח של יצחק נהפכו לאבן אחת תחת ראשו של יעקב בלזו. וקשה, הרי זאת אבן אשר ממנה הושתת העולם כמו שכתוב במדרשים (במדבר רבא, נשא י"ב), הרבה לפני יצחק ויעקב. ומה בינה לבין סלע אשר נמצא מתחת לכיפת הסלע? והנה לפי הבנתנו אברם בנה מזבח "בית אל מים והעי מקדם במקום קדש הקדשים על סלע השתיה. וקרא כנגד בשם ה' - דהיינו התפלל. וקבע בכך כיוון תפילה לדורות. מניין היו אבני מזבח? אולי הוא חצב אותם מן הסלע או מצא אותם חצובים.

היום רואים [בסלע השתיה](#) שני חתכים ארוכים במערב (סומנו בצבע כחול) וחתך בפינה דרום-מערבית (סומן בצבע אדום). כתוב בב"ר (נח פרשה לד) בשם ר' אלעזר בן יעקב שנח הקריב על מזבח הגדול בירושלים ששם הקריב אדם הראשון. אולי אדם הראשון חצב ברוח מערב חתך אחד ונח חצב חתך שני ואברהם חצב בפינה דרום-מערבית. ובנו ממנו מזבחות. ובמעשה העקידה אברהם העביר את אבני מזבח שלו מקדש הקדשים אל מקום מזבח העולה, מרחק כ- 127 אמות מזרחה. אכן כתוב שם "ויבן שם אברהם את המזבח" (בראשית כ"ב ט'). והרי לא הוזכר שם שום מזבח לפני כן. אלא הכוונה למזבח הידוע, והוא המזבח אשר בנה אברהם לפני כן. מזבח זה אחר כך בא ללוז כאשר (לדברי רש"י) הר הומריה נעקר ובא לשם. ושם הפך לאבן אחת וחזר עם יעקב לבית אל מערבי ומשם ע"י דוד חזר לסלע השתיה. נמצא שאבן זאת חזרה למקום מחצבתה. ולפי חשבוננו היא היתה מונחת בגומה אשר במרכז הסלע. וכיום היא מונחת בארגז אבן, בפינה דרום-מערבית של הסלע. והיא מקודשת ביותר למוסלמים.

ומאיזה אבנים יעקב בנה מזבח בלזו המזרחי? הרי כל אבני מזבח של יצחק הפכו לאבן השתיה! אולי אלו היו אבני כבש של מזבח העקידה. והם היו אבני שדה מהר הבית ולא נחצבו מסלע השתיה. ואם נניח שרוחב הכבש היה שתי אמות כדי שאברהם יצחק יוכלו לעלות עליו ביחד וגובהו שלו בראשו היה שלש אמות כמו גובה המזבח ואורך הכבש היה פי שלש בגובה- 9 אמות אז נפח של הכבש היה בדיוק 27 אמות. וממנו נתן לבנו מזבח של 3 על 3 על 3 אמות.

18. מתי יעקב בא לבית אל

בפרק זה נעשה חשבון הזמנים. כתבנו בסוף פרק 14 שיעקב יצא מסוכות בט"ו תשרי שנת 2208 למנין בהר"ד. הוא הגיע לשכם בצהרי ט"ז. למחרת בל"ז שכם פגע בדינה ואנשי שכם מלו את עצמם וביום שלשי הוא י"ט תשרי הרגו אותם. אם יעקב נסע משכם בכ' תשרי בבוקר אז הגיע ללוז מזרחי בכ' תשרי לקראת ערב. מרחק משכם עד לוז מזרחי דרך שילה הוא 32.52 מל, מהלך 9.756 שעות. משם ללוז מערבי 1.48 מיל. ביחד 34 מיל או מהלך 10.2 שעות. זמן ממוצע של הליכת יעקב בין לוז מזרחי ללוז מערבי הוא 10 שעות או יותר מדויק 9.978 שעות. זהו בדיוק הזמן בו יעקב הגיע ללוז בראשונה כפי שחשבנו בסוף פרק 2! באותו ערב יעקב בנה מזבח בלוז המזרחית וקבר את דבורה מתחת ללוז מערבי. למחרת בבוקר כ"א תשרי יעקב נסע לבית אל במערבה של ירושלים מרחק 15.16 מיל.

נעשה חשבון תקופה ומולד של אותו חודש. מולד תשרי שנת 2208 היה ביום ששי 20.16 שעות (אחרי שקיעה). נתן לקבוע א' תשרי בשבת. תקופת תשרי היתה ביום רביעי לפני כן בשעה 3 או 1.875 יום לפני א' תשרי. לכן בכ"א תשרי בבוקר עברו 23.375 יום מן התקופה ושמש זרחה בירושלים בזוית 10.578 מעלות דרומה מן המזרח. באותו יום בערב, 23.875 יום אחרי התקופה השמש שקעה בירושלים בזוית 10.794 מעלות דרומה מן המזרח (הערה: ראה נוסחה בפרק 5)

נזכיר שציר סימטריה של בית המקדש מכוון בזוית זריחת השמש בפסח ממוצע. ויש לכך שני פירושים: 13 יום אחרי תקופה או 13.5 יום אחרי תקופה. לפי פירוש ראשון הציר מכוון 5.971 מעלות צפונה מן המזרח ולפי פרוש שני 6.19746 מעלות. כותל מזרחי של הר הבית ניצב לציר סימטריה. לעומת זאת זוית בין כותל מערבי לכותל מזרחי נקבעת ע"י גיאומטריה של הר הבית כמו שמבואר במאמר על גבולות הר הבית. זוית זאת שוה 4.58122 מעלות. לפי פרוש ראשון כותל מערבי צריך להיות מכוון 10.5522 מעלות מערבה מן הצפון ולפי פרוש שני 10.7787 מעלות. הפרש בין 10.578 ל- 10.5522 שווה 0.026 מעלות והפרש בין 10.794 ל- 10.7787 שווה 0.015 מעלות. אלו הפרשים זניחים. על כן בבואו לירושלים יעקב ראה סימן לכיוון כותל מערבי. (הערה: למרות שהוא לא ראה זריחה בירושלים אלא בלוז, כיון השמש שם היה כמעט כמו בירושלים). ובפרק 5 הראנו שיעקב אמר "והאבן זאת אשר שמתי מצבה יהיה בית א-להים" בי"ד ניסן שנת 2186. ובאותו בוקר עברו 13.25 יום אחרי התקופה ושמש זרחה בזוית ממוצעת בין שני פירושים לעיל. ואז הוא ראה סימן לכיוון כותל מזרחי. ויש כאן מופת כפול!

ועוד יש סימן נפלא בכך שיעקב הגיע לבית אל במערב ירושלים בכ"א תשרי הוא יום הושענא רבא וניסך בו לראשונה מים על אבן השתיה. לכן יום זה נעשה יום חיתום הדין על המים.

19. ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרת ותלד רחל ותקש בלדתה

מתי רחל ילדה את בנימין? לפי מדרש שהבאנו לעיל יעקב היה מנסך בבית אל ששה חדשים. וגם לדעת ר' חוניה שנסך תשע שנים, יתכן שבתחילה ניסך ששה חדשים ואחרי שהגיע לחברון לאביו, היה חוזר לבית אל ומנסך שם עוד שמנה וחצי שנים. ולא יתכן כלל שיוסף ישב בבית אל ברציפות תשעה שנים ולא ראה את אביו 30.5 שנים, שהרי הוא נענש עשרים ושתיים שנה שלא ראה את יוסף כנגד שנים שלא קיים כיבוד אב. מאחר ויעקב הגיע לבית אל בכ"א תשרי אז יצא משם בסביבות פסח (**הערה**: מחשבון תקופה התברר שאותה שנה היתה פשוטה). על כן בנימין נולד בסביבות פסח. אבל בילקוט שמעוני (פרשת שמות רמז קסב) כתוב שבנימין נולד בי"א חשוון. ומובאים שם תאריכי לידה של יתר שבטים:

ראובן י"ד בכסלו, שמעון כ"ח בטבת, לוי י"ו בניסן, יהודה ט"ו בסיון, דן ט' באלול, נפתלי ה' בתשרי, גד י' במרחשון, אשר כ' בשבט, יששכר י' באב, זבולון ז' בתשרי, בנימין י"א במרחשון. באייר ושבט לא נולדו נשתייר לאפרים ומנשה.

יש בעיה עם מדרש זה.

(א) הוא סותר את עצמו כי שבט לא נשתייר, לעומת זאת נשתיירו שלשה חדשים: אדר, אייר ותמוז. ואם לא מונים את לוי אז נשאר גם ניסן.

(ב) הוא חולק על סדר עולם, שם כתוב (פרק ב') "נמצאו כל השבטים נולדו בז' שנים חוץ מבנימין כל אחד ואחד לז' חדשים".

(ג) הוא נסתר ע"י פסוקים מפורשים בתורה כי לפי מדרש בין לידת ראובן ללידת זבולון עברו הרבה יותר מאשר שבע שנים.

במאמר [מתי נולדו השבטים](#) הצענו פתרון לסתירות אלו. לפי הצעתנו תאריכי לידה של ראובן, לוי, דן, גד, זבולון מתאימים לחתונה של יעקב בניסן. לעומת זאת תאריכי לידה של יתר שבטים מתאימים לחתונה של יעקב בתשרי. אם מזיזים את תאריכי לידה של יתר שבטים בחצי שנה (פשוטה או מעוברת) מקבלים רשימת תאריכים נכונה. בעצם קיבלנו שתי רשימות. לפי ראשונה (קראנו לה שם רשימה רביעית) בנימין נולד בי"א ניסן. לפי רשימה שנייה (קראנו לה שם רשימה חמישית) בנימין נולד בי"א אייר. אם בנימין נולד בי"א ניסן אז יעקב בא למגדל עדר למחרת ושכן שם שלשה ימים עד י"ד ניסן ובט"ו ניסן, 22 שנה אחרי שהתברך (פרט ל- 14 שנה אשר נטמן ביישיבת עבר) בא לחברון. אבל לפי השערה שלנו בפרק הבא דינה לידה את אסנת במגדל

עדר. והיא התעברה בי"ז תשרי בשכם. מאחר ושנה 2208 היתה פשוטה, הריון שלה נמשך פחות משהיה חדשים, וזה לא יתכן! לכן לפי רשימה ראשונה י"ל שיעקב ישב במגדל עדר מי"ב ניסן עד י"ד אייר עד שדינה ילדה. אפשרות אחרת היא שיעקב עיבר את השנה 2208 שלא כדין כמו שהוא עיבר את השנה 2206 לא כדין (ולא עיבר שנה 2207). לכן מבחינתו הוא חזר לחברון בט"ו ניסן 2208. ורחל ילדה בי"א ניסן שהוא בעצם י"א אייר. ויעקב ישב במגדל עדר שלשה ימים. (הערה: במאמר [מתי נולדו השבטים](#) בפרק "חשבון ימים טהורים" הראנו שהרשימה הראשונה מתקיימת רק לפי דעה שאשה מתעברת סמוך לטבילה. ובסעיף 2) שם הראנו לפי דעה זאת שתאריך לידת בנימין בי"א אייר יתכן רק אם הריון שלו היה 271 יום. ומה שכתוב שבראש השנה נפקדה רחל, כוונה להריון עם יוסף). ולפי רשימה שניה, יעקב לא עיבר את שנת 2208 ורחל ילדה בי"א אייר ויעקב ישב במגדל עדר שלשה ימים בלבד. וחזר לחברון בט"ו אייר.

ולגבי מקום קבורת רחל אין שום ספק שהוא המקום המקובל. ובמאמר על [פרשת חי שרה](#) (בסעיף ג) הוכחנו שמרחק בין קבר רחל לגבול דרומי של ירושלים של 13.5 על 13.5 מיל הוא 371.8 מ' כגודל שדה המכפלה. והיא כברת הארץ לבוא אפרת. ועוד הראנו שם (סעיף א') שארבעה קברים: של אהרן בהר רמון, של אבות במערת המכפלה, של רחל ושל דוד אשר חישבנו, כולם נמצאים על קו גאודטי אחד. קו זה ממשיך ופוגע בפתח עזרת נשים של משכן נוב (ראה [שרטוט עיר דוד](#)). לכן נראה שיעקב נסע לחברון לאורך קו זה.

20. ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר

היכן נמצא מגדל עדר? אם יעקב נסע לאורך קו הקברים אז מגדל עדר צריך להיות על קו זה. היכן על הקו? כתוב בשקלים פ"ז מ"ד "בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר וכמידתה לכל רוח זכרים עולות נקבות זבחי שלמים". לכן נראה שמגדל עדר סימנה את גבול עלית הרגל כמו מודיעים בפסחים צ"ג ע"ב. ונקראת כך כי שם היו מקבצים עדרים ומוכרים צאן לעולי רגל. וכן בפרוש כתוב במדרש "כל מי שיעלה לשם להקריב יבא עד מגדל עדר לקנות משם בהמות לזבחים" (ב"ר וישלח ל"ה כ"א). ולגבי מודיעים כתוב (לדעת עולא) שממנה לירושלים 15 מיל. לכן נעמיד אותה על גבול דרומי של תרומת הקדש לע"ל (היא נחלת כהנים), בקו רוחב 15 מיל דרומה ממרכז ק"ק. מקום זה נמצא סמוך ממזרח לירושלם מגדל עז. קו אורך המקום נמצא כ- 50 מ' מזרחה מקו אורך גבול מערבי של ירושלים של 13.5 על 13.5 מיל.

אבל יצחק מן הסתם לא ישב במערת המכפלה אלא במקום אוהל של אברהם. לפי חשבוננו אוהל זה נמצא על קו אשר יוצא ממרכז ק"ק בזווית 23.5 מעלות מערבה מן הדרום ובמרחק של 30 מיל ממרכז ק"ק. קו זה חוצה את גבול דרומי של תרומת הקדש בנקודה אשר נמצאת 70 אמות של 51 ס"מ מזרחה ממגדל עדר הנ"ל. נקרא לנקודה ראשונה מגדל עדר מערבי ושניה מגדל עדר מזרחי. שני קוים נפגשים כמיל דרומה ממגדל עדר. אולי יעקב נטה אוהלו מיל

דרומה ממגדל עדר ושם עבר מקו הקברים לקו אשר מכוון לאוהל יצחק. לכן כתוב "מהלאה למגדל עדר". בסוף פרק 13 הבאנו דעה שדרך רחוקה מירושלים היא מרחק 16 מיל או מרחק 20 מיל. אולי יעקב חנה במרחק 16 מיל כדעה של 16 מיל. ואין זה סותר את הדעה של 20 מיל כי אורך הדרך בפועל ולא בקו אוירי קרוב ל- 20 מיל.

מה חשיבות של מגדל עדר? היא מוזכרת במיכה ד' "ואתה מגדל עדר עפל בת ציון וכו'". ולפני זה כתוב "אספה הצלעה והנדחה אקבצה". ובתרגום יונתן כתוב שמגדל עדר הוא מקום שעתידי להתגלות שם משיח באחרית הימים. השם "מגדל עדר" מרמז על קיבוץ "שה פזורה ישראל". ומדוע דוקא כאן?

כתבנו בפרק 9 סעיף ד' שיוסף נמכר בסוכות. נביא כאן מופת. קן גאודטי ממגדל עדר המזרחית אל סוכות מכוון 23.48 מעלות צפונה מן המזרח כמו הקו ממגדל עדר זה לקדש הקדשים אשר מכוון 23.46 מעלות מזרחה מן הצפון. מה הקשר בין המקומות? יוסף נשא את אסנת בת דינה (פדר"א ל"ו). ואיך אסנת התגלגלה למצרים? כתוב בפדר"א (פרק לח) שאחרי שדינה "הרתה ילדה את אסנת אמרו בני ישראל להרגה שעכשו יאמרו כל הארץ שיש בית זנות באהלי יעקב. מה עשה יעקב. הביא ציץ וכתב עליו שם הקדש ותלה על צוארה ושלחה והלכה לה. והכל צפוי לפני הקב"ה. וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע שהיתה אסנת ראויה ליוסף לאשה, והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגדלה אותה כבת". מאחר ודינה הרתה בשכם ב"ז תשרי, יתכן שהיא ילדה כעבור ששה או שבעה חדשים במגדל עדר. ושם שלחו אותה. ולא יתכן שהלכה בעצמה אלא קרה אתה דבר הדומה ליוסף שמצאו אותה סוחרים והביאו למצרים.

ואיך הדבר קשור לשה פזורה ישראל? עשרת השבטים התפזרו בכל העולם. והם מתקיימים דרך נקבות ישראליות, שוולד ישראלית מגוי הוא ישראל כמו דינה. ובנות ממשיות את התהליך. וקל להבין שאחוז שלהם באוכלוסיית העולם לא משתנה. ועתידי קב"ה לגלות אותם ע"י אליהו אשר יגלה סימן מוסתר בהם כמו שגילו את אסנת. ועל זה מלמד "שה דאבידה" (ב"מ כ"ז ע"א).

ויש עוד קשר מעניין בין מגדל עדר לסוכות. מעשה ראובן עם בלהה קרה במגדל עדר. ולא ידעו מי עשה את הדבר עד אשר ראובן הודה ברבים אחרי הודאה של יהודה במעשה של תמר. ויוסף היה מביא דיבה רעה על אחים. וחששו שהוא יקשור אותם עם מעשה של בלהה. לכן מכירת יוסף בסוכות היתה פועל יצא של מעשה ראובן. וראובן הבין שם בסוכות את הקשר.

לכן הלך לשבת בשקו ותענינתו וחשב בתחילת לילה להוציא את יוסף מבור. והיה מביא אותו לאביו מתודה על מעשיהו ובזה היה מתכפר.